

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**



МАТЕРІАЛИ

**звітної науково-практичної конференції
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського**

***«Інформаційне забезпечення
сфери освіти та науки України»***

за результатами наукових досліджень у 2021 р.

21 грудня 2021 р.

Вінниця
«ТВОРИ»
2021

УДК 025:005.745](043.2)

I-43

*Рекомендовано до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
протокол № 11 від 29 грудня 2021 р.*

Редакційна колегія:

Березівська Л. Д., доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського (головний редактор);

Закатнов Д. О., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи;

Тарнавська С. В., кандидат історичних наук, вчений секретар (відповідальна за випуск);

Лапаєнко С. В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти;

Пономаренко Л. О., кандидат наук із соціальних комунікацій, в. о. завідувача відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів;

Бойко О. А., Бойко С. Т., літературні редактори.

Редколегія не несе відповідальності за зміст публікацій. Відповідальність за зміст публікацій несе автор.

I-43 **Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України :** матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 21 грудня 2021 р., Київ / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Л. Д. Березівська (голов. ред.), Д. О. Закатнов, С. В. Тарнавська (відп. за вип.) та ін.]. – Вінниця : ТВОРИ, 2021. – 98 с.

ISBN 978-617-552-002-4

Збірник містить матеріали, в яких стисло викладено наукові повідомлення учасників звітної науково-практичної конференції Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського «Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України», що відбулася 21 грудня 2021 року.

УДК 025:005.745](043.2)

© Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського, 2021

ISBN 978-617-552-002-4

© ТОВ «ТВОРИ», 2021

З М І С Т

Березівська Л. Д. Результати діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України за 2021 р. та завдання на 2022 р.....	5
СЕКЦІЯ 1. ПЕДАГОГІЧНА НАУКА ТА ОСВІТА В ОСОБАХ, ДОКУМЕНТАХ, БІБЛІОГРАФІЇ (2020–2022)	
Березівська Л. Д. Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії: найістотніші результати другого етапу наукового дослідження.....	22
Березівська Л. Д. Реформування змісту загальної середньої освіти в незалежній Україні (1991–2013): історико-джерелознавчий аспект.....	27
Сухомлинська О. В. Тематична спрямованість Міжнародних і Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю».....	29
Гавриленко Т. Л. Стандартизація як провідна тенденція розвитку змісту загальної середньої освіти в Україні (1991–2017): джерелознавчий аналіз.....	30
Дяченко Л. М. Педагогічні видання німецькою мовою другої половини ХІХ – початку ХХ ст. як джерело дослідження дитиноцентричних ідей в освіті.....	34
Міхно О. П. Структурно-змістові особливості сторінок «М. М. Митронов» та «Й. Ф. Герберт» електронного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.....	35
Тарнавська С. В. Структурно-змістове наповнення дитячого часопису «Жовтень» (1928–1941)..	36
Якобчук Н. О. Український дитячий часопис «Червоні квіти»: структура та змістове наповнення видання у 1930–1931 роках.....	37
Демида Є. Ф. Вебсторінка «Декролі Жан-Овід (1871–1932)»: інформаційне наповнення.....	39
Деревянко Т. М. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року про модернізацію змісту освіти.....	41
Дурдас А. П. Концепції профільного навчання про зміст загальної середньої освіти в незалежній Україні: джерелознавчий аналіз.....	43
Мушка І. В. Міжнародні науково-практичні конференції як складники Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю».....	44
Павленко Т. С. Вебсторінка «Селестен Френе» електронного ресурсу «Видатні педагоги України та світу»: джерельна база.....	45
Сухомлинська Л. В. Художня спадщина В. Сухомлинського в матеріалах Міжнародних та Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю».....	46
Василенко С. Б. Тематичне наповнення українських дитячих часописів 20-х – початку 40-х років ХХ ст. (на прикладі журналу «Піонерія»).....	48
Середа Х. В. Концепція вивчення інформатики (1995): структурно-змістовий аналіз.....	49
Чала Н. В. Вебсторінка «Михайло Драгоманов» як складник електронного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» (до 180-річчя з дня народження).....	50
Золотаренко Т. О. Критичне мислення: педагогічні ідеї Дж. Дьюї у контексті освітніх трансформацій ХХІ століття.....	52
СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК У РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА ОСВІТИ (2020–2022)	
Пономаренко Л. О. Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти: найістотніші результати другого етапу НД.....	54
Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегія формування інформаційних ресурсів бібліотеками ЗВО України: базові принципи.....	56
Добко Т. В. Бібліографічні ресурси провідних освітянських бібліотек з питань української революції (1917–1921).....	57
Лобода С. М. Сучасні методи технічного редагування навчальних та наукових видань.....	58
Матвійчук О. Є. Інформаційні потреби користувачів шкільної бібліотеки та шляхи їх забезпечення.....	59
Пономаренко Л. О. Персональні показники у науково-інформаційному забезпеченні освіти.....	60
Сошинська Я. Є. Участь університетських бібліотек у національному проєкті «Дія. Цифрова освіта».....	62
Вараксіна Н. В. Досвід використання фактографічної бази даних «Календар знаменних дат» САБ ІРБІС64.....	63

Гончаренко О. Л. Мережа освітянських бібліотек України в медіапросторі	64
Зоріна Н. Є. Термінологічний словник як ефективний засіб розвитку професійного мовлення фахівців бібліотечно-інформаційної сфери	66
Коваленко С. Г. Інклюзивна освіта в дисертаціях українських учених-педагогів	67
Кропочева Н. М. Контент-аналіз інформаційного змісту репозитаріїв мережі освітянських бібліотек: особливості формування складу та структури науково-допоміжних показників	68
Ніколаєнко Я. М. Висвітлення діяльності наукових шкіл в біобібліографічних виданнях ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України	69
Павленко Т. С. Довідкові видання як джерело формування електронного ресурсу «Знаменні і пам'ятні дати у сфері освіти»	70
Бойко С. Т. Інформаційні ресурси сучасної бібліотеки як чинник формування медіаграмотності	71
Лобановська І. Г. Формування бібліотечного фонду: теоретичний аспект	72
Рубан А. І. Підрозділ професійної самоосвіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського: підсумки 20-річної діяльності	74
Смола Л. М. Персоналії у фактографічній базі даних «Знаменні і пам'ятні дати у сфері освіти»	75
Хемчян І. І. Створення сучасного інформаційно-освітнього простору бібліотеки закладу загальної середньої освіти	76
СЕКЦІЯ 3. БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ТА АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ ЩОДО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ (2020–2022)	
Лапасько С. В. Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти: найістотніші результати другого етапу НД	78
Агалець І. О. Про питання бібліотечного інформаційно-аналітичного супроводу науково-методичної діяльності науковців НАПН України	81
Гуралюк А. Г., Пінчук О. П. Віртуальний читальний зал освітянина ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського	82
Гуралюк А. Г., Шило О. А. Сучасна бібліотека як складник інформаційного середовища	84
Закатнов Д. О. Бібліографічний аналіз дисертацій вчених установ НАПН України з проблем кар'єрного розвитку особистості	85
Лапасько С. В., Рапіна Л. А. Творчий доробок науковців Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України з питань виховання духовності дітей та молоді	86
Пономаренко Л. О. Дослідження щодо формування цифрової компетентності вчителя: інформаційно-бібліографічний аспект	88
Ростока М. Л. Інформаційний аналіз результатів доробку інституцій НАПН України в контексті методології трансдисциплінарної освіти	89
Симоненко Т. В. Бібліотека цифрового суспільства: наукометричний потенціал	91
Бондарчук О. Б. Інноваційна діяльність Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України крізь призму бібліографії	92
Вараксіна Н. В. ІКТ в освіті: використання віртуальних лабораторій	93
Годецька Т. І. Наукові розробки вчених НАПН України з проблеми психолого-педагогічної підтримки життєдіяльності особистості	94
Середа Х. В. Науково-методичне забезпечення модернізації та реформування освіти у вимірах статистики «Електронної бібліотеки НАПН України»	95
Білоцерківець І. П. Інформаційно-бібліографічний супровід освіти: новітні тенденції	96

**РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ
ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НАПН УКРАЇНИ ЗА 2021 Р.
ТА ЗАВДАННЯ НА 2022 Р.¹**

*Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, директор*

У 2021 р. діяльність директора та всього колективу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) як наукової установи з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства, педагогічного джерелознавства, біографістики, історії освіти, національного галузевого книгосховища, всеукраїнського науково-інформаційного, координаційного й науково-методичного центру бібліотек освітянської галузі України спрямовувалася на реалізацію пріоритетів, визначених у Статуті бібліотеки, Стратегії розвитку ДНПБ на 2017–2026 рр., з урахуванням норм законів України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995 р., зі змінами)², «Про освіту» (2017 р.), положень Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016 р.), Програми спільної діяльності МОН України та НАПН України на 2021–2023 рр., Програми спільної діяльності НАН України і НАПН України на 2020–2022 рр.

Нині ми підсумовуємо роботу за 2021 р., який запам'ятається не лише труднощами, зумовленими пандемією Covid-19, а й певними здобутками в умовах інтенсивної цифровізації освіти. У представленому звіті відображено основні результати за всіма напрямками діяльності бібліотеки порівняно з попереднім звітним періодом. Зосередимо увагу на основних досягненнях.

Важливим пріоритетом кадрової стратегії ДНПБ є забезпечення умов для професійного розвитку наукових та бібліотечних працівників. Загальна чисельність працівників бібліотеки становить 99 шт. од., із яких 48 – науковці, 24 – бібліотекарі.

Позитивно, що підвищення кваліфікації працівників у 2021 р. відбувалося за традиційними видами діяльності: участь у масових наукових і практичних заходах, зокрема у понад 100 конференціях, вебінарах, семінарах, тренінгах, майстер-класах, онлайн-курсах тощо, організованих Українською бібліотечною асоціацією, Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського, Державною науково-технічною бібліотекою України, компанією Clarivate та ін.,

¹ Доповідь виголошено 21 грудня 2021 р. на Звітних загальних зборах трудового колективу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та Звітній науково-практичній конференції «Інформаційне забезпечення сфери освіти України» за результатами наукових досліджень наукових працівників у 2021 р. (<http://dnpb.gov.ua/ua/?events=30089>).

² Стратегія розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки / [авт. Березівська Л. Д., Закатнов Д. О., Страйгородська Л. І. та ін.] ; за наук. ред. Л. Д. Березівської ; ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2020. 28 с. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/Strategy_2020.pdf (дата звернення: 27.10.2021).

що підтверджено сертифікатами (понад 170); *науково-організаційна робота* – участь у засіданнях Президії НАПН України й бюро Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, членство у вчених, науково-експертній, інформаційно-бібліотечній радах, Раді молодих вчених, членство (участь) у громадських організаціях, зокрема міжнародних, тощо; *науково-педагогічна та експертна діяльність* – керівництво аспірантами/докторантами та членство у спеціалізованих вчених радах, редакційних колегіях, участь у експертних групах МОН України та інших установ.

Підвищення фахового рівня наукових і бібліотечних працівників відбувалося через *стажування* (8 осіб), *здобуття другої вищої освіти* (1 особа), *захист дисертацій на здобуття наукових ступенів* (2 особи); *отримання вченого звання професора* (1 особа). Зокрема, шість наукових працівників ДНПБ пройшли стажування на кафедрі комп'ютерних мультимедійних технологій факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету, один – міжнародне стажування «Міжнародні проекти: написання, аплікування, управління та звітність» на базі Університету суспільних наук (м. Лодзь, Польща), один – «Академічна доброчесність» на базі Вищого Семінаріуму Духовного університету (м. Варшава). Питання підвищення кваліфікації та фахового рівня працівників потребує особливої уваги в умовах цифрової трансформації всіх суспільних сфер.

Колегіальним органом управління діяльністю ДНПБ є вчена рада у кількості **20 осіб** (у 2020 р. – 20): **18 фахівців вищої кваліфікації** (у 2020 р. – 18), у тому числі **8 докторів наук** (у 2020 р. – 6), **10 кандидатів наук** (у 2020 р. – 12) (Постанова Президії НАПН України № 1-2/10-364 від 21 жовтня 2021 р.).

Роки	Усього фахівців вищої кваліфікації	Із них:	
		докторів наук	кандидатів наук
2021	18	8	10
2020	18	6	12
2019	17	7	10
2018	16	7	9
2017	16	7	9

Голова вченої ради – директор бібліотеки, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України *Л. Д. Березівська*. Заступник голови вченої ради – заступник директора з наукової роботи, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник *Д. О. Закатнов*, вчений секретар вченої ради – вчений секретар ДНПБ, кандидат історичних наук *С. В. Тарнавська*.

У 2021 р. під безпосереднім керівництвом директора в онлайн-форматі на платформі проведено 11 [засідань вченої ради](#), на яких розглянуто актуальні питання щодо *наукової, науково-організаційної та міжнародної діяльності; науково-інформаційної, бібліотечної та видавничої діяльності; науково-організаційні та кадрові*. Зокрема, затверджено такі нормативні документи, як Орієнтовне положення про наукову роботу ДНПБ (нова редакція), Положення

про порядок присвоєння вчених звань науковим працівникам ДНПБ, Тимчасові норми часу на основні процеси бібліотечної роботи в ДНПБ та ін., а також заходи щодо реалізації постанов Президії та загальних зборів НАПН України тощо. Ефективною є діяльність науково-експертної ради та бібліотечної ради у складі вченої ради.

Пріоритетним напрямом діяльності ДНПБ є **проведення наукових досліджень та впровадження їх результатів**. У 2021 р. продовжувалося виконання трьох прикладних досліджень (2020–2022 рр.): «Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії», РК № 0120U002093 (керівник – Л. Д. Березівська); «Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти», РК № 0120U002094, (керівник – Л. О. Пономаренко); «Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти», РК №0120U002095 (керівник – С. В. Лапаєнко). Їх виконано відповідно до Перспективного тематичного плану наукових досліджень ДНПБ на 2021–2023 рр., технічних завдань та індивідуальних планів роботи наукових працівників бібліотеки.

Актуальність наукових досліджень зумовлена потребою інформаційного забезпечення процесів реформування, модернізації та підвищення якості освіти в Україні в контексті міжнародних інтеграційних процесів, цифровізації суспільства; пошуку інноваційних підходів до формування галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів і способів надання доступу до них; удосконалення системи науково-інформаційного забезпечення сфери освіти та науково-методичного супроводу функціонування мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України тощо.

Основні результати цих досліджень такі:

типологізовано документи про реформування змісту загальної середньої освіти в Україні (1991–2017) концептуального характеру – закони, доктрини, концепції, програми, стратегії, аналітичні матеріали; державні стандарти загальної середньої освіти; концепції моделювання змісту освітніх галузей загальної середньої освіти, *упорядковано та схарактеризовано* їх; *здобуто* знання про особливості дібраних матеріалів (автори, час, обставини, мета створення, фактична цінність, достовірність, репрезентативність, вплив епохи); *аргументовано*, що вони відображають інтеграційні, міждисциплінарні системно-структурні процеси в організації навчальної інформації; *частково впорядковано* бібліографічну інформацію про міжнародні та всеукраїнські педагогічні читання (1993–2020), присвячені аналізу творчої спадщини видатного українського педагога В. О. Сухомлинського; українські дитячі періодичні видання 20-х – 40-х рр. ХХ ст. і рідкісні педагогічні видання німецькою мовою другої пол. ХІХ ст. – поч. ХХ ст. із фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; *узагальнено* біографічну та бібліографічну інформацію (1009 описів) про академіка О. В. Сухомлинську; *створено* нові й *оновлено* наявні сторінки електронного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» (17); *уточнено* методику джерелознавчого аналізу та синтезу; *набули подальшого розвитку* теоретико-методологічні підходи до здійснення

джерелознавчих розвідок як невіддільної частини історико-педагогічних студій. Продовжено реалізацію трьох онлайн-проектів, започаткованих в 2020 р., та розроблено два нових: «Читаймо Сухомлинського онлайн», «Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагоги-ювіляри», «Афоризми Сухомлинського», «Казки В. О. Сухомлинського у підручниках та посібниках О. Я. Савченко», «Sukhomlinsky News»; розроблено та впроваджено Концепцію віртуального читального залу Фонду Василя Сухомлинського з метою цілісного представлення розвитку сухомлиністики в освітньо-науковому просторі України та світу.

Досліджено структуру і зміст інформаційних потреб учнів різного віку та педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти; *узагальнено* сучасні методи і форми роботи шкільних бібліотек щодо забезпечення інформаційних потреб користувачів; *виявлено та зібрано* термінологію поняттєвого апарату інформаційної, бібліотечно-інформаційної сфери України; *здійснено інформаційний огляд* відображення проблеми формування інформаційно-освітнього середовища в публікаціях сучасних дослідників; *здійснено контент-аналіз* змістового наповнення репозитаріїв мережі освітянських бібліотек; *проаналізовано* український досвід формування виокремлених спеціалізованих бібліотечнознавчих фондів; *упорядковано* бібліографічну інформацію про науковий доробок академіка І. Д. Бега; *упорядковано* інформацію провідних освітянських бібліотек щодо створення протягом 2021 року наукових та науково-методичних матеріалів, вторинних інформаційних ресурсів; *здійснено наповнення* фактографічної бази даних «Знаменні та пам'ятні дати у сфері освіти» у АІБС ІРБІС актуальною фактографічною та бібліографічною інформацією.

Визначено пріоритетні напрями модернізації та реформування освіти та *вивчено* специфіку й особливості діяльності НАПН України щодо науково-методичного супроводу трансформаційних освітніх змін крізь призму її бібліографічного та аналітичного супроводу; *здійснено* науково-бібліографічний аналіз наукового доробку академіка В. Г. Кременя за 2021 р.; *систематизовано* бібліографічну інформацію про науковий доробок науковців Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України за 30 років діяльності; *розроблено та впроваджено* концепцію віртуального читального залу освітянина; *оновлено та поповнено* електронний ресурс ДНПБ «Вчені Національної академії педагогічних наук України»; *підготовлено* аналітичні та узагальнюючі матеріали щодо діяльності НАПН України за світовими наукометричними системами.

Поставлені завдання наукових досліджень виконано на належному рівні. Результати мають теоретичне та прикладне значення.

На основі виконаних наукових досліджень підготовлено та оприлюднено **252** (2020 р. – 202) **наукові праці**: *наукова продукція* – 4 монографії – у тому числі 2 позапланово, збірники науково-практичних масових заходів – 2 (позапланово); *довідкова продукція* – 8 (енциклопедія – 1, позапланово), біобібліографічні покажчики – 3 (позапланово – 1), довідник – 1, словник – 1, довідкові бюлетені – 2; *електронні ресурси* – **30** (2020 р. – 24); *статті* – **51**

(2020 р. – 48), зокрема: англійською мовою – **10** (2020 р. – 10), у виданнях, що входять до н/б, – **50** (2020 р. – 44), у тому числі у виданнях, що входять до н/б Web of Science Core Collection і Scopus, – **7** (2020 р. – 2); у зарубіжних виданнях – **12** (2020 р. – 7); у фахових наукових виданнях – **35** (2020 р. – 27); у наукових виданнях, що індексуються у н/б, – **3** (2020 р. – 10), інші статті – 1; *інформаційні статті* (у ЗМІ) – **15** (2020 р. – 11); *матеріали науково-практичних заходів, тези* – **144** (2020 р. – 102), у тому числі англійською мовою – 12 (2020 р. – 2), з них у зарубіжних виданнях – 17.

Рік	Усього	Із них:				
		Статті та тези	у зарубіжних виданнях, у т.ч., що входять до наукометричних баз даних	у фахових, виданнях, у т.ч., що входять до наукометричних баз даних	у наукових, виданнях, у т.ч., що входять до наукометричних баз даних	матеріалів і тез науково-практичних заходів
2021	252	195	12/12	35/35	4/3	144
2020	202	161	7/7	27/27	14/14	102
2019	210	173	19/3	45/27	17	74
2018	191	167	21/2	32/12	32	65
2017	175	150	13/1	33/2	30	61

Простежимо динаміку висвітлення науковцями результатів дослідження. Як бачимо, кількість статей у фахових і зарубіжних виданнях, що входять до наукометричних баз даних, зросла. Збільшилась кількість матеріалів і тез науково-практичних заходів (у 1,4 рази), кількість статей і тез, опублікованих англійською мовою (з 12 у 2020 р. до 22 у 2021 р.), кількість статей у фахових виданнях (у 1,3 рази). Позитивно, що у звітному році опубліковано 7 статей у виданнях, що входять до наукометричних баз даних Scopus і Web of Science Core Collection (Л. Д. Березівська, А. Г. Гуралюк, Л. М. Ростока та ін.)¹.

¹Guraliuk, A. G., Zakatnov, D. O., Rostoka, M. L. and al. Dual-Component Ontograph Visualization. *Journal IOP Conf. Ser.: Mater. Sci. Eng.* 2021. Vol. 1031 (012119). DOI: <https://doi.org/10.1088/1757-899X/1031/1/012119> (accessed date: 27.10.2021). (*Scopus, Web of Science*);

Koliada N., Kravchenko O., Berezivska L., Sysoiev O., Herasymenko O., Shevchuk O. Youth Policy: From Educational Subject to Scientific and Practical Developments. *Human Interaction, Emerging Technologies and Future Systems V* : Proc. of the 5th Intern. Virtual Conf. on Human Interaction and Emerging Technologies, IHIET 2021, Aug. 27–29, 2021 and the 6th IHIET: Future Systems (IHIET-FS 2021), Oct. 28–30, 2021, France / eds.: Tareq Ahram, Redna Taiar. Cham, 2021. P. 1235–1241. (Lecture Notes in Networks and Systems ; vol. 319). DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-85540-6_158. (*Scopus*). URL: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57217531190> (accessed date: 27.10.2021);

Mytnyk A., Matvienko O., Guraliuk A., Mykhalclink N., Ivaskkevych E. Ukraine The development of constructive interaction skill as a component of social success of junior pupil. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. Vol. II, May 28th-29th,

Продукція, підготовлена в ході виконання наукових досліджень, *упроваджувалася* на всеукраїнському рівні. Об'єктами впровадження були заклади вищої освіти, післядипломної педагогічної освіти, Педагогічний музей України. Надано **30** довідок, актів, подяк та інших документів, які засвідчують рівень упровадження результатів наукових досліджень.

Результати наукових досліджень **упроваджено** через: розміщення електронних ресурсів на вебпорталі ДНПБ, в ЕБ НАПН України (751); створення профілів відділу педагогічного джерелознавства та біографістики (індекс Гірша – 33), відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти (індекс Гірша – 19); оновлення профілів науковців бібліотеки (40) у Google-академії, у системі «Бібліометрика української науки» (34), оновлення портфоліо науковців (29), створення цифрових ідентифікаторів ORCID iD (41), Researcher ID (9) науковців бібліотеки.

Динаміку зазначених показників представлено в таблиці.

	Google Академія	Бібліометрика української науки	ЕБ НАПН України	ORCID Id	Researcher ID	Портфоліо
2021	44	39	751	44	12	31
2020	40	34	621	41	9	29
2019	48	30	516	34	2	34
2018	33	18	363	34	2	34
2017	33	19	274	–	–	–

Здійснено упровадження результатів 3 прикладних наукових досліджень, підготовлених та оприлюднених у 2021 р. Підготовлено 12 одиниць планової та позапланової продукції, із них оприлюднено, упроваджено й використовується цільовою групою користувачів – 12, що становить 100%. Під час підготовки

2021. 387-401. URL: <http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/download/6406/5077> (accessed date: 27.10.2021). (*Web of Science*)

Pavlenko T. S., Nikolaienko Y. M., Matviichuk O. Y., Veremchuk O. V., Kozhedub O. V. Evaluation of quality and efficiency of information resources of educational libraries. *Journal of the University of Zulia*. 2021. Vol. 12, No. 35. P. 532-549. URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/rluz/article/view/37100> (accessed date: 27.10.2021) (*Web of Science*)

Rostoka M., Guraliuk A. and al. Information and Educational Environment for Training Specialists of Socionomic Professions in Higher School. *EDULEARN21 Proceedings*. 2021. Pp. 5142-5151. DOI: <https://doi.org/10.21125/edulearn.2021/>. (*Web of Science*)

Rostoka M., Guraliuk A. and al. Ontological Visualization of Knowledge Structures Based on the Operational Management of Information Objects. *Advances in Intelligent Systems and Computing* / Auer M. E., Rüttemann T. (eds). 2021. Vol. 1329. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-68201-9_82. (*Scopus*).

Rostoka M., Guraliuk A. and al. Philosophy of a Transdisciplinary Approach in Designing an Open Information and Educational Environment of Institutions of Higher Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. Vol. 13 No. 3. Pp. 548-567. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/466>. (*Web of Science*)

наукової продукції основні ідеї та принципи, на яких ґрунтується їх розроблення, апробовано й оприлюднено в наукових статтях. Здійснено також моніторинг ефективності впровадження результатів наукових досліджень, зокрема на основі аналізу показників відвідування електронної бібліотеки НАПН України (у 2021 р. – понад 22 тис. завантажень, у 2020 р. – майже 39 тис.) та використання розміщених публікацій. Питання впровадження наукових результатів розглянуто на засіданнях відділів, вченої ради, висвітлено на вебпорталі ДНПБ у рубриці «Упровадження результатів наукових досліджень».

Науковці бібліотеки здійснювали **позапланову роботу**: підготовлено наукову продукцію за науковою редакцією Л. Д. Березівської (розділ «Інформаційно-бібліотечне забезпечення освіти» монографії «*Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні*»¹, збірник матеріалів VI Всеукраїнського науково-методологічного семінару з історії освіти «Понятійно-термінологічний апарат історико-педагогічних досліджень: історія і сучасні підходи»², збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції ДНПБ «Інформаційне забезпечення сфери освіти України»); розділ О. В. Сухомлинської до монографії «*Ponad podziałami. Wspólne perspektywy i dążenia w polsko-ukraińskiej współpracy naukowej*»³; бібліографічний покажчик «Валерій Юхимович Биков : до 75-річчя від дня народження»⁴.

Для впровадження результатів наукових досліджень використано можливості **науково-практичних заходів**. Упродовж 2021 р. співробітники ДНПБ взяли участь у 102 масових науково-практичних заходах, у тому числі 61 міжнародному, проведених іншими установами, організаціями, закладами: з'їзди, конгреси – 3 (міжнародні), симпозиуми, форуми – 7 (5 – міжнародні), конференції – 62 (44 – міжнародні), педагогічні читання – 1, виставки – 2 (2 – міжнародні), семінари – 6 (1 – міжнародний), вебінари – 8 (1 – міжнародний), круглі столи – 6 (1 – міжнародний), інші заходи – 7 (4 – міжнародні).

ДНПБ організовано 16 науково-практичних заходів. Згідно з планом роботи НАПН України проведено в онлайн-режимі 10 масових заходів, зокрема:

– XI Міжнародні і XXVIII Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Розмірковуємо про художньо-емоційний світ дитинства» (<http://dnpb.gov.ua/ua/?news=29614>);

– 3 наукових семінари (VI Всеукраїнський науково-методологічний семінар з історії освіти «Понятійно-термінологічний апарат історико-педагогічних досліджень» (<https://dnpb.gov.ua/ua/?events=28591>), «Роль інформаційних ресурсів освітянських бібліотек в інформаційному забезпеченні педагогіки, психології, освіти» (<https://dnpb.gov.ua/ua/?events=28415>), «Єдиний інформаційний простір спеціальних бібліотек наукових установ НАПН

¹ <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>

² <https://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=28898>

³ <https://lib.iitta.gov.ua/727638/1/Ponad%20podzia%C5%82ami%20C%20%20%281%29%20%281%29.pdf>

⁴ <https://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=27047>

України: сучасний стан і тенденції розвитку» (<https://dnpb.gov.ua/ua/?events=28928#more-28928>));

– 3 круглих столи («До 30-річчя Всеукраїнської асоціації Василя Сухомлинського» (пам'яті О. Я. Савченко присвячується) (<http://dnpb.gov.ua/ua/?events=27920>), «Побут сільського школяра в доробку Василя Сухомлинського» (<http://dnpb.gov.ua/ua/?events=29738>), «Інформаційно-аналітичний та інформаційно-бібліографічний супровід науково-методичного забезпечення модернізації й реформування освіти» (<https://dnpb.gov.ua/ua/?events=29809>));

– 2 всеукраїнські вебінари («Галузеві інформаційні ресурси як інструмент розвитку відкритої науки: досвід, перспективи бібліотек закладів вищої та післядипломної педагогічної освіти» (до 30-ї річниці Незалежності України) (<https://dnpb.gov.ua/ua/?events=29441>), «Краєзнавча робота шкільної бібліотеки як складова культурно-історичного та патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» (<https://dnpb.gov.ua/ua/?events=краєзнавча-робота-шкільної-бібліоте>));

– Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек «Краєзнавство в шкільній бібліотеці: нові традиції та цінності» (http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/Monthly_methodical_recommendations_2021.pdf).

Продовжував роботу постійно діючий *науково-методологічний семінар «Наукова бібліотека та якість сучасної освіти»* (2 семінари; <https://dnpb.gov.ua/ua/?news=28501>; <http://dnpb.gov.ua/ua/?news=29769>), метою якого є підвищення фахового рівня співробітників бібліотеки. На засіданнях розглянуто актуальні питання української науки й освіти, бібліотечної справи: «Оформлення позатекстових бібліографічних посилань у наукових роботах за ДСТУ 8302:2015 та стилем APA», «Оприлюднення результатів наукових досліджень засобами Scopus і Web of Science Core Collection», «Бібліотека в структурі сучасних інформаційних комунікацій: огляд інформаційних ресурсів» та ін.

Протягом звітнього періоду *Рада молодих вчених ДНПБ* (голова – С. В. Тарнавська) здійснювала роботу, спрямовану на розвиток потенціалу наукової молоді бібліотеки. Удосконалено [сторінку Ради молодих вчених](#) на вебпорталі бібліотеки, зокрема висвітлено основні напрями роботи, подано плани й звіти про діяльність, розміщено публікації про раду в ЗМІ та довідкових виданнях, що сприяє ширшому представленню ради в науково-інформаційному просторі та налагодженню творчих зв'язків. Молоді вчені установи брали участь у засіданнях і науково-практичних заходах, організованих здебільшого у форматі-онлайн Радою молодих вчених НАПН України та радами інших установ.

Розглянемо основні результати **науково-інформаційної та бібліотечної діяльності**. Зважаючи на карантинні заходи, актуалізацію дистанційної освіти, науково-інформаційну та бібліотечну діяльність ДНПБ переважно було спрямовано на бібліотечно-інформаційне обслуговування віддалених користувачів. Систематично проводилося інформування про ресурси бібліотеки (повнотекстові документи, нові надходження, рубрики на вебпорталі,

віртуальні книжкові виставки, презентації щодо підвищення фахового рівня працівників освітянських бібліотек тощо); пропонувалися онлайн-послуги (доступ до міжнародних інформаційних ресурсів (EBSCO, Web of Science, Scopus), індексування документів за УДК, електронне доставляння документів, готувалися рекомендаційні бібліографічні списки, виконувалися віртуальні довідки, здійснювалася онлайн-реєстрація тощо; проведено освітньо-інформаційний лекторій «Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку освіти й науки» в онлайн-форматі.

Фонд ДНПБ у 2021 р. поповнено на **2 861 прим.** (неперіодичні видання – 2000, періодичні – 861). Станом на 01.12.2021 його обсяг становить **581 625 прим.**, надходження книжкових видань – 100 %, періодичних – 254 % за рахунок докомплектування непередплачених видань. З фонду вилучено **1 668 прим.** дублетних і зношених видань.

Чисельність користувачів за реєстраційною базою даних «Читач» становить **5 022** особи (2020 р. – 2955). Слід зазначити, що чисельність віддалених користувачів зроста майже в 3 рази – **81 410** осіб (2020 р. – 28 501). Кількість відвідувань – **124 815**, з них дистанційних – **112 315** (у 2020 р. – 32 870), фізичних – **12 500** (у 2020 р. – 10 565).

Загальна документовидача становить **307 189**, зокрема у читальних залах, на абонементі та через МБА – **107 668** (у 2020 р. – 89 767), кількість переглядів документів у Науково-педагогічній електронній бібліотеці – **7 827** (у 2020 р. – 5 923), звернень до ресурсів, представлених на порталі, – **216 173** (у 2020 р. – 122 073), завантажень електронних документів з порталу – **13 659** (у 2020 р. – 9 980).

Результати діяльності ДНПБ в інформаційному просторі висвітлює офіційний **вебпортал** (<http://dnpb.gov.ua/ua/>), на якому представлено ресурси бібліотеки, інноваційні послуги, різні види бібліографічної, реферативної та аналітичної інформації тощо. Саме вебпортал ДНПБ в умовах карантину став основною платформою комунікації з дистантним користувачем, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій і глобальних хмарних сервісів. За даними Google Analytics, показники відвідуваності вебпорталу зросли і становлять понад **216 тис.** (2020 р. – майже 122 тис.), зокрема із таких зарубіжних країн, як США, Німеччина, Франція, Білорусь, Болгарія та ін.

В умовах розвитку інформаційного суспільства, цифровізації освіти велику увагу приділено створенню **електронних ресурсів**. Так, за звітний період на **11 360** бібліографічних записів поповнився [електронний каталог ДНПБ](#). Його обсяг становить **449 950** записів. Звернення до баз даних електронного каталогу становлять **32 630**.

Продовжено наповнення [Науково-педагогічної електронної бібліотеки \(НПЕБ\)](#). У 2021 р. додано **881** док. (2020 р. – 100), загальна кількість повнотекстових документів – **3 261**, відвідувань – **7 828**, звернень до повних текстів документів – **8 742**.

Активізовано діяльність щодо задоволення *інформаційних потреб віддалених користувачів*, надано консультації з питань упровадження й застосування УДК через Facebook, електронну пошту, в телефонному режимі.

Шляхом надання послуги електронного доставляння документів виконано **15** замовлень (у 2020 р. – 170), відскановано та переслано **65** документів.

Із метою сприяння вивченню результатів наукових розвідок зарубіжних країн забезпечено доступ до світових інформаційних ресурсів, зокрема до ресурсів фірми *EBSCO Publishing* (з лютого 2018 р.), наукометричних баз даних *Web of Science, Scopus* (з червня 2019 р., на умовах договору з Державною науково-технічною бібліотекою України). Важливо, що для задоволення інформаційних потреб користувачів, зокрема вчених НАПН України, надано віддалений доступ до міжнародних ресурсів фірми EBSCO за сприяння ТОВ «Інформатіо» (кількість сеансів, пошуків і запитів понад 500, завантажено повнотекстових документів понад 160, кількість посилань і анотацій – понад 300).

Інформаційно-бібліографічна робота та довідково-бібліографічне обслуговування. Упродовж звітного періоду здійснено інформаційний супровід наукових досліджень ДНПБ, зокрема: добір джерел із міжнародних ресурсів фірми EBSCO; підготовка тематичних бібліографічних списків на запити вчених НАПН України; укладання й оприлюднення на вебпорталі, у Facebook рекомендаційних бібліографічних списків: [«Упровадження STEM-освіти в Україні»](#), [«Дистанційне навчання: вектор сучасної парадигми освіти»](#), [«Всесвітній день книги та авторського права»](#) тощо.

Інформаційно-аналітичну та реферативну діяльність здійснено через *аналітико-синтетичне опрацювання* вхідного документопотоку, зокрема: опрацьовано 33 номери журналів психолого-педагогічної тематики; на 719 записів поповнено реферативну базу даних на порталі ДНПБ, підготовлено 2058 рефератів трьома мовами; поповнено загальнодержавну реферативну БД «Україніка наукова» та реферативний журнал «Джерело» **719** записами, **2058** рефератами трьома мовами на **686** статей.

Особливої уваги заслуговує робота бібліотеки з *науковим об'єктом* «Документи педагогіко-психологічного та історико-культурного напрямку 19–20 ст. (1850–1917 рр.)», що становить національне надбання України. Протягом 2021 р. оцифровано **24** прим. (10000 стор.). Для створення страхових копій до Північного регіонального Центру страхового фонду документацій надано електронні примірники **3** видань (1300 арк.). До бази даних «Рідкісні книги» введено **776** записів, зокрема 280 – іноземними мовами. Загалом база містить **12117** записів.

ДНПБ як головний *науково-методичний і координаційний центр мережі освітянських бібліотек* МОН України та НАПН України приділяв особливу увагу підготовці організаційних документів, розвитку електронного ресурсу з питань науково-методичного забезпечення та онлайн-сервісу для віддалених користувачів. Підготовлено *методичні рекомендації* «Створення сучасного освітнього простору шкільної бібліотеки», *методичний кейс та методичні рекомендації до Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек* «Краєзнавство в шкільній бібліотеці: нові традиції та цінності» в рамках Міжнародного місячника шкільних бібліотек (відповідно до Наказу МОН

України від 12.08.2014 № 93), *інформаційно-аналітичний огляд «Сучасні форми та методи підтримки та розвитку читання».*

Активізовано роботу зі створення інформаційних ресурсів на допомогу підвищенню кваліфікації фахівців освітянських бібліотек. Успішно розвивається *онлайн-проект [«Дистанційна самоосвіта бібліотечних працівників»](#)*, який наповнюється актуальними професійними онлайн-ресурсами: відеозаписами вебінарів, лекцій, презентацій, інформацією щодо інноваційних проєктів. За 2021 рік ресурсами проєкту скористалися **4 048** фахівців. На вебпорталі ДНПБ у рубриці «Кабінет бібліотекознавства» до послуг фахівців освітянських бібліотек діє *[«Віртуальний читальний зал кабінету бібліотекознавства»](#)*, де презентовано актуальні професійні видання.

У 2021 р. ДНПБ організовано і проведено **17 науково-методичних та культурно-освітніх масових заходів**, до яких долучилося **20 584** фахівці (бібліотекарі, методисти, вчителі й вихователі закладів освіти). Бібліотечні фахівці також взяли участь у **9** заходах, організованих іншими установами. Серед них Всеукраїнська науково-практична конференція *[«Тенденції розвитку освітянських бібліотек в інформаційному суспільстві»](#)*, Всеукраїнський вебінар *[«Мотивація digital покоління до читання»](#)* тощо. Загалом виголошено **37** виступів і повідомлень.

Організовано **3** широкомасштабні *всеукраїнські акції* за участі освітянських бібліотек «Читаємо улюблені твори онлайн» до Всесвітнього дня читання вголос, *[«Поезія Лесі Українки – джерело невичерпної мудрості та незламної сили духу»](#)* з нагоди 150-річчя від дня народження Лесі Українки, *[«Одягни вишиванку, Україно моя»](#)* до Всесвітнього дня вишиванки.

Один із пріоритетних напрямів роботи ДНПБ – *експозиційно-виставкова діяльність*, оскільки виставки є інформаційним супроводом науково-практичних масових заходів і формою впровадження наукових результатів. Експозиційно-виставкову діяльність переважно реалізовано у форматі віртуальних книжкових виставок-презентацій (https://dnpb.gov.ua/ua/?post_type=exhibitions). Підготовлено **35** виставок, з них тематичних – **18**, персональних – **17**, зокрема **9** – із серії «Ювіляри НАПН України», які було представлено на порталі та сторінці ДНПБ у Facebook, а також поширено серед бібліотек мережі.

ДНПБ здійснює наукову, науково-інформаційну, соціокультурну діяльність щодо розвитку *сухомлиністики* як актуального напрямку педагогіки. Зокрема, проведено низку заходів, реалізуються *онлайн-проекти*, діє *[віртуальний читальний зал](#)*, поповнено базу даних «Сухомлиністика» (внесено – майже 1000 бібліогр. записів), підготовлено майже **10** книжкових виставок. Результати діяльності ДНПБ щодо розвитку сухомлиністики в освітньо-науковому просторі, які представила Л. Д. Березівська, схвалено на засіданні Президії НАПН України 7 квітня 2021 р. (<https://dnpb.gov.ua/ua/?news=28121>) .

Закцентуємо увагу на *Програмі спільної діяльності МОН України та НАПН України*. Задля її реалізації проведено *Всеукраїнський місячник*

шкільних бібліотек в рамках Міжнародного місячника шкільних бібліотек «Краєзнавство в шкільній бібліотеці: нові традиції та цінності».

Здійснено роботу щодо виконання плану заходів НАПН України із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «*Нова українська школа*». Продовжено формування електронного інформаційного ресурсу [«Бібліотека Нової української школи»](#), яка систематично поповнюється актуальною інформацією за такими рубриками: Офіційні документи, Інформаційні матеріали, Медіаресурси, Інтернет-безпека тощо.

У межах реалізації *Програми спільної діяльності НАН України та НАПН України на 2020–2022 рр.* взято взаємну участь у науково-практичних заходах ДНПБ і НБУ ім. В. І. Вернадського, здійснено *бібліометричний аудит педагогічної науки* за результатами наукометричної системи «Бібліометрика української науки», продовжено кооперативну співпрацю з нарощення наукової загальнодержавної реферативної бази даних «*Україніка наукова*» та УРЖ «*Джерело*» тощо.

Доцільно відзначити *активну співпрацю ДНПБ* із закладами дошкільної, загальної середньої, вищої освіти (Київський університет імені Бориса Грінченка, НПУ ім. М. П. Драгоманова та ін.), установами НАПН України, бібліотеками різного рівня (НБУ ім. В. І. Вернадського та ін.), Педагогічним музеєм України. Організовано співпрацю з установами, які носять ім'я В. О. Сухомлинського (опорний заклад загальної середньої освіти «Павлівський ліцей імені В. О. Сухомлинського», Педагогічно-меморіальний музей В. О. Сухомлинського), громадськими організаціями (Всеукраїнська асоціація Василя Сухомлинського, громадська спілка «Українська асоціація освіти дорослих», Українське товариство Януша Корчака, УБА), спільно з якими ДНПБ проводить науково-практичні заходи.

Важливо згадати й про проведення на базі бібліотеки *переддипломної та виробничої практики студентів* Київського університету імені Бориса Грінченка, Національного авіаційного університету.

Для висвітлення важливих подій бібліотеки в ЗМІ опубліковано **15** статей співробітників у газетах «Освіта і суспільство», «Педагогічна газета України», «Шкільна бібліотека плюс» тощо. Крім того, актуальну інформацію про діяльність ДНПБ оперативно висвітлено у віртуальному інформаційному просторі, зокрема на *вебпорталі* та в соціальній мережі *Facebook*.

З огляду на виклики сьогодення, інтеграцію української освіти до світового та європейського освітньо-наукового простору, важливим напрямом діяльності бібліотеки є **міжнародне співробітництво**. Упродовж 2021 р. міжнародна наукова й науково-інформаційна діяльність здійснювалася за такими напрямками: участь у **61** міжнародному масовому науково-практичному заході, у тому числі **22** зарубіжних (Болгарія, Велика Британія, Іспанія, Італія, Канада, Катар, Нідерланди, Румунія, США, Туреччина, Узбекистан, Франція, Швейцарія, Швеція); *членство в міжнародних наукових організаціях* (Всекитайська асоціація з вивчення спадщини В. О. Сухомлинського – О. В. Сухомлинська, Л. В. Сухомлинська; Британська спілка з історії освіти –

Л. Д. Березівська, Т. Л. Гавриленко; Всесвітня міжнародна асоціація істориків освіти (ISCHE) – Л. Д. Березівська; Українська асоціація дослідників освіти (UERA), що є структурною частиною Європейської асоціації дослідників освіти (EERA) – Л. Д. Березівська; Міжнародна асоціація сучасної освіти, науки та культури – Л. Д. Березівська; Міжнародна громадська організація «Міжнародна академія безпеки життєдіяльності» – О. Є. Матвійчук); представлення результатів наукових досліджень у 17 зарубіжних виданнях, зокрема в тих, які входять до наукометричних баз даних Web of Science Core Collection та Scopus та ін.; публікація англійською мовою 10 статей, 12 тез і матеріалів конференцій; міжнародне наукове стажування «Міжнародні проекти: написання, аплікування, управління та звітність» (Республіка Польща, м. Лодзь, Університет суспільних наук) Л. М. Дяченко і «Академічна доброчесність» (Республіка Польща, м. Варшава, Вищий Семінаріум Духовного університету) М. Л. Ростоки. Співробітники долучалися до міжнародних ініціатив (акцій, подій), готували виставки, презентації. Наповнено новими ресурсами рубрику [«Пункт європейської інформації»](#) на вебпорталі ДНПБ.

На XIII Міжнародній виставці [«Інноватика в сучасній освіті»](#) (м. Київ, 20–22 жовтня 2021 р.) ДНПБ нагороджено дипломом за активне впровадження інноваційних педагогічних технологій в освітній процес. У рамках 38-ї міжнародної спеціалізованої виставки «Освіта та кар'єра – 2021» проведено вебінар [«Електронні освітні ресурси Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського»](#), 12 листопада 2021 р.

У 2021 р. реалізовано низку практичних заходів, які суттєво вплинули на **вдосконалення матеріально-технічної бази**: організовано аукціони на електронному майданчику щодо передачі окремих приміщень в оренду; здійснено процедури в електронній системі закупівель щодо поточного ремонту із заміни віконних рам, зокрема замінено 26 дерев'яних рам на металопластикові; проведено інструктажі з техніки пожежної безпеки та охорони праці з працівниками бібліотеки; виконано роботи з підготовки до осінньо-зимового періоду, поточного ремонту меблів у структурних підрозділах; забезпечено безперебійне функціонування локальної мережі та комп'ютерного парку; проведено заходи щодо санітарних умов, пов'язаних з карантинними обмеженнями тощо. Два рази на рік оглянуто будівлі та прибудинкової території для встановлення дефектів і пошкоджень. Проведено щорічну інвентаризацію основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів та документів і розрахунків. У звітний період в повному обсязі виплачувалися всі передбачені надбавки, матеріальна допомога.

Усе це свідчить про раціональне використання бібліотекою фінансових ресурсів для забезпечення належних матеріально-технічних та санітарно-гігієнічних умов організації робочого процесу, вироблення й втілення ефективного адміністративного та фінансового менеджменту.

Враховуючи викладене, можна зазначити, що незважаючи на труднощі, зумовлені COVID-19, наукова, науково-організаційна, науково-інформаційна й

бібліотечна, науково-методична, культурно-освітня, фінансова й господарська діяльність ДНПБ здійснювалася на належному рівні.

Найвагоміші результати:

За результатами державної атестації наукових установ Державну науково-педагогічну бібліотеку України імені В. О. Сухомлинського віднесено до I класифікаційної групи та атестовано строком на 5 років (наказ МОН України від 02.06.2021 № 615, свідоцтво про державну атестацію наукової установи серії ДА № 00410).

Підготовлено, оприлюднено та упроваджено 252 одиниці наукової продукції, зокрема 51 статтю, які індексуються в наукометричних базах, у тому числі 7 – в Scopus і Web of Science Core Collection; біобібліографічні покажчики «Академік Ольга Василівна Сухомлинська»¹ й «Наукові праці академіка І. Д. Беха – науково-освітній ресурс з питань психолого-педагогічного розвитку особистості»², довідник «Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек – 2021»³, короткий термінологічний словник «Каталогізування документів»⁴, нові сторінки електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» (17)⁵, довідкові бюлетені «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки», випуски 13 та 14⁶.

Продовжено три онлайн-проекти: [«Читаймо Сухомлинського онлайн»](#) (20 дописів), [«Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагоги-ювіляри»](#), [«Афоризми Сухомлинського»](#) (35 дописів) та *впроваджено нові онлайн-проекти: «Казки В. О. Сухомлинського у підручниках та посібниках О. Я. Савченко» (12 дописів), [«Sukhomlinsky News»](#) (12 дописів) як форми впровадження результатів дослідження. На порталі бібліотеки створено *чотири віртуальні читальні зали*.*

Підготовлено та оприлюднено 5-й випуск **періодичного видання [«Науково-педагогічні студії»](#)** (наказом МОН України від 29 червня 2021 р. № 735 включено до *Переліку наукових фахових видань України, категорія «Б» за спеціальністю «011 – освітні, педагогічні науки»*).

Проведено близько 40 науково-практичних, науково-інформаційних та культурно-освітніх онлайн-заходів (https://dnpb.gov.ua/ua/?post_type=events), 10 із них увійшли до Плану роботи НАПН України.

Здійснено формування та розвиток галузевого інформаційного ресурсу (доступні через вебпортал бази даних та цифровий контент рідкісних видань; електронна бібліотека; ресурс «Бібліотека Нової української школи»; віртуальні читальні зали (читальний зал Фонду В. О. Сухомлинського, читальний зал освітянина, читальний зал кабінету бібліотекознавства, кімната-музей рідкісної книги) тощо); забезпечено розвиток сухомлиністики, методичний супровід

¹ http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/Sukhomlynska_O_V-2021.pdf

² http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/10/Bekh_I.D_Index-2021.pdf

³ <https://lib.iitta.gov.ua/725712/>

⁴ <https://lib.iitta.gov.ua/725709/>

⁵ <http://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni-pedahohy/>

⁶ https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/Analituchnuy_visnuk_2021-13.pdf;

https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/Analituchnuy_visnuk_2021-14.pdf

діяльності мережі освітянських бібліотек; надавався доступ до міжнародних інформаційних ресурсів (EBSCO, Web of Science, Scopus та ін.).

Водночас існує низка питань, які залишаються нерозв'язаними або недостатньо розв'язаними, які ще більше загострилися в нинішніх умовах: занижений рівень виконання індивідуальних планів окремими науковими працівниками, зокрема щодо статей у фахових виданнях України, та відсутність у більшості наукових працівників статей у зарубіжних виданнях, що входять до наукометричних баз даних Scopus та Web of Science Core Collection; налагодження лише окремими працівниками міжнародних зв'язків; встановлення партнерських наукових контактів із профільними установами інших країн, участь у міжнародних проєктах; організація підвищення кваліфікації наукових і бібліотечних працівників в умовах розширення цифровізації діяльності.

Проведений аналіз результатів діяльності ДНПБ уможливорює визначення **пріоритетних завдань на 2022 р.**, а саме:

наукова, науково-організаційна робота:

- підвищення рівня систематичного контролю за виконанням наукових досліджень і виконавської дисципліни;
- розроблення документації щодо наукових досліджень, які розпочинаються у 2023 р.;
- підготовка індивідуальних планів роботи на 2022 р. відповідно до Орієнтовного положення про наукову роботу ДНПБ з плануванням написання всіх зазначених у ньому статей у першому півріччі 2022 р. та завершення роботи з підготовки планової наукової продукції до травня 2022 р.;
- своєчасне подання рукописів планової продукції, висвітлення проміжних результатів дослідження відповідно до принципів і правил академічної доброчесності в наукових виданнях, тезах, матеріалах конференцій, інформаційно-аналітичних матеріалах;
- забезпечення вчасного видання планової продукції;
- підвищення публікаційної активності у фахових та зарубіжних виданнях, що входять до наукометричних баз даних, зокрема Scopus та Web of Science Core Collection;
- забезпечення належного реагування на проблеми та кризові явища, зумовлені світовою пандемією COVID-19, у межах наукових досліджень «Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти»; «Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти», здійснення аналізу об'єктивно назрілих перетворень та надання обґрунтованих освітніх і наукових рекомендацій;
- упровадження результатів наукових досліджень;
- наповнення та оприлюднення бази даних «Вчені Національної академії педагогічних наук України»;
- здійснення бібліометричного аудиту наукової діяльності вчених НАПН України;

- налагодження міжнародних зв'язків, встановлення партнерських наукових контактів із профільними установами інших країн, участь у міжнародних проєктах;
- забезпечення участі у конкурсах наукових і науково-технічних проєктів Національного фонду досліджень України;
- підвищення фахового рівня наукових працівників, зокрема завдяки стажуванню в Україні та за кордоном;
- залучення молодих вчених до роботи в ДНПБ, забезпечення їхнього професійного зростання;
- організація підготовки та атестації здобувачів вищої освіти за відповідними освітніми програмами на освітньо-науковому рівні вищої освіти та надання інших освітніх послуг;
- розвиток фахового наукового журналу «Науково-педагогічні студії», зокрема через його включення до різних реферативних та наукометричних міжнародних баз даних, залучення до співпраці зарубіжних вчених як авторів та рецензентів;
- популяризація наукової діяльності ДНПБ у ЗМІ, соціальних мережах.

Науково-інформаційна й бібліотечна діяльність:

- формування галузевого інформаційного ресурсу, насамперед в електронній формі, зокрема Науково-педагогічної електронної бібліотеки;
- поповнення та вдосконалення баз даних електронного каталогу;
- оперативне та якісне задоволення інформаційних потреб користувачів, зокрема вчених НАПН України, через забезпечення вільного й багатоаспектного доступу до галузевих ресурсів;
- забезпечення технічного редагування наукових праць співробітників НАПН України, поданих для внесення до Електронної бібліотеки НАПН України;
- розширення репертуару та поліпшення якості бібліотечно-бібліографічних, культурно-освітніх продуктів та послуг, зокрема для віддалених користувачів;
- забезпечення доступу до міжнародних інформаційних ресурсів;
- розвиток інформаційного потенціалу вебпорталу бібліотеки через наповнення його англійською мовою версії;
- збереження рідкісних видань (книжкових пам'яток), які є національним надбанням, введення їх до наукового обігу через організацію експозиційно-виставкової діяльності тощо; продовження створення цифрового контенту рідкісних видань;
- інтенсифікація міжнародної співпраці за участі в міжнародних проєктах, проведення спільних із зарубіжними закладами культурно-освітніх заходів;
- розвиток освітньо-інформаційного лекторію «Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку освіти й науки» в онлайн-форматі;
- забезпечення діяльності та наповнення віртуального читального залу Фонду В. О. Сухомлинського, віртуального читального залу освітянина,

віртуального читального залу кабінету бібліотекознавства, віртуальної кімнати-музею рідкісної книги.

Науково-методична робота:

- участь у підготовці офіційних документів щодо науково-методичного забезпечення освітянських бібліотек (спільно з МОН України);
- розширення науково-методичного супроводу діяльності бібліотек закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти;
- проведення заходів, зокрема в онлайн-форматі (семінарів, лекторіїв, тренінгів тощо), із метою підвищення фахового рівня бібліотечних працівників мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України;
- наповнення електронного ресурсу «Бібліотека Нової української школи» на вебпорталі ДНПБ.

Соціокультурна робота:

- організація та проведення культурно-освітніх заходів, (екскурсії, лекторії, презентації книжок, воркшопи, літературно-мистецькі заходи, акції, флешмоби тощо), зокрема й віртуальних;
- здійснення експозиційно-виставкової діяльності;
- налагодження контактів з українськими та зарубіжними бібліотеками (обмін науково-інформаційними ресурсами, проведення спільних заходів тощо);
- підготовка та оприлюднення на вебпорталі ДНПБ відеоматеріалів (екскурсій, лекцій, презентацій) про діяльність музейної експозиції з історії ДНПБ, кімнати-музею рідкісної книги, читального залу кабінету бібліотекознавства;
- популяризація здобутків науково-інформаційної та бібліотечної роботи в ЗМІ тощо.

Фінансово-господарська діяльність:

- інтенсифікація надання платних послуг з метою збільшення надходжень до спеціального фонду ДНПБ;
- забезпечення комфортних умов роботи працівників бібліотеки;
- забезпечення санітарно-гігієнічних норм у карантинних умовах;
- поліпшення матеріально-технічної бази (сучасна комп'ютерна техніка, гарнітура, відео- та аудіозасоби);
- здійснення подальших ремонтних робіт у приміщенні та ін.

Підсумовуючи, зазначимо, що нині актуалізується оперативне спрямування наших зусиль на розв'язання поставлених завдань у 2022 р. задля підвищення якості науково-інформаційного забезпечення розвитку освіти в умовах її цифровізації, утвердження ДНПБ у структурі НАПН України як потужного наукового, інформаційного, науково-методичного й культурно-освітнього центру. Інтенсифікація цифровізації бібліотеки як наукової установи підвищить її конкурентоспроможність, забезпечить позитивний імідж в Україні та за її межами.

СЕКЦІЯ 1
ПЕДАГОГІЧНА НАУКА ТА ОСВІТА В ОСОБАХ,
ДОКУМЕНТАХ, БІБЛІОГРАФІЇ
(2020–2022)

Реєстраційний номер: 0120U002093

Роки виконання: 2020–2022 рр.

Назва пріоритетного напрямку: Філософія освіти. Методологія, теорія, історія освіти і педагогіки

Проблема дослідження: Міждисциплінарний синтез галузей знань, що вивчають людину, суспільство, культуру і освіту

Науковий керівник: Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

ПЕДАГОГІЧНА НАУКА ТА ОСВІТА В ОСОБАХ, ДОКУМЕНТАХ,
БІБЛІОГРАФІЇ: НАЙІСТОТНІШІ РЕЗУЛЬТАТИ ДРУГОГО ЕТАПУ
НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

*Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України*

Найістотніші наукові результати, досягнуті в ході проведення дослідження: у процесі джерелознавчого пізнання на основі розроблених критеріїв (хронологічний, тематичний, вибірковий, змістовий, типологічний, аксіологічний) **класифіковано** документи про реформування змісту загальної середньої освіти в Україні в добу її незалежності (1991–2017) за такими видами: *концептуального характеру*, що стали керівними (закони, доктрини, концепції, програми, стратегії, аналітичні матеріали); *державні стандарти* (нормативні документи) загальної середньої освіти (початкової освіти, базової і повної загальної середньої освіти); *концепції* (система поглядів, задумів) моделювання змісту освітніх галузей загальної середньої освіти (концепції змісту загальної середньої освіти як складника неперервної освіти, концепції змісту освітніх галузей загальної середньої освіти, концепції змісту інтегрованих курсів);

на основі такого наукового підходу **частково впорядковано та схарактеризовано:**

закони, програми, стратегії, концепції, аналітичні програми про концептуальні засади реформування змісту загальної середньої освіти в Україні у 2002–2013 рр. (Національна доктрина розвитку освіти, 2002; Концепція профільного навчання в старшій школі, 2003; Концепція профільного навчання у старшій школі, 2009; Біла книга національної освіти України, 2010; Концепція розроблення нової редакції Державного стандарту початкової загальної освіти, 2010; Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, 2011; Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, 2013; Концепція профільного навчання в старшій школі, 2013); **з'ясовано**, що

систематизовані тексти документів висвітлюють становлення національної освітньої політики, розвиток ідей про зміни в змісті шкільної освіти та провідну роль учених НАПН України в розробленні вказаних праць; попри різницю в структурі, ці документи визначали на державному рівні принципи, завдання, основні напрями реформування змісту загальної середньої освіти, зокрема змісту освітніх галузей, етапи й стратегічні завдання вивчення навчальних предметів на кожному з них;

державні стандарти загальної середньої освіти (1991–2017) як інструмент збереження єдиного освітнього простору України (Державні освітні стандарти (початкова школа) (1997, проєкт); Державний стандарт загальної середньої освіти (1997, проєкт); Державний стандарт початкової загальної освіти, 2001; Державний стандарт базової і повної середньої освіти, 2004; Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, 2004; Державний стандарт початкової загальної освіти, 2005; Державний стандарт початкової загальної освіти, 2011; Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, 2011; Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, 2013); *виявлено*, що стандартизація змісту загальної середньої освіти в умовах варіативності освітньої системи дала змогу забезпечити єдиний освітній простір в Україні; визначити обов'язковий і достатній рівні загальноосвітньої підготовки школярів, які навчалися в різних типах закладів освіти; відійти від предметоцентризму й представити оновлений зміст освіти цілісно;

концепції моделювання змісту освітніх галузей загальної середньої освіти (1991–2017), зокрема:

концепції змісту загальної середньої освіти в структурі неперервної освіти (охоплюють всі ланки освіти – від дошкільної до вищої) (Концепція викладання іноземних мов в Україні (1994, проєкт); Навчально-виховна концепція вивчення української державної мови, 1995; Концептуальні положення науково-освітнянського напрямку «Безпека життя і діяльності людини» для всіх рівнів освіти в Україні, 1997; Концепція фізичного виховання в системі освіти України, 1997; Концепція екологічної освіти України, 2002; Концепція жестової мови в Україні (2009, проєкт); Концепція мовної освіти в Україні (2011, проєкт); Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція), 2016);

концепції або проєкти змісту освітніх галузей загальної середньої освіти (охоплюють всі або окремі рівні загальної середньої освіти), а саме:

«*Мова і література*» (Концепція літературної освіти. Єдність національної гуманітарної освіти в поліетнічних умовах України, 1992; Концепція вивчення мов національних меншин у загальноосвітніх школах України, 1997; Концепція літературної освіти, 2004; Концепція навчання іноземних мов у середній загальноосвітній 12-річній школі, 2004; Концепція навчання другої іноземної мови в загальноосвітніх навчальних закладах, 2005);

«*Природознавство*» (Концепція шкільної хімічної освіти (2001, проєкт); Концепція шкільної біологічної освіти (2001, проєкт); Концепція фізичної

освіти у 12-річній загальноосвітній школі (2001, проєкт); Концепція змісту географічної освіти в загальноосвітній школі України (2001, проєкт); Концепція географічної освіти в профільній школі, 2009; Концепція навчання географії України в основній та старшій школі, 2017 та ін.);

«*Суспільствознавство*» (Концепція громадянської освіти в школах України (2001, проєкт); Концепція суспільствознавчої освіти (2014, проєкт); Концепція формування фінансової грамотності у початковій, основній та старшій школі (2015, проєкт) та ін.);

«*Технології*» (Концепція трудової підготовки учнів національної школи України (1992, проєкт); Концепція трудової підготовки школярів України (1993, проєкт); Концепція інформатизації, 1994; Концепція Національної програми інформатизації, 1998; Концепція інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп'ютеризації сільських шкіл, 2000; Концепція навчання учнів інформатики у 5–9 класах загальноосвітніх навчальних закладів, 2012; Концепція навчання інформатики в загальноосвітніх навчальних закладах, 2013 та ін.) тощо; **виявлено**, що цей вид документів, представлений переважно як проєкти, розкриває перспективне бачення розвитку окремих освітніх галузей загальної середньої освіти різними авторськими колективами та свідчить про долучення до процесів реформування широких кіл освітян;

одержано знання про особливості дібраних матеріалів (автори, час, обставини, мета створення, фактична цінність, достовірність, репрезентативність, вплив епохи); **аргументовано**, що вони відображають інтеграційні, міждисциплінарні системно-структурні процеси в організації навчальної інформації;

частково впорядковано бібліографічну інформацію про міжнародні та всеукраїнські педагогічні читання (1993–2020), присвячені аналізу творчої спадщини видатного українського педагога В. О. Сухомлинського; українські дитячі періодичні видання 20-х – 40-х рр. ХХ ст. і рідкісні педагогічні видання німецькою мовою другої пол. ХІХ ст. – поч. ХХ ст. із фонду ДНПБ;

з'ясовано, що на шпальтах дитячих періодичних видань 20-х – поч. 40-х рр. ХХ ст. із фонду ДНПБ («Більшовиченята» (1924–1931), «Жовтень» (1928–1941), «Піонерія» (1923–1941), «Червоні квіти» (1923–1931)) відображено питання громадсько-політичного, освітнього та культурного життя; відомості про життя учнів; події за кордоном; новини з різних галузей науки й техніки; біографічні публікації про письменників, видатних громадських діячів; літературні твори українських письменників і поетів (О. Вишні, В. Владка, О. Донченка, Н. Забіли, О. Кобилянської, П. Панча, М. Рильського, В. Сосюри, І. Франка, Т. Шевченка та ін.), які доповнено ілюстраціями відомих художників та графіків (Г. Бондаренка, А. Бондаровича, М. Головатинського, Й. Дайца, Г. Дубинського, М. Ельхонеса та ін.) тощо; **обґрунтовано**, що, незважаючи на ідеологічне забарвлення, радянську термінологію та політичну пропаганду, матеріали часописів є вагомим джерельною базою досліджень з історії освіти й виховання дітей, історії літератури та художнього мистецтва в окреслений хронологічний період;

доведено, що типологізовані німецькомовні видання другої половини XIX – поч. XX ст. (наукова (монографії, дисертації, збірники наукових праць), навчально-методична, довідкова література та інформаційно-аналітичні матеріали) відображають особливості освітнього процесу закладів освіти різних рівнів, причини й наслідки реформаційних перетворень освітніх систем у німецькомовних країнах і закономірності розбудови терміносистеми педагогічної науки та практики;

відповідно до структури (біографія, бібліографія, повнотекстові праці, фотогалерея) *створено* нові сторінки електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу»: «Манжос Борис Семенович» (1891–1938?) (<https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/manzhos-borys-semenovych/>), «Крип'якевич Іван Петрович (1886–1967), «Миронов Микола Миколайович» (1901–1998) (<https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/myronov-mykola-mykolayovych/>), «Русько Олексій Микитович» (1906–1964) (<https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/rusko-oleksiy-mykytovych/>), «Скрипченко Надія Федорівна» (1931–1996) (<http://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/skrypchenko-nadiya-fedorivna/>), «Кониський Олександр Якович» (1836–1900), «Рудницька Оксана Петрівна» (1946–2002), «Залужний Олександр Самійлович» (1886–1941), «Йоганн Фрідріх Гербарт» (1776–1841), «Хорас Манн» (1796–1859) (<http://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/mann-horace/>), «Жан Овід Декролі» (1871–1932), «Генріх Шарельман» (1871–1940) та *оновлено* наявні: «Алчевська Христина Данилівна» (1841–1920) (<http://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/alchevska-kh-d/>), «Русова Софія Федорівна» (1856–1940) (<http://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/rusova-s-f/>), «Юркевич Памфіл Данилович» (1826–1874) (<https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/yurkevych-p-d/>), «Драгоманов Михайло Петрович» (1841–1895), (<https://tinyurl.com/xjspz2se>), «Френе Селестен» (1896–1966) (<https://tinyurl.com/jmufm52y>); *вперше введено* до наукового обігу документи сторінок, присвячених І. П. Крип'якевичу, Б. С. Манжосу, М. М. Миронову, О. М. Руську;

уточнено: інформацію про ключові поняття дослідження (зміст загальної середньої освіти, реформування змісту загальної середньої освіти, державний стандарт загальної середньої освіти, освітні галузі, базовий навчальний план, початкова освіта, базова середня освіта, профільна середня освіта; мета та завдання, зміст і структура мовно-літературної освіти; принципи побудови навчальних програм з мови та літератури; форми, методи, засоби навчання тощо); персонально-особистісний і диференційований підхід дослідників до розгляду й інтерпретації ідей В. О. Сухомлинського, який полягає в застосуванні нових понять і термінів (філософія дитинства, екологія людини, дитинолюбство, олюднення знань тощо) як стосовно історико-педагогічних феноменів, так і актуальних педагогічних проблем; методика джерелознавчого

аналізу й синтезу (прочитання тексту; встановлення часу, місця, авторства, обставин та автентичності джерела; тлумачення тексту; визначення вірогідності джерела, його надійності, наукової значущості);

набули подальшого розвитку: знання про біографію (життєвий шлях, наукова, науково-педагогічна та громадська діяльність) відомої української вченої О. В. Сухомлинської; узагальнено бібліографічну інформацію (1009 описів) про праці педагога та публікації про її життя й діяльність; теоретико-методологічні підходи (історіографічний, термінологічний аналіз, джерелознавчий пошук, предметно-цільовий аналіз друкованих та електронних видань, наукова джерелознавча критика (аналіз і синтез), міждисциплінарний підхід та ін.) до здійснення джерелознавчих досліджень як невіддільної частини історико-педагогічних студій;

розроблено та впроваджено Концепцію віртуального читального залу Фонду Василя Сухомлинського з метою цілісного представлення розвитку сухомлиністики в освітньо-науковому просторі України та світу (<https://dnpb.gov.ua/ua/virtualni-chyitalni-zaly/virtualnyy-chyitalnyy-zal-fondu-v-o-sukhomlynsko/>).

За результатами дослідження *опубліковано 94 наукові праці* (монографії – 1; електронні ресурси – 2¹; збірники матеріалів наукових заходів – 1²; біобібліографічні покажчики – 2³; енциклопедія – 1; статті – 25 (із них: 23 – у виданнях, що індексуються в наукометричних базах даних⁴, зокрема 1 – у Scopus⁵), тези та матеріали конференцій – 57); *створено нові й оновлено наявні сторінки електронного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» (17)⁶; підготовлено частини рукописів планової продукції (хрестоматії «Антологія текстів з реформування змісту загальної середньої освіти в Україні (1991–2017)», каталогу «Українські дитячі періодичні видання 20-х – початку 40-х років ХХ ст. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського», бібліографічних покажчиків «Міжнародні та всеукраїнські педагогічні читання “Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю” (1993–2020)» та «Педагогічні видання німецькою мовою другої половини ХІХ ст. – 1917 р. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського»).*

Упровадження проміжних результатів здійснювалося під час участі в **52 всеукраїнських і міжнародних заходах**, зокрема включених до Плану

¹ https://vue.gov.ua/Ушинський_Костянтин_Дмитрович; <https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni-pedahohy/>

² http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/06/Conceptual_and_terminological_apparatus_2021.pdf

³ http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/Sukhomlynska_O_V-2021.pdf; http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/Bukov_2021.pdf

⁴ <https://doi.org/10.31174/SEND-PP2021-245IX96-02>; <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/33-2.1>

⁵ https://doi.org/10.1007/978-3-030-85540-6_158

⁶ <https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni-pedahohy/>

роботи НАПН України^{1, 2, 3}; реалізації *онлайн-проектів*: «Читаймо Сухомлинського онлайн»⁴, «Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагоги-ювіляри»⁵, «Афоризми Сухомлинського»⁶, «Sukhomlinsky News»⁷ «Казки В. О. Сухомлинського у підручниках та посібниках О. Я. Савченко»⁸; оновлення профілю відділу педагогічного джерелознавства та біографістики в Google Scholar (h-індекс – 33)⁹.

РЕФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ (1991–2013): ІСТОРИКО-ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

*Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, директор, головний науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

Історико-джерелознавче вивчення проблеми реформування змісту загальної середньої освіти в незалежній Україні (1991–2013) уможливило виявлення низки законодавчих і нормативних документів (закони, концепції, програми, державні стандарти), статей їхніх авторів, які мають колосальне значення для відтворення реальної картини досліджуваного явища [1; 2]. Зокрема, схарактеризовано нормативно-правові документи, у яких відображено концептуальні засади реформування змісту загальної середньої освіти у визначені в попередніх розвідках періоди, задля встановлення їхньої інформативної цінності [7]. I (1991–2002) – період національної самоідентифікації в загальній середній освіті: Закон України «Про освіту», 1991; Концепція середньої загальноосвітньої школи України, 1991; Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), 1993; Концепція державного стандарту загальної середньої освіти в Україні, 1996; Закон України «Про загальну середню освіту» (1999), Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа), 2001 та ін. [1; 2; 3]. II (2002–2013) – період формування державної політики щодо розвитку загальної середньої освіти в новому методологічному й соціально-економічному контексті: Національна доктрина розвитку освіти, 2002; Концепція профільного навчання в старшій школі, 2003, 2009; Концепція державної мовної політики, 2010; Концепція розроблення нової редакції Державного стандарту початкової загальної освіти, 2010; Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, 2011; Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року,

¹ <https://dnpb.gov.ua/ua/naukovi-zakhody/kruhli-stoly/do-30-richchya-vseukrayinskoyi-asotsiatsiyi-vasylya-sukhomlynshoho/>

² <http://dnpb.gov.ua/ua/?events=29738>

³ <http://dnpb.gov.ua/ua/?news=29614>; <http://dnpb.gov.ua/ua/?events=28591>

⁴ <https://www.facebook.com/240019389383740/posts/4777938782258422/>

⁵ <https://www.facebook.com/240019389383740/posts/3935401933178782/>

⁶ <https://www.facebook.com/240019389383740/posts/4333021856750119/>

⁷ <https://www.facebook.com/240019389383740/posts/4749177085134592/>

⁸ <https://www.facebook.com/240019389383740/posts/4744694975582803/>

⁹ <https://scholar.google.com.ua/citations?user=eA9i0W0AAAAJ&hl=ru>

2013 та ін. [1; 2; 9]. Проаналізувавши їх, дійшли думки, що впродовж 1991–2013 рр. здійснювалося динамічне розроблення українського освітнього законодавства, нових методологічних засад модернізації змісту загальної середньої освіти та інтенсифікувалася творча педагогічна думка щодо його перспективного розвитку на основі загальнолюдських і національних цінностей. Провідну роль у цьому процесі відіграли вчені НАПН України.

Документи містять інформацію про кардинальні зміни в змісті загальної середньої освіти: від проголошення нових принципів його конструювання (національний, демократичний, гуманістичний, диференціації та індивідуалізації, гуманітаризації, дитиноцентричний, світський, науковий, стандартизації, наступності, варіативності та ін.) до їх розвитку й конкретизації; появу новітніх підходів, зокрема компетентнісного, що полягає у формуванні життєвої, соціальної, комунікативної та комп'ютерної компетентностей учнів.

Джерелознавче пізнання праць творців (В. Кремень, О. Савченко та ін.) національного освітнього законодавства забезпечило одержання знання про особливості дібраних матеріалів (автори, час, обставини, мета створення, фактична цінність, достовірність, репрезентативність, вплив епохи) [4; 5; 6; 9; 2].

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Реформування загальної середньої освіти в Україні у XX столітті крізь призму джерелознавства : наук.-допом. бібліогр. покажч. / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : ТВОРИ, 2019. 251 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/716674/> ; <http://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=20781> (дата звернення: 13.10.2021).

2. Березівська Л. Д. Реформування змісту загальної середньої освіти в незалежній Україні в напрямі національної самоідентифікації (1991–2002 роки): історико-джерелознавчий аспект. *Інновац. педагогіка*. 2021. Вип. 33, т. 2. С. 9–15. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/33-2.1>. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/33/part_2/3.pdf (дата звернення: 13.10.2021).

3. Березівська, Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні в умовах державотворення (початок 90-х років XX ст.). *Молодь і ринок*. 2011. № 6. С. 17–21.

4. Кремень В. Г. Зміст освіти й дидактична стратегія. *Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи)*. Київ : Грамота, 2003. С. 47–58.

5. Кремень В. Г. Освіта як провідний пріоритет. *Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи)*. Київ : Грамота, 2003. С. 86–90.

6. Савченко О. Я. Етапи реформування змісту шкільної освіти в Україні за роки незалежності. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні, 1992–2002 рр.* : зб. наук. праць до 10-річчя АПН України / Академія пед. наук України. Харків : ОВС, 2002. Ч. 1. С. 210–227.

7. Berezivska L. D. Periodization of the reform of general secondary education in the independent Ukraine (1991–2017). *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2020. Vol. VIII (92), Iss. 228. P. 15–17. URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/ped_psy_viii_228_92.pdf (accessed date: 27.10.2021).

8. Berezivska L. Secondary education reform in the independent Ukraine (1991–2017): concepts, programmes, doctrines and strategies. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2019. Vol. 7 (76), Iss. 187. P. 20–22. URL:

http://seanewdim.com_uploads/3/4/5/1/34511564/ped_psy_vii_187_76.pdf (accessed date: 27.10.2021).

9. Berezivska L. D. Secondary education reform in the independent Ukraine: national lawmaking (1991–2017). *Ricerche di Pedagogia e Didattica. Journal of Theories and Research in Education*. 2020. [S. l.], Vol. 15, № 1. P. 53–69. DOI: <https://doi.org/10.6092/issn.1970-2221/10501>. URL: <https://rpd.unibo.it/article/view/10501> (accessed date: 27.10.2021).

ТЕМАТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ І ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЧИТАНЬ «ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ З СУЧАСНІСТЮ»¹

*О. В. Сухомлинська, доктор педагогічних наук, професор,
академік НАПН України, головний науковий співробітник сектору
сухомлиністики відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

У процесі роботи над плановою темою *Міжнародні та всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю» як засіб поширення ідей гуманістичної педагогіки (1993–2020)* здійснювався аналіз їхньої тематики відповідно до належності до окремих напрямів педагогічної науки, як-от: загальна педагогіка, виховання, освіта, історія педагогіки, оскільки кожне з 27 розглядуваних читань мало окрему тему, яка у свою чергу поділялася на декілька напрямів роботи. Загальною їх характеристикою є те, що в тематиці і змісті читань розгляд ідей відбувався крізь призму актуальних питань, що стояли перед освітою і, відповідно, педагогічною наукою в ті чи інші роки, оскільки в центрі уваги дослідників були читання, які проходили протягом 27 років – з 1993 по 2020. Цю специфіку відображено в узагальненій назві заходів: спочатку – «Василь Сухомлинський і сучасність» (1996–2004), а згодом – «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю» (2005–2020), після яких зазвичай було вказано конкретну тему кожного читання, хоча деякі читання носили узагальнену назву, не конкретизували свою тематику.

Отже, всю сукупність тематики читань поділяємо на декілька напрямів. І серед інших перелічуємо ті, що стосуються загальної педагогіки і охоплюють широке поле питань. Зазвичай ці читання поєднувалися з міжнародними науково-практичними конференціями, у яких, крім українських, брали участь і зарубіжні педагоги, що віддзеркалювало спільність підходів до загальних питань освіти й виховання дітей і молоді. Але не лише міжнародні, а і всеукраїнські читання також приділяли увагу загальнопедагогічним проблемам. Таких читань ми налічуємо 8, і вони стосуються таких загальних тем: «Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст» (1993), «В. О. Сухомлинський і сучасність» (1998), «Василь Сухомлинський і сучасність: екологія дитинства» (2000), «Василь Сухомлинський і сучасність: особистість учителя» (2003), «Василь Сухомлинський і сучасність: особистість у навколишньому середовищі» (2004), «В. О. Сухомлинський: ідеї, пошуки, перспективи» (2008), «Василь

¹ Тези підготовлено на основі виконуваної у 2020–2022 рр. теми дослідження: «Міжнародні та всеукраїнські педагогічні читання “Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю” як засіб поширення ідей гуманістичної педагогіки (1993–2020)».

Сухомлинський у діалозі з сучасністю: розвиток творчої особистості» (2013), «Творча спадщина Василя Сухомлинського у вітчизняному і міжнародному вимірах» (2018).

Найповніше у читаннях представлено виховну проблематику, з якою до певної міри і асоціюється педагогічна спадщина Василя Сухомлинського. Хоча це твердження досить умовне, бо освітній і виховний процеси тісно взаємопов'язані. До них відносимо такі: «Освітньо-виховні ідеали В. О. Сухомлинського в контексті сучасності» (1994, 1995), «Василь Сухомлинський і сучасність: батьківська педагогіка у контексті сучасності» (2002), «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: проблеми свободи і відповідальності у вихованні особистості» (2005), «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: громадянське виховання» (2007), «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: ціннісні виміри в освіті» (2009), «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: вчимося толерантності» (2014), «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: виховуємо культуру потреб особистості» (2015), «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: щоб у серці жила Батьківщина» (2016).

Освітня проблематика також відчутно присутня в тематиці педагогічних читань: «В. О. Сухомлинський і сучасність: дидактика сучасної школи» (1999), «В. О. Сухомлинський і сучасність: особистісно орієнтована шкільна освіта» (2001), «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: культурологічні виміри шкільної і педагогічної освіти» (2006), «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: дошкілля – початкова школа» (2011), «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: здоров'я через освіту» (2012), «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: “А що там, за лісом?..” Філософія для дітей» (2017), «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: методична спадщина педагога в контексті ідей Нової української школи» (2019), «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Ідеї Василя Сухомлинського крізь призму сучасних освітніх практик: набутий досвід і перспективи» (2020).

Класифікаційний підхід до тематики міжнародних і всеукраїнських педагогічних читань, присвячених Василю Сухомлинському, дасть змогу науковцям, фахівцям з історії розвитку освіти ознайомитися із сучасними дослідженнями, присвяченими спадщині педагога, а також з важливими й актуальними для вітчизняної освіти і виховання дітей питаннями через діалог або ж полілог з минулими здобутками, як поєднання традицій та інновацій.

ТАНДАРТИЗАЦІЯ ЯК ПРОВІДНА ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (1991–2017): ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ

Т. Л. Гавриленко, доктор педагогічних наук, професор, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

Історіографічний пошук засвідчив, що проблему реформування змісту загальної середньої освіти крізь призму джерелознавства вивчають Л. Д. Березівська, Т. Л. Гавриленко, зокрема щодо витоків стандартизації

початкової, базової та повної загальної середньої освіти у перше десятиліття незалежної України [1; 2].

Здійснений джерелознавчий аналіз показав, що питання стандартизації як стратегічне завдання реформування змісту освіти в незалежній Україні вперше було окреслено в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») (1993). Проте його розв'язання відбувалося повільно. Розроблення державних стандартів загальноосвітньої підготовки учнів активізувалося з прийняттям у 1996 р. нового Закону України «Про освіту». Цього року колегією Міністерства освіти України затверджено Концепцію державного стандарту загальної середньої освіти, у якій визначено суть і структуру стандарту.

У 1997 р. проекти державних стандартів для початкової та загальної середньої освіти, підготовлені творчими групами науковців НАН України (С. В. Кульчицький, В. А. Рижко), АПН України (Р. А. Арцішевський, Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко, С. У. Гончаренко, В. П. Тименко та ін.) спільно з науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти (Л. М. Калініна, О. І. Пометун та ін.), були презентовані педагогічній громадськості на сторінках газети «Освіта України» [5; 11]. Однак на певний час робота над стандартами призупинилася у зв'язку з підготовкою Закону України «Про загальну середню освіту». Після його ухвалення (1999) розпочався новий етап у розробленні державних стандартів, оскільки у Законі з'явилися принципові положення, що вимагали внесення суттєвих змін до ухваленої Концепції стандарту [13, с. 12]. У зазначеному документі вперше на законодавчому рівні розкривалися функції стандарту, структура, вимоги й відповідальність за його додержання.

Перше покоління державного стандарту для початкової школи було затверджено постановою Кабінету Міністрів України у 2000 р. та з 2001/02 н. р. упроваджено в шкільну практику. *Державний стандарт початкової загальної освіти* розроблено відповідно до можливостей дітей молодшого шкільного віку та спрямовано на їхній усебічний розвиток і виховання, формування у них мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок, бажання і уміння вчитися [6, с. 28]. Основним компонентом стандарту став *Базовий навчальний план початкової школи*, що містив інваріантну та варіативну частини. Окрім того, у стандарті було визначено державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкової школи з шести освітніх галузей: мови і література, математика, здоров'я і фізична культура, технології, людина і світ та мистецтво [6].

У зв'язку із завершенням у 2004/05 н. р. переходу початкової школи на новий зміст і термін навчання, а також запровадженням у 2004 р. Державного стандарту базової і повної середньої освіти, колегією Міністерства освіти і науки України у 2005 р. було затверджено зміни до *Державного стандарту початкової загальної освіти* (увідповіднення назви, структури освітніх галузей та їх змістових ліній Державному стандарту базової і повної середньої освіти; усунення дублювання вимог, надмірної конкретизації у змісті освітніх галузей тощо) [7; 12].

Друге покоління державного стандарту для початкової школи побачило світ у 2011 р. На відміну від попереднього, новий *Державний стандарт початкової загальної освіти* ґрунтувався на засадах компетентнісного підходу, що передбачав «чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти» [8]. Вперше у стандарті представлено основні терміни щодо компетентнісного підходу (компетентнісний підхід, компетенція, компетентність, ключова компетенція, ключова компетентність, предметна компетенція, предметна компетентність, міжпредметна компетентність тощо). Державний стандарт містив Базовий навчальний план, загальну характеристику інваріантного та варіативного складників змісту початкової освіти, державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів [8].

З'ясовано, що для забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами, їх інтегрування в освітній процес закладів загальної середньої освіти у 2004 р. постановою Кабінету Міністрів України затверджено *Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку*. У документі вперше визначалися державні вимоги до змісту освіти такої категорії дітей та державні гарантії у набутті ними початкової освіти. Цей стандарт ґрунтувався на Державному стандарті початкової загальної освіти та містив такі складники: Базовий навчальний план, вимоги до складання типових навчальних планів, державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів з урахуванням особливостей їхнього психофізичного розвитку, напрями корекційно-розвиткової роботи [10].

У зв'язку з прийняттям нового стандарту для початкової школи у 2013 р. постановою Кабінету Міністрів України затверджено новий *Державний стандарт початкової загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами*. У його основу покладено інноваційний підхід до навчання дітей з особливими освітніми потребами: інклюзивне та інтегроване навчання; білінгвальне (двомовне) навчання дітей глухих та зі зниженим слухом; формування життєвої компетентності у процесі навчання та реабілітації дітей з особливими освітніми потребами тощо. Державний стандарт містив Базовий навчальний план, загальну характеристику інваріантного та варіативного складників змісту початкової освіти дітей з особливими освітніми потребами та державні вимоги до рівня їх загальноосвітньої підготовки [9].

Установлено, що вимоги до освіченості учнів і випускників основної та старшої школи, гарантії держави у її досягненні знайшли відображення у *Державному стандарті базової і повної середньої освіти*, затвердженому Кабінетом Міністрів України в 2004 р. Основними складниками стандарту стали: Базовий навчальний план; загальна характеристика інваріантної і варіативної частин змісту базової та повної середньої освіти; державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, що визначалися за сімома освітніми галузями (мови і літератури, суспільствознавство, естетична культура, математика, природознавство, здоров'я і фізична культура, технології) [3].

Новий *Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти* був затверджений постановою Кабінету Міністрів України у 2011 р. Як і стандарт для початкової школи, він ґрунтувався на засадах компетентнісного підходу, містив перелік відповідних понять. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти складався із загальної характеристики компонентів змісту освіти, Базового навчального плану, державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. У новому стандарті освітню галузь «Естетична культура» було замінено на «Мистецтво» [4].

Отже, стандартизація стала провідною тенденцією розвитку змісту загальної середньої освіти в незалежній Україні. Упровадження державних стандартів початкової, базової та повної загальної середньої освіти в умовах варіативності освітньої системи дало змогу забезпечити єдиний освітній простір у державі; визначити обов'язковий і достатній рівень загальноосвітньої підготовки школярів, які навчалися у різних типах закладів освіти; відійти від предметоцентризму й представити зміст освіти цілісно.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Реформування змісту загальної середньої освіти в незалежній Україні в напрямі національної самоідентифікації (1991–2002 роки): історико-джерелознавчий аспект. *Інновац. педагогіка*. 2021. Вип. 33, т. 2. С. 9–15. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/33-2.1>. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/33/part_2/3.pdf (дата звернення: 13.10.2021).
2. Гавриленко Т. Л. Модернізація змісту початкової освіти у контексті розроблення освітніх стандартів в Україні (1996–2001). *Освітній дискурс* : зб. наук. пр. / голов. ред. О. П. Кивлюк. Київ : ТОВ «Науково-інформаційне агентство «Наука-технології-інформація», 2021. Вип. 30 (1). С. 46–59. DOI 10.33930/ed.2019.5007.30(1)-5. http://ukr.journal-discourse.com/index.php/ed_2017/article/view/295 (дата звернення: 13.10.2021).
3. Державний стандарт базової і повної середньої освіти : постанова КМУ № 24 від 14.01.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.10.2021)
4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : постанова КМУ № 1392 від 23.11.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.10.2021).
5. Державний стандарт загальної середньої освіти (проект). *Освіта України*. 1997. № 18/19. С. 8–9 ; № 20. С. 5–7.
6. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Початкова школа*. 2001. № 1. С. 28–54.
7. Державний стандарт початкової загальної освіти : лист МОН України № 1/9-695 від 06.12.2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-695290-05#Text> (дата звернення: 13.10.2021)
8. Державний стандарт початкової загальної освіти : постанова КМУ № 462 від 20.04.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.10.2021).
9. Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. *Дефектолог*. 2014. № 3. Вкладка. С. 1–5.
10. Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку. *Початкова школа*. 2004. № 8. С. 2–4.
11. Державні освітні стандарти (початкова школа) (проект). *Освіта України*. 1997. № 18/19. С. 8–9 ; № 20. С. 5–7.

12. Про підсумки переходу початкової школи на новий зміст та структуру навчання : рішення колегії МОН України № 10/1-2 від 20.10.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v10_1290-05#Text (дата звернення: 13.10.2021).

13. Савченко О. Я. 1999. Стан і завдання реформування змісту загальної шкільної освіти. *Педагогіка і психологія*. 1999. № 4. С. 6–17.

ПЕДАГОГІЧНІ ВИДАННЯ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ. ЯК ДжЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ДИТИНОЦЕНТРИЧНИХ ІДЕЙ В ОСВІТІ

*Л. М. Дяченко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

Вивчення автентичних літературних джерел відіграє ключову роль у формуванні цілісного наукового знання про перебіг історико-педагогічного процесу з урахуванням суспільних тенденцій та соціально-економічних умов у досліджуваній країні. Важливим є формування джерельної бази історико-педагогічного дослідження, що дає змогу забезпечити достовірність і змістовність його результатів. У 2021 році було проаналізовано педагогічні видання німецькою мовою другої половини XIX ст. – початку XX ст. у колекції «Видання іноземними мовами XVII – поч. XX ст.» фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського. Їх було класифіковано за формально-змістовим принципом, що уможливило визначення таких груп джерел: 1) автентичні твори вчених-педагогів; 2) дисертаційні та монографічні дослідження; 3) навчально-методична література; 4) матеріали конференцій; 5) довідкові та бібліографічні видання та ін.

На основі аналізу змісту німецькомовних педагогічних видань кінця XIX – початку XX ст. з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського зроблено такі висновки: 1) цей історичний період ознаменувався значними реформаційними перетвореннями у системі освіти; 2) криза суспільного буття в Німеччині на зламі XIX–XX ст., загострення проблем особистості в нових умовах життя і праці викликали потребу в перегляді тогочасної теорії і практики освіти; 3) у результаті дискусій у німецькомовному науково-педагогічному просторі виникла ціла низка дитиноцентричних, особистісно орієнтованих концепцій навчання й виховання; 4) розроблення дитиноцентричних концепцій є значним внеском німецьких педагогів-реформаторів у світову гуманістичну педагогіку; 5) зокрема, Ф. Гансберг [1], Л. Гурліт [2], Г. Шаррельман [3] у своїх працях описували переваги й недоліки двох підходів до навчання – традиційного трудового, спрямованого на освоєння дітьми ремесла, і творчого, що передбачає надання дитині можливості самостійно творити, реалізуючи свій природний потенціал; 6) спільність їхніх педагогічних позицій полягає у заклику відмовитися від авторитаризму традиційної школи через негуманне ставлення до особистості дитини та нівелювання її природного потенціалу; 7) німецькі педагоги-реформатори ставили перед школою завдання розвивати творчі сили кожної дитини, давати простір дитячій фантазії, враховувати індивідуальний

темп розвитку дитини, забезпечувати кожному учневі можливість набуття власного досвіду.

Список використаних джерел

1. Gansberg F. Demokratische Pädagogik. Ein Weckruf zur Selbstbetätigung im Unterricht. Leipzig: Quelle & Meyer, 1911. 283 S.
2. Gurlitt L. Pflege und Entwicklung der Persönlichkeit. Leipzig: R. Voigtländer, 1905. 52 S.
3. Scharrelmann H. Erlebte Pädagogik: Gesammelte Aufsätze u. Unterrichtsproben. Hamburg: Verlag Alfred Jansen Hamburg und Berlin, 1912. 405 S.

СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВІ ОСОБЛИВОСТІ СТОРІНОК «М. М. МИРОНОВ» ТА «Й. Ф. ГЕРБАРТ» ЕЛЕКТРОННОГО РЕСУРСУ «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ» ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

О. П. Міхно, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського фахівці бібліотеки розробляють у межах наукового дослідження «Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії» (2020–2022 рр. – керівник Л. Д. Березівська). Ресурс має усталену структуру: постать педагога розкривається шляхом представлення текстової та візуальної інформації у розділах «Біографія», «Бібліографія публікацій», «Повнотекстові документи», «Фотогалерея», «Вшанування пам'яті», що дає віртуальному користувачу можливість скласти повне уявлення про життєвий і творчий шлях педагога.

У 2021 р. ресурс доповнено двома персональними сторінками відповідно до окресленої структури:

1. «Микола Миколайович Миронов (1901–1998)», український педагог, методист із початкового навчання, фахівець із проблем дитячих та юнацьких громадських рухів. Контент сторінки: біографія, бібліографія (79 праць М. М. Миронова та 6 про нього), повнотекстові праці (5 у форматі pdf), фотогалерея (13 фото з підписами), вшанування пам'яті. Фотоматеріали введено в науковий обіг вперше (джерело: персональний комплекс матеріалів М. М. Миронова, що зберігається у Педагогічному музеї України);

2. «Йоганн Фрідріх Гербарт» (1776–1841)», німецький педагог-теоретик ХІХ століття, філософ, психолог. Контент сторінки: біографія, бібліографія (9 праць Й. Ф. Гербарта (з них 6 – німецькою мовою) та 43 про нього (з них – 27 німецькою мовою), повнотекстові праці з посиланням на інтернет-архів, фотогалерея (5 фото з підписами та посиланням на джерело), вшанування пам'яті. Німецькомовні праці Й. Ф. Гербарта з фондів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського введено в науковий обіг вперше.

З'ясовано, що поєднання текстового й візуального контенту в структурі персональної сторінки, наявність активних посилань на повнотекстові праці вченого сприяє створенню детального «наукового портрету» педагогічної

персоналії. Доведено, що зібрані матеріали відповідають ustalеній структурі ресурсу, всебічно презентують персоналії Миколи Миронова та Йоганна Фрідріха Гербарта, сприятимуть популяризації їхньої педагогічної спадщини, здійсненню подальших історико-педагогічних розвідок. Зроблено висновок, що презентація життєвого і творчого шляху видатних педагогів у формі персональних сторінок як складників електронного ресурсу є ефективним засобом популяризації вітчизняного та зарубіжного історико-педагогічного досвіду, підвищує імідж ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як провідної інституції зі збереження та вивчення педагогічної спадщини.

СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ ДИТЯЧОГО ЧАСОПISУ «ЖОВТЕНЯ» (1928–1941)

*С. В. Тарнавська, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

Упродовж звітнього періоду в межах виконання наукового дослідження «Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії» (2020–2022) здійснено вивчення матеріалів дитячого періодичного видання «Жовтень» із фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Часопис виходив у Харкові впродовж 1928–1941 рр. як орган Центрального бюро комуністичного дитячого руху та Народного комісаріату освіти. У воєнні роки видавництво журналу було тимчасово призупинено, а в 1945 р. відновлено у Києві під назвою «Барвінок».

Часопис «Жовтень» виходив друком щомісячно, був адресований дітям старшого дошкільного й молодшого шкільного віку. У процесі дослідження з'ясовано, що журнал носив літературно-художній характер, його основне змістове наповнення представлено оповіданнями, казками, віршами для дітей. Зокрема, на шпальтах часопису надруковано твори таких відомих поетів та письменників, як В. Бичко, О. Донченко, Н. Забіла, О. Іваненко, П. Панч, М. Пригара, В. Сосюра, М. Трублаїні, Т. Хоткевич, Т. Шевченко, Ю. Шовкопляс та багато інших. У поданих творах порушено проблеми громадянського, патріотичного, трудового, сімейного виховання, ліквідації безграмотності, ставлення до природи, релігії тощо. Обґрунтовано вагомий вплив тогочасної політичної системи на тематичне наповнення журналу. Значну увагу приділено питанням розвитку сільського господарства й промисловості, що зумовлено процесами колективізації та індустріалізації. Дитяча література мала сприяти вихованню молодого покоління, формуванню нового радянського суспільства кризь призму комуністичної ідеології.

Оскільки «Жовтень» було дитячим виданням, то важливе значення надавали візуалізації змісту творів. Встановлено, що над ілюструванням матеріалів часопису працювали тогочасні відомі художники, зокрема, Г. Бондаренко, А. Бондарович, А. Гербурт, М. Головатинський, Й. Дайц, Г. Дубинський, М. Ельхонес та ін. Представлені у виданні малюнки дають змогу не лише прослідкувати підхід до виховання дітей, формування їхнього

мислення, творчої уяви засобами образотворчості, але й певною мірою ознайомитися з діяльністю відомих діячів художнього мистецтва.

Виявлено, що в журналі розміщено цікаві матеріали для проведення дозвілля та інтелектуального розвитку дітей. У постійній рубриці «Розваги» представлено низку різноманітних вікторин, загадок, ребусів, фокусів, інсценівок, розвивальних завдань. Важливо, що редакція журналу підтримувала творчих дітей та сприяла розвитку їхніх талантів. У рубриці «Дитяча творчість» представлено результати літературної та художньої діяльності – вірші, оповідання, малюнки. Було й матеріальне заохочення: існували конкурси на найкращі дитячі малюнки, переможці яких отримували як нагороду акварельні фарби, пензлі, альбоми для малювання, кольорові олівці. Часопис здійснював постійну комунікацію з читачами, зокрема у рубриці «Листування з читачами» розміщено дописи дітей, у яких вони діляться своїми думками про журнал, враженнями від прочитаних творів, розповідають про шкільне життя тощо. Окрім того, у цій рубриці розміщували дитячі оповідання та вірші.

Аргументовано, що, незважаючи на політичну пропаганду, ідеологічне забарвлення, радянську термінологію, матеріали часопису є вагомим джерелом бази історико-педагогічних досліджень із питань освіти й виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в окреслений історичний період. Також зазначене видання буде корисним дослідникам історії літератури, зокрема дитячої, та художнього мистецтва.

УКРАЇНСЬКИЙ ДИТЯЧИЙ ЧАСОПИС «ЧЕРВОНІ КВІТИ»: СТРУКТУРА ТА ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ ВИДАННЯ У 1930–1931 РОКАХ

*Н. О. Якобчук, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

Україномовні дитячі часописи 20–30-х рр. ХХ ст. є важливим джерелом. Незважаючи на ідеологічний підтекст, вони містять цікаві відомості про ключові події епохи, дають можливість сформулювати уявлення про «образ та світ школяра-читача» вказаного часу (захоплення, умови і рівень життя, принципи навчання і виховання тощо). Одним із таких видань був популярний у першій третині ХХ ст. журнал «Червоні квіти», який виходив друком упродовж 1924–1931 років у Харкові, пізніше у Києві. Примірники часопису компактно зберігаються у фондозбірні ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського.

Безперечний інтерес становлять номери, датовані 1930–1931 роками (16 – за 1930 р.; 7 – за 1931 р.). На їх шпальтах розміщено інформацію, адаптовану до вікових особливостей читача, про ключові здобутки економічного, громадського, політичного і культурного життя України, СРСР та події за кордоном (звичайно, у дусі радянської ідеології). У цей час в журналі створено окремі тематичні рубрики: «По Радянському Союзу», «По світах», «Будуємо 5», «Гартуй тіло», «Літературні спроби», «А ну, поміркуйте». У 1931 р. з'являється нова рубрика – «Інтернаціональна сторінка» (про дитячий рух у країнах Європи і світу, листування із школярами з-за кордону).

Складовою частиною видання була вкладка «Газета “Червоних квітів”» – сторінка з замітками дитячих кореспондентів та читачів з різних куточків України. Провідна тема дописів – актуальні події шкільного життя, побуту, дозвілля дітей, визначні події у містах і селах, проблеми й потреби школярів. «Газета “Червоних квітів”» мала окремий номер та дату, друкувалася на двох сторінках журналу. У 1931 р. формат вкладки змінено, а згодом її перетворено на окрему рубрику часопису. Також цього року запроваджено практику тематичних випусків видання: № 9 за 1931 р. присвячено Криворіжжю, № 10 – Дніпропетровщині, № 13 – Донбасу.

Провідна тематика публікацій більшості чисел видання упродовж 1930–1931 рр. – здійснення суцільної колективізації, боротьба із заможним селянством, досягнення першої п’ятирічки у різних сферах економіки, культури, різні аспекти антирелігійної кампанії. Свідченням цього є назви статей і заміток: «За індустріальний СРСР» (№ 2; 1930 р.) «Колектив і куркуль – запеклі вороги» (№ 6; 1930 р.), «Релігійні казки проти п’ятилітки» (№ 23; 1930 р.).

Значний обсяг займають статті, у яких висвітлено історію закладів освіти, різні аспекти життя дітей: організація навчання у школі, особливості виховання у спеціалізованих освітніх установах, становище безпритульних дітей та дітей-сиріт («У дитмістечку» (№ 2; 1930 р.), «21-а політехнічна» (№ 19; 1930 р.), «Ровенецька ШКМ» (№ 13; 1931 р.)).

Окрема група публікацій – рекомендації щодо розвитку практичних умінь, навичок, організація дозвілля, формування світогляду школярів тощо («Сюди звертайтеся по пораду» (№ 8; 1930); «Маємо піонерську МТС», «За передплату дитячої преси» (№ 7–8; 1931 р.); «Рушаймо у технічний похід» (№ 6; 1930 р.); «Готуємось обороняти СРСР» (№ 7–8; 1931)).

Ще одна популярна тема – участь дітей з України в міжнародних заходах дитячого руху та життя дітей за кордоном. Матеріал про стан справ у «капіталістичних країнах» подається суб’єктивно, в контексті порівняння (у нас все добре; у них все жахливо), щоб сформувати у молодого покоління «правильну точку зору» («У капіталістичному світі безперервно зростає дитяча праця в промисловості, сільським господарстві і допоміжних галузях господарства», «ХІ МДТ» (№ 7–8; 1931 р.); «На міжнародний зліт» (№ 14; 1930)).

Невід’ємна складова частина видання – літературні твори (оповідання, повісті, вірші, поеми, фейлетони). На сторінках часопису бачимо творчі доробки В. Сосюри, В. Бичка, Остапа Вишні. Проза друкувалася частинами й викликала жвавий інтерес аудиторії. Відгуки читачів та звернення автора – невід’ємні додатки до останньої частини творів. Так, у 1930 р. на сторінках «Червоних квітів» вміщено повість Г. Юнга «Хмереч», а в 1931 р. – «Ударний загін» О. Донченка, «Комашня» О. Копиленка. Не менш цікавими є біографічні статті, присвячені постатям письменників, мандрівників, художників (Т. Шевченко, В. Маяковський, М. Горький, Ф. Нансен, В. Невський тощо).

Науково-популярні нариси на шпальтах видання представлено переважно дописами В. Владка. Автор доступно та цікаво оповідав дітям про досягнення й

роботу підприємств, технічні новинки, маршрути для подорожей, життя людей в різних регіонах СРСР тощо. Пізнавальне спрямування публікацій відображено у назвах: «Вуха міста» (№ 3; 1930 р.), «Галло!, говорить Харків!» (№№ 15–16; 1930 р.), «Меккано-піонер» (№ 6; 1930 р.), «Ударний завод “Світло шахтаря”» (№ 14; 1930 р.), «Балахна – країна паперова» (№ 20; 1930 р.), «Чорним морем на північ» (1931 р.), «Ллється чавун» (№ 10 1931 р.).

Публікації – історичні екскурси подано у відповідному ідеологічному ключі. Більшість з них приурочені до річниць визначних революційних подій, ювілеїв лідерів комуністичного руху, СРСР або революціонерів («Керманч соціалістичного будівництва», «Залізний Карл», «1905 рік», «Паризька комуна», «Лютнева революція»). Натомість події історії України початку 1930-х рр. трактувалися суб’єктивно й викривлено. Свідчення цього – стаття «“Визволителі” України» А. Степового (№ 8, 1930 р.), про результати сфабрикованого судового процесу в справі Спілки визволення України.

Вагомим складником видання є ілюстративний блок – світлини, портрети, малюнки художників. На першій сторінці більшості чисел вміщено фотоілюстрацію або малюнок із життя дітей, зображення виробничої тематики. Провідними ілюстраторами видання у цей період були В. Невський, М. Глухов, А. Бондарович, Й. Дайц.

Отже, змістове наповнення часопису «Червоні квіти» за 1930–1931 рр. зумовлює його значний інформаційний потенціал та актуальність. На основі публікацій видання можна дослідити повсякденне життя дітей шкільного віку, умови їх навчання, виховання, формування свідомості та соціалізації. Також дізнатися про історичні, суспільні та ідеологічні реалії, що визначальним чином впливали на формування особистості дитини.

Список використаних джерел

1. Червоні квіти. 1930. №№ 1–3, 5–6, 8, 11–16, 19–20, 23–24.
2. Червоні квіти. 1931. №№ 6–11, 13–14.

ВЕБСТОРІНКА «ДЕКРОЛІ ЖАН-ОВІД (1871–1932)»: ІНФОРМАЦІЙНЕ НАПОВНЕННЯ

*Є. Ф. Деміда, науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

Бельгійський педагог, лікар і психолог Жан-Овід Декролі – яскрава постать у галереї західноєвропейських освітніх діячів кінця ХІХ – початку ХХ ст., представник «нового виховання» – медико-антропологічної течії реформаторської педагогіки, «яка матеріалізувала в конкретній педагогічній технології ідею гуманізації навчання і виховання, методологічно зблизила педагогіку з медициною, сформувала засади медичної педагогіки та рефлексології, обґрунтувала феномен психолого-педагогічної діагностики, розробила ефективний методичний і психотехнічний інструментарій» [1, с. 147].

Декролі виступив ініціатором та розробником такого методу «нового виховання», як організація центрів за інтересами, призначених для

максимального залучення дітей до інтелектуального розвитку та суспільної діяльності із врахуванням їх індивідуальних особливостей. Спочатку педагог запровадив цю методику в закладі для дітей з розумовою відсталістю (1901 р.), а потім апробував у звичайній школі [2, с. 13].

У 1907 р. Ж.-О. Декролі заснував у Брюсселі на вулиці Ермітаж освітній заклад для здорових дітей, який назвав «Школою для життя, через життя». У цій школі він продовжував експериментувати, а результати його діяльності сформувались у «цілісну новаторську педагогічну технологію, що привернула до себе неабиякий науковий, професійний інтерес педагогічної громадськості» [1, с. 148]. Увага до методу Декролі в освітньому просторі не згасає і донині.

Вивчення і популяризація творчої спадщини бельгійського педагога в сучасній Україні є актуальними задля пошуку ефективних способів навчання, виховання, соціалізації дітей в контексті розбудови нової української школи.

З метою забезпечення запитів на інформацію щодо діяльності Декролі в електронному інформаційно-бібліографічному ресурсі «Видатні педагоги України та світу», розміщеному на вебпорталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (ДНПБ), сформовано сторінку «Декролі Жан-Овід (1871–1932)» (<http://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni-pedahohy/>). Для її наповнення використано джерела з фонду ДНПБ та інтернету.

На вебсторінці у рубриці «Біографія» запропоновано нарис, у якому окреслено життєвий шлях, пошуки і відкриття Декролі на освітній ниві. Ілюстративний матеріал до біографії скомпоновано в рубриці «Фотогалерея», де зібрано портрети, сімейні фото Декролі, світлини з його зображенням в роботі з дітьми.

Творчий доробок бельгійського педагога представлено бібліографічним списком, вміщеним у рубриці «Праці Жана-Овіда Декролі». У ньому репрезентовано низку творів, виданих у Брюсселі та Парижі: «La pratique des tests mentaux» («Практика розумових тестів», 1928), «Le développement du langage parlé chez l'enfant» («Розвиток мовлення у дітей», 1930), «Le rôle du médecin dans l'orientation professionnelle» («Роль лікаря у профорієнтації», 1914), «Vers l'école rénovée: une première étape» («До оновленої школи: перший крок», 1921) та ін. Подано відомості про роботи Декролі «Збудження інтелектуальної й рухової активності з допомогою виховуючих ігор» та «Школа і виховання», що були опубліковані в перекладі українською та російською мовами в хрестоматійних навчальних посібниках з історії дошкільної педагогіки (1986, 1990, 2000, 2004).

У рубриці «Публікації про життя та діяльність Жана-Овіда Декролі» зібрано бібліографічну інформацію про дослідження українських і зарубіжних науковців, у яких тією чи іншою мірою висвітлено постать Декролі, проаналізовано його педагогічні новації. Представлено публікації різних років ХХ ст., зокрема, О. Н. Джурицького (1977, 1993, 1999), О. У. Зеленка (1912), О. В. Плеханова (1991), Г. Б. Поляка (1928), С. Ф. Русової (1932, 1933, 1938), F. Dubreucq (1992), E. Flayol (1934), A. Namaïde (1908). Відображено широку палітру робіт сучасних дослідників: автореферати дисертацій Г. М. Кемінь (2004), А. М. Растригіної (2004); монографії О. Джус (2002), Ю. Чопика та

І. Стражнікової (2017), S. Wagnon (2013); навчальні посібники П. П. Автомонова (2012), А. Богуш і Н. Маліновської (2016), І. М. Дичківської (2012), І. В. Зайченка (2010), Т. І. Поніманської (2013), М. Чепіль і Н. Дудник (2011); наукові статті Д. Блохин (2021), О. В. Караманова (2018), О. В. Квас (2011), Л. Машкіної (2014), А. Van Gorp (2005), S. Wagnon (2016) та ін.

Наповнення рубрики «Ушанування пам'яті» демонструє, що досягнення Декролі не мають часових обмежень. У ній зібрано свідчення про те, як сьогодні в Бельгії шанують педагога, дбайливо зберігають його архів, а методичні напрацювання широко використовують у сучасній педагогічній практиці. Зокрема, подано інформацію про школу Декролі, яка функціонує і нині та має назву «Ермітаж», і створений на її базі Центр декроліани (Centre d'études decrolyennes). Він об'єднує дослідників, педагогів, майбутніх учителів багатьох країн світу у їхньому прагненні вивчати ідеї Декролі і творчо їх розвивати. Представлено низку декролівських шкіл у Західній Європі, Південній і Північній Америці як осередків інноваційних освітніх процесів.

Розглянута вебсторінка окреслює внесок видатного бельгійського вченого у світову педагогічну науку і практику, виявляє його актуальність у сьогоденні. Вона буде дієвим засобом популяризації постаті Декролі у віртуальному освітньому просторі та стане джерельною основою для вчених в історико-педагогічних пошуках.

Список використаних джерел

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. 2-ге вид., допов. Київ : Академвидав, 2012. 349 с.
2. Кемінь Г. М. Розвиток ідей «нового виховання» у західноєвропейській педагогіці (кінець XIX – середина XX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Луганськ, 2004. 21 с.

НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА ПЕРІОД ДО 2021 РОКУ ПРО МОДЕРНІЗАЦІЮ ЗМІСТУ ОСВІТИ

*Т. М. Дерев'янко, науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

У межах виконання наукового дослідження «Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії» (науковий керівник – Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України; 2020–2022 рр.) тривала робота над упорядкуванням хрестоматії «Антологія текстів з реформування змісту загальної середньої освіти в Україні (1991–2017)». Зокрема, відповідно до періодизації реформування загальної середньої освіти в незалежній Україні, що її розробила Л. Д. Березівська [3], було виявлено та опрацьовано документи про концептуальні засади модернізації змісту вітчизняної шкільної освіти, створені протягом 2002–2013 рр. Серед них – Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [2].

Цей документ Л. Д. Березівська розглядала у своїх працях в контексті дослідження національного освітнього законотворення [1; 4]. Проте як джерело

вивчення модернізації змісту вітчизняної загальної середньої освіти його не аналізували.

Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року було схвалено Указом Президента України від 26 червня 2013 року № 344/2013. Представлений документ конкретизує задекларовані в Національній доктрині розвитку освіти (2002) основні шляхи реалізації концептуальних ідей щодо розвитку освіти, зокрема й стосовно вдосконалення її змісту [2].

Так, у четвертому розділі виокремлено й детально охарактеризовано основні напрями реалізації Стратегії, одним із яких є модернізація змісту освіти, зокрема й шкільної. Як зазначено в документі, зміст освіти відіграє провідну роль у розбудові національної системи освіти, забезпеченні її інноваційного розвитку, приведенні у відповідність з європейськими та світовими стандартами [2].

Саме тому з метою оновлення змісту загальної середньої освіти Стратегією передбачено такі заходи: запровадження нових державних стандартів загальної середньої освіти та модернізація навчальних планів, програм і підручників відповідно до них; забезпечення оптимального співвідношення інваріантної та варіативної частин, суспільно-гуманітарної, природничо-математичної, технологічної і здоров'язбережуваної складових частин змісту шкільної освіти; забезпечення в загальноосвітніх навчальних закладах більш раннього вивчення основ інформатики; розвантаження навчальних планів і програм за рахунок диференціації та інтеграції їх змісту, розширення міжпредметних зв'язків, скорочення кількості обов'язкових предметів і профілів у старшій школі, вилучення другорядного та надмірно ускладненого матеріалу [2].

Отже, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року вагоме значення надано вдосконаленню й оновленню змісту загальної середньої освіти. Із цією метою на державному рівні було розроблено й запропоновано комплекс заходів, реалізація яких сприятиме інноваційному розвитку вітчизняної шкільної освіти та підвищенню її якості.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Реформування загальної середньої освіти в незалежній Україні: національне законотворення (1991–2017). *Імплементація європейських стандартів в українські освітні дослідження*: зб. матеріалів V Міжнар. наук. конф. Української асоц. дослідників освіти, 24 черв. 2021 р. / за ред. С. Щудло, О. Заболотної, Л. Загоруйко. Дрогобич, 2021. С. 23–26. URL: https://drive.google.com/file/d/1cHa4rnV7oi5T5xf_tAJb8_6b4hUsJx5G/view (дата звернення: 13.10.2021).
2. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення: 13.10.2021).
3. Berezivska L. D. Periodization of the reform of general secondary education in the independent Ukraine (1991–2017). *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2020. Vol. VIII (92), Iss. 228. P. 15–17. URL: https://lib.iitta.gov.ua/721013/1/ped_psy_viii_228_92-15-17.pdf (accessed date: 13.10.2021).
4. Berezivska L. D. Secondary education reform in the independent Ukraine: national lawmaking (1991–2017). *Ricerche di Pedagogia e Didattica. Journal of Theories and Research in*

КОНЦЕПЦІЇ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ПРО ЗМІСТ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ

*А. П. Дурдас, науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

У ході джерелознавчого та історіографічного пошуку з'ясовано, що в роки незалежної України було розроблено три концепції профільного навчання:

- Концепція профільного навчання в старшій школі (2003);
- Концепція профільного навчання в старшій школі (2009);
- Концепція профільного навчання в старшій школі (2013) [7; 8; 9].

З'ясовано, що профільне навчання потрібно розглядати як вид диференційованого навчання, що передбачає урахування освітніх потреб та здібностей учнів, створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у цілях, змісті та структурі організації навчання [6]. Мета профільного навчання – забезпечення рівних можливостей для доступу учнів до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки, а також гарантія неперервної освіти протягом усього життя тощо [5; 6].

Концепція профільного навчання в старшій загальноосвітній школі (2003) розроблена на виконання Закону України «Про загальну середню освіту», постанови Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 р. № 1717 «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання». Вона ґрунтується на основних положеннях Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа) і спрямована на реалізацію Національної доктрини розвитку освіти, затвердженої Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002 [1; 2; 3; 4; 7].

У вищезгаданих документах закладено нові підходи до організації освіти в старшій школі. Вона має функціонувати як профільна, із врахуванням індивідуальних особливостей, інтересів і потреб учнів.

Концепція профільного навчання в старшій школі (2009) розроблена на виконання Закону України «Про загальну середню освіту», постанов Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 р. № 1717 «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання» та від 13.04.2007 р. № 620 «Про внесення зміни до п. 1 постанови Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2000 р. № 1717» [1; 2; 3; 4; 9].

Концепція профільного навчання в старшій школі (2013) визначає методологію, організаційно-педагогічні умови та окреслює механізми реалізації профільного навчання у старшій школі. Профільне навчання є одним із ключових напрямів модернізації та удосконалення системи освіти України й передбачає реальне й планомірне оновлення школи і має найбільшою мірою враховувати інтереси, нахили і здібності, можливості кожного учня, зокрема з

особливими освітніми потребами, у контексті соціального та професійного самовизначення та відповідності вимогам сучасного ринку праці [1; 2; 3; 4; 8].

Як свідчить досвід, найбільш вдалою є модель організації профільного навчання, за якої загальноосвітня школа має партнерські стосунки з професійно-технічним або вищим закладом освіти, чи навіть входить до його структури. Виявлено, що профільне навчання базується на визначенні переліку навчальних предметів чи освітніх галузей, змісту, вмінь, навичок та компетентностей, необхідних для підготовки молоді до дорослого життя [1; 2; 3; 4; 8].

Список використаних джерел

1. Berezivska L. D. Periodization of the reform of general secondary education in the independent Ukraine (1991–2017). *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2020. Vol. VIII (92), Iss. 228. P. 15–17. https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/ped_psy_viii_228_92.pdf. DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-228VIII92-03> (accessed date: 27.10.2021).
2. Berezivska L. D. Secondary education reform in the independent Ukraine (1991–2017): concepts, programmes, doctrines and strategies. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2019. Vol. 7, Iss. 187. P. 20–22 (accessed date: 27.10.2021).
3. Berezivska L. D. Secondary education reform in the independent Ukraine: national lawmaking (1991–2017). *Ricerche di Pedagogia e Didattica. Journal of Theories and Research in Education*, [S.l.], v. 15, n. 1, p. 53–69, June 2020. ISSN 1970-2221. Available at: <https://rpd.unibo.it/article/view/10501>. DOI: <https://doi.org/10.6092/issn.1970-2221/10501>
4. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні в умовах державотворення (початок 90-х років ХХ ст.). *Молодь і ринок*. 2011. № 6. С. 17–21.
5. Загородня А. А. (2020). Система профільного навчання у старшій школі у добу незалежності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69, Т. 1. С. 163–167
6. Загородня А. А. Спеціалізовані школи як провісники профільного навчання у 90-х рр. ХХ ст. *Молодь і ринок*. 2019. № 4 (171). С. 66–72.
7. Концепція профільного навчання в старшій школі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v10_1290-03#top (дата звернення: 27.10.2021).
8. Про затвердження Концепції профільного навчання у старшій школі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1456729-13#Text> (дата звернення: 27.10.2021).
9. Про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0854290-09#Text> (дата звернення: 27.10.2021).

МІЖНАРОДНІ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ КОНФЕРЕНЦІЇ ЯК СКЛАДНИКИ ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЧИТАНЬ «ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ З СУЧАСНІСТЮ»

*І. В. Мушка, науковий співробітник сектору сухомлиністики
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

Невід’ємними складниками Всеукраїнських педагогічних читань, що відбуваються ось уже 28 років поспіль в усіх регіонах України, виступають *Міжнародні науково-практичні конференції* (Київ – Кіровоград – Павлиш (1993); Київ – Кіровоград – Павлиш (1998); Миколаїв (2014); Херсон (2015); Луцьк (2016)) та *Міжнародні педагогічні читання* (Київ – Кіровоград – Павлиш

(2003); Кіровоград – Павлиш – Київ (2008); Хмельницький (2011); Донецьк (2012); Кіровоград – Павлиш (2013); Кропивницький – Павлиш (2018)). Їх у сукупності налічується 11, і вони присвячені різним проблемам, що стояли на порядку денному педагогічної науки, були співзвучні ідеям та положенням, які розкривав у своїй творчості Василь Олександрович Сухомлинський [1].

Особливо відзначимо, що Міжнародна науково-практична конференція «Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст», що відбулася 6–9 жовтня 1993 року в Києві, Кіровограді (Кропивницькому) і на батьківщині педагога – у смт Павлиш, започаткувала Всеукраїнські педагогічні читання, відлік яких було розпочато у 1994 році. Всі ж інші міжнародні конференції та міжнародні читання проходили в єдності з всеукраїнськими і розцінювалися як міжнародні тоді, коли в них брали участь і зарубіжні педагоги. Кількість зарубіжних учасників коливалася від значної їх частки (1993, 1998, 2003, 2008, 2013, 2018) до декількох осіб. Це пояснюється тим, що 6 міжнародних конференцій і читань проходили на малій батьківщині педагога, і закордонні учасники хотіли побачити на власні очі село, де жив педагог, і школу, де він працював. У цих заходах брали участь освітяни з різних країн світу – Польщі, Болгарії, Німеччини, Китаю, Японії, Австралії, Греції, Білорусії, Росії, Угорщини та інших країн.

Висвітлення змісту Міжнародних науково-практичних конференцій та Міжнародних педагогічних читань як складників Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю» – актуальне питання розвитку історико-педагогічної науки, дослідження якого засвідчить єдність сучасного загальноєвропейського і світового освітнього простору.

Список використаних джерел

1. Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження : біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: О. В. Сухомлинська, Л. Д. Березівська, Л. І. Страйгородська та ін. ; наук. консультант О. В. Сухомлинська ; наук. ред. Л. Д. Березівська ; бібліогр. ред. Є. Ф. Демида. Вінниця : Твори, 2018. 395 с. (Серія «Видатні педагоги світу» ; вип. 12). С. 326–338.

ВЕБСТОРИНКА «СЕЛЕСТЕН ФРЕНЕ» ЕЛЕКТРОННОГО РЕСУРСУ «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ»: ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

*Т. С. Павленко, науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

Інформатизація суспільства, нові вимоги до освіти вимагають якісного та оперативного бібліографічно-інформаційного обслуговування, формування якісного інформаційного поля та швидкого доступу до інформації користувачів. Тому в рамках виконання фундаментального наукового дослідження «Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії» (науковий керівник – Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України; 2020–2022 рр.) актуалізовано питання популяризації здобутків вітчизняної та зарубіжної педагогічної науки й освіти

шляхом консолідації інформації про визначних осіб як вітчизняних, так і зарубіжних, висвітлення їх життя та діяльності, творчої спадщини через електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу»¹. Належне місце в електронному ресурсі відведено видатному французькому педагогу-реформатору ХХ століття, засновнику Міжнародної федерації прихильників «нової школи» Селестену Френе (1896–1966).

Розкрито складники розділів ресурсу та їх наповнення. Структура вебсторінки персоналії складається з таких рубрик: «Біографія», «Бібліографія праць С. Френе», «Бібліографія публікацій про життя та діяльність С. Френе», «Повнотекстові документи», «Афоризми Селестена Френе», «Фотогалерея», «Список використаних джерел».

Проведено джерелознавчий пошук за тематикою рубрик, виявлено значний обсяг документної інформації щодо постаті С. Френе (дисертації, навчальні посібники, наукові статті, зображальні матеріали тощо).

Укладено бібліографічний список публікацій українських дослідників. У ньому представлено цикл праць І. Суржикової, зокрема дисертаційне дослідження «Педагогічні ідеї Василя Сухомлинського і Селестена Френе (порівняльний аналіз)» (2003), низку статей із наукових журналів і збірників (П. П. Браїловської, І. М. Дичківської, О. В. Караманова, Г. М. Кемінь, Г. К. Селевка, О. В. Сухомлинської, М. М. Чепіль та ін.

З'ясовано цінність педагогічних ідей педагога для сучасної науки й освіти, якими й сьогодні користуються педагоги. Оновлена вебсторінка яскраво презентує постать французького педагога-новатора Селестена Френе.

ХУДОЖНЯ СПАДЩИНА В. СУХОМЛИНСЬКОГО В МАТЕРІАЛАХ МІЖНАРОДНИХ ТА ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЧИТАНЬ «ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ З СУЧАСНІСТЮ»

*Л. В. Сухомлинська, науковий співробітник сектору сухомлиністики
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

До 2021 року Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю» підійшли з вагогим багажем. Проведено 28 всеукраїнських педагогічних читань, 11 з яких були одночасно й міжнародними.

Тематика педагогічних читань упродовж усіх років охоплювала різні аспекти педагогічної та художньої спадщини В. Сухомлинського залежно від нагальних потреб сучасної освіти та виховання – від особистісно-орієнтованої шкільної освіти та екології дитинства до батьківської педагогіки та особистості вчителя.

¹ Березівська Л. Д. Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» як основа професійної підготовки педагогів. Освіта для миру = Edukacja dla pokoju : зб. наук. пр. : у 2 т. / НАПН України [та ін.]. Київ, 2019. Т. 2. С. 222–228. URL: https://lib.iitta.gov.ua/717478/1/стаття_2019.pdf (дата звернення: 05.11.2021).

Висвітлюючи різні теми, науковці та педагоги-практики неодноразово зверталися саме до літературно-художнього доробку педагога.

Як свідчить проведений аналіз, частка звертань педагогів до літературно-художнього доробку педагога з кожним роком ставала помітнішою. Так, якщо в матеріалах 1996 року (III Всеукраїнські педагогічні читання) поміщено одну статтю, присвячену казкам Василя Сухомлинського [1], то у 2013 (VI Міжнародні та XX Всеукраїнські педагогічні читання) їх налічується уже 6 [2]. У змісті зазначених статей розкрито науковий потенціал цього напряму спадщини педагога. Водночас вони більшою мірою носять практико-орієнтований характер і розкривають методика застосування художніх творів В. Сухомлинського у дошкільних навчальних закладах та у початковій школі.

Педагогічна цінність та затребуваність художніх творів педагога спонукала організаторів до проведення у 2017 році XXIV Всеукраїнських педагогічних читань «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю. “А що там за лісом?..”: філософія для дітей», тематика яких тою чи іншою мірою повністю була присвячена літературно-художній спадщині педагога. Статті учасників читань поміщені у науковому журналі «Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки» [3] та збірнику науково-методичних праць «Філософія для дітей. В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю» [4], в який поміщено здебільшого праці педагогів-практиків, які діляться досвідом використання художніх творів В. Сухомлинського у своїй роботі.

Це було доведено і матеріалами X Міжнародних та XXV Всеукраїнських педагогічних читань (2018), приурочених до 100-річчя В. Сухомлинського. До них увійшли 8 статей, присвячених використанню літературно-художньої спадщини педагога в освітньо-виховному процесі [5].

Тенденцію до висвітлення у матеріалах педагогічних читань досвіду педагогів-практиків щодо застосування літературної спадщини педагога у своїй роботі спостерігаємо й у наступні роки – у матеріалах XXVI Всеукраїнських педагогічних читань (2019), зокрема посібнику «Досвід Василя Сухомлинського в освітньо-виховній практиці закладів освіти Рівненщини» [6], де описано практичний досвід освітян, що спирається на літературно-художню спадщину В. Сухомлинського.

Проведення всеукраїнських педагогічних читань, присвячених літературно-художній спадщині педагога, продемонструвало, що вона є невід’ємною і значущою складовою частиною його педагогічної системи, а її практичний потенціал для початкової освіти та дошкільця високо оцінений педагогами-практиками.

Список використаних джерел

1. Василь Сухомлинський і сучасність : матеріали Третіх Всеукр. пед. читань, Київ-Умань-Звенигородка, 1996 р., 8–10 жовт. / Акад. пед. наук України ; упоряд. М. Я. Антоненць. Київ, 1996. Вип. 3, ч. 1. 102 с.
2. Наукові записки. Сер.: Пед. науки : [VI Міжнар. та XX Всеукр. пед. читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: розвиток творчої особистості». Кіровоград : Імекс – ЛТД, 2013. Вип. 123. Т. 1. 356 с. ; Т. 2. 416 с.

3. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : науковий журнал. Педагогічні науки. Житомир : Вид-во Житомирськ. держ. ун-ту імені І. Франка, 2017. Вип. 5 (91). 172 с.

4. Філософія для дітей. В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю : пед. читання : зб. наук.-метод. пр. / за заг. ред. акад. О. В. Сухомлинської, О. Я. Савченко ; НАПН України, Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка, Всеукр. асоц. Василя Сухомлинського та ін. Житомир : ФОП Левковець Н. М., 2017. 274 с.

5. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки / Центральнoукр. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. Вип. 171. 272 с. ; Вип. 172. 287 с.

6. Досвід Василя Сухомлинського в освітньо-виховній практиці закладів освіти Рівненщини : посібник / за заг. ред. Г. П. Пустовіта ; упоряд.: Л. В. Климко, Н. Г. Мінакова. Рівне : РОІППО, 2019. 96 с.

ТЕМАТИЧНЕ НАПОВНЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДИТЯЧИХ ЧАСОПИСІВ 20-Х – ПОЧАТКУ 40-Х РОКІВ ХХ СТ. (НА ПРИКЛАДІ ЖУРНАЛУ «ПІОНЕРІЯ»)

*С. Б. Василенко, молодший науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

Українські дитячі часописи 20-х – початку 40-х років ХХ ст. є актуальним об'єктом дослідження історії розвитку вітчизняної освіти, адже у них зосереджено матеріали, що становлять багату джерельну базу для вивчення питань педагогіки цього періоду.

У ході виконання наукового дослідження «Педагогічна наука та освіта в особах, документах та бібліографії» (2020–2022) у фонді ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського виявлено дитячі періодичні видання 20-х – початку 40-х рр. ХХ ст. та нараховано інформацію про них з електронних джерел.

У процесі джерелознавчого аналізу та під час вивчення матеріалів дитячого часопису «Піонерія» визначено його тематичне наповнення. З'ясовано, що часопис «Піонерія» – це літературно-художній та громадсько-політичний журнал для піонерів і школярів. Часопис здобув також статус пізнавального джерела, оскільки систематично впливав на дитину, виховуючи і закладаючи її світогляд.

Тематична палітра публікацій «Піонерії» – достатньо різноманітна. На сторінках журналу висвітлювалися як питання громадсько-політичного життя країни, так і шкільного життя учнів, публікувалися новини з різних галузей науки і техніки. Часопис приділяв велику увагу дитячій творчості, зокрема було створено сторінку літературних спроб учнів, куточок юних філателістів, сторінка шахів, розваги, шаради, загадки й ребуси.

У часописі представлено повісті, оповідання, вірші відомих письменників і поетів, зокрема В. Бичка, В. Владка, О. Гончара, О. Донченка, Н. Забіли, О. Кобилянської, А. Малишка, П. Панча, М. Рильського, В. Сосюри, М. Трублаїні, І. Франка, Т. Шевченка та інших. Тексти творів, більших за обсягом, ніж оповідання, друкувались у кількох номерах, утримуючи таким чином увагу і зацікавленість юного читача, змушуючи його чекати

продовження початої історії, а значить – наступного номера журналу. Твори проілюстровано сюжетними малюнками.

Виявлено, що у часописі сформувався певний зв'язок у системі тематика – жанр. Тексти природничої тематики подавали у популярних серед дітей жанрах – оповіданні, малюнку, вірші, замітці, дорожніх записках. Для розкриття тематики гуманітарних дисциплін використовували оповідання, повісті, малюнки, вірші. Завдання редакції журналу полягало в тому, щоб ознайомити дітей із цікавою літературою, залучити школярів до читання, дати матеріал для роздумів і навчити висловлювати свої думки та почуття.

Отже, у ході аналізу тематичного наповнення українських дитячих часописів 20-х – початку 40-х років ХХ ст. слід зазначити, що дитячим журналам того періоду притаманний ідеологічний контекст, тобто юним читачам закріплювали певні цінності, норми, зразки поведінки, потрібні радянській системі. На шпальтах часописів часто зустрічалися публікації про партію, її вождів, військові й трудові звитяги, соціалістичний устрій. Таким чином діти краще засвоювали комуністичні ідеали і вартості, ототожнювали себе зі сталінським режимом і прагнули стати гідними радянськими людьми. Однак, незважаючи на політичну заангажованість, дитячі часописи 20-х – 40-х рр. ХХ ст. стали дієвим засобом популяризації пізнавальних та педагогічних ідей зазначеного періоду, що є безцінним матеріалом для дослідників історії освіти.

КОНЦЕПЦІЯ ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАТИКИ (1995): СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВИЙ АНАЛІЗ

*Х. В. Серета, молодший науковий співробітник відділу педагогічного
джерелознавства та біографістики*

У межах виконання НД «Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії» (науковий керівник – Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України; 2020–2022 рр.), з метою упорядкування підрозділу хрестоматії «Антологія текстів з реформування змісту загальної середньої освіти в Україні (1991–2017)» протягом 2021 року здійснювалася робота щодо аналізу низки документів (концепцій) зазначеного періоду. Серед таких документів було віднайдено і «Концепцію вивчення інформатики» (1995) [1], автором якої є відомий учений, педагог М. М. Левшин.

Дослідники історії освіти у своїх працях повсякчас вдаються до джерелознавчого аналізу документів, що регламентували свого часу творення освіти в Україні. Так, Л. Д. Березівська у своїй роботі [2, с. 9] звертається до проблеми реформування змісту загальної середньої освіти в напрямі національної самоідентифікації в Україні впродовж першого десятиріччя її незалежності в історико-джерелознавчому вимірі. Відповідно до періодизації, запропонованої Л. Д. Березівською та згадуваної у статті [3, с. 53], можемо віднести цей документ до так званої І-ї фази (1991–2002) – періоду національної самоідентифікації в загальній середній освіті.

Автор концепції пропонує «...використання у навчально-виховному процесі новітніх педагогічних технологій...», і наголошує, що «...процес використання комп'ютерів молодшими школярами набув незворотності» і реалізувати соціальне замовлення сучасного суспільства неможливо без їх використання. М. М. Левшин виділяє три абсолютно різні підходи до вивчення інформатики дітьми вікової групи, яка відповідає учням 1–4 класів шкіл України, що існували на той час, серед яких: повне заперечення використання комп'ютерів у початковій школі; надання особливої уваги програмістському (алгоритмічному) підходу; виділення користувацьких умінь і навичок як єдиної домінанти навчання [1, с. 40].

Керуючись п'ятикомпонентною моделлю методичної системи навчання окремих предметів, автор розглядає основні концептуальні положення вивчення інформатики у початковій школі. Наголошує, що є необхідним розроблення типової програми з інформатики для 1–4 класів.

Звертаючись до особистого досвіду дослідного навчання молодших школярів інформатики, М. М. Левшин засвідчує, що «...формувати початки інформаційної культури доцільно на основі уявлень про: інформацію, знак, модель, код, кодування, комп'ютер, можливості комп'ютера як засобу переробки, збереження і передачі інформації, основні пристрої комп'ютера, режими роботи комп'ютера, виконавця, команду, мову комп'ютера, комп'ютерні програми, алгоритм, принципи виконання алгоритмів» [1, с. 40].

Таким чином, можемо стверджувати, що «Концепція вивчення інформатики» (1995) містила на той час значне теоретичне та методичне підґрунтя для формування інформаційної культури у молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Левшин М. М. Концепція вивчення інформатики. *Початкова школа*. 1995. № 8. С. 40–42.
2. Березівська Л. Д. Реформування змісту загальної середньої освіти в незалежній Україні в напрямі національної самоідентифікації (1991–2002 роки): історико-джерелознавчий аспект. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 2 (33). С. 9–15. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/33/part_2/3.pdf (дата звернення: 01.11.2021).
3. Березівська Л. Д. Реформа середньої освіти в незалежній Україні: еволюція національного законодавства (1991–2017). *Ricerche di Pedagogia e Didattica: Journal of Theories and Research in Education*. 2020. № 1 (15), С. 53–69. URL: <https://rpd.unibo.it/article/view/10501> (accessed date: 01.11.2021).

ВЕБСТОРИНКА «МИХАЙЛО ДРАГОМАНОВ» ЯК СКЛАДНИК ЕЛЕКТРОННОГО РЕСУРСУ «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ» (ДО 180-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

*Н. В. Чала, молодший науковий співробітник сектору сухомлиністики,
відділ педагогічного джерелознавства і біографістики*

Інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, як зазначає доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України

Л. Д. Березівська, зосереджує всю наявну інформацію про кожного з педагогів, що класифікуються як видатні особистості. Водночас віртуальний ресурс систематично оновлюється з урахуванням нових здобутків українських і зарубіжних історико-педагогічних, історичних та біографічних студій із залученням новітніх інформаційних технологій. Такий підхід забезпечує комплексне, глибоке й багатогранне висвітлення життя і діяльності педагогів, освітніх діячів у науково-педагогічному просторі зокрема й соціально-культурному загалом, їхнього внеску в розвиток української та зарубіжної освіти [1, с. 226].

Серед таких освітніх діячів, спадщину яких висвітлено в інформаційно-бібліографічному ресурсі «Видатні педагоги України і світу», помітне місце посідає Михайло Петрович Драгоманов, з дня народження якого в 2021 році виповнюється 180-років.

М. П. Драгоманов (1841–1895) – український вчений-історик, літературознавець, фольклорист, філософ, педагог, суспільно-політичний і громадський діяч, один з ініціаторів відкриття недільних шкіл, доцент і викладач історії Київського університету (1870–1876), професор Софійського університету (1889–1895), один з організаторів педагогічних курсів для підготовки вчителів українських народних шкіл, активний діяч Київської громади, очолював осередок української політичної еміграції (1876–1889) [2].

Він є автором праць з питань шкільної освіти: «Земство і місцевий елемент в народній освіті» (1866), «Про педагогічне значення малоросійської мови» (1866), нарис «Народні школи на Україні серед життя і письменства в Росії» (1877). У цих публікаціях М. П. Драгоманов висвітлював питання про роль і значення української навчальної книги для становлення й розвитку національної школи, приділяв значну увагу проблемам виховання дітей та молоді. Його перу належить документально-публіцистична праця «Про школи на Україні» (1878), де на широкому фактологічному матеріалі (звіти, анкети, опитування тощо) автор показує причини відсутності національної школи й шляхи національного українського відродження через школу, освіту, виховання дітей та молоді.

Рубрику інформаційно-бібліографічного ресурсу «Бібліографія публікацій про життя та діяльність М. П. Драгоманова» цього року поповнено списком публікацій українських авторів, які досліджують педагогічну творчість та організаційно-освітню діяльність педагога. До нього ввійшли монографія В. В. Гоцуляка (2013) про видатного діяча, стаття «Михайло Драгоманов і національне питання» М. Кармазіної у збірнику «Між історією і політикою» (2015), книга Л. Ушкалова «Чарівність енергії: Михайло Драгоманов» (2019) про життя та творчість історика.

Розширено перелік оцифрованих видань педагогічних творів у рубриці «Повнотекстові праці М. П. Драгоманова». «Фотогалерею» доповнено світлинами й художніми зображеннями вченого. У рубриці «Вшанування пам'яті» в ілюстративному матеріалі висвітлено пошанування в Україні й світі заслуг геніального вченого, літературознавця й непересічного педагога.

Доповнення сторінок електронного ресурсу у відкритому доступі дає змогу розширювати й поглиблювати вивчення педагогічної спадщини представлених особистостей, здійснення досконалого вивчення нових джерел у віртуальному освітньому просторі.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» як основа професійної підготовки педагогів. *Освіта для миру* : зб. наук. пр. учасників VIII Укр.-пол. / Пол.-укр. наук. форуму (8–10 жовт. 2019 р.) : у 2 т. / МОН України та ін. Київ ; Переяслав-Хмельницький, 2019. Т. 2. С. 222–228.

2. Драгоманов Михайло Петрович (1841–1895) : сторінка інформ.-бібліогр. ресурсу «Видатні педагоги України та світу» / підгот. Покусовою О. С., допов. Чалою Н. В. ; наук. керівник Л. Д. Березівська ; ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського* : офіц. сайт. Київ, 2021. URL: http://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni-pedahohy/_драгоманов-м-п/ (дата звернення: 05.11.2021).

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ: ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ДЖ. ДЬЮЇ У КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ХХІ СТОЛІТТЯ

Т. О. Золотаренко, провідний бібліотекар відділу науково-методичної, соціокультурної та міжнародної діяльності; студентка другого курсу магістратури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, професор Т.М. Васютіна

На початку ХХІ ст., провідними світовими компаніями створено перелік ключових (необхідних для будь-якого успішного співробітника) умінь, що у подальшому отримали назву «Навички ХХІ століття». [1] Однією з них, цікавою для нас у контексті цього дослідження, є здатність критично мислити. Це питання викликає неабиякий інтерес серед наукової спільноти і така зацікавленість не випадкова. Вона зумовлена, насамперед тим, що в епоху тоталітарного режиму, у якому тривалий час перебувала наша країна, фактично насаджували догматичне мислення, натомість критичне – сприймали зазвичай, як недолік. Таке середовище, безумовно, негативно впливало на розвиток ідей, на формування критичного мислення у здобувачів освіти і період їхнього генезису у вітчизняній освітній системі змістило на десятки років.

Тим часом, ще на початку минулого століття, у світі такі ідеї вже виникали. Вони зародилися у США, досліджував їх відомий американський філософ, психолог та реформатор освіти ХХ ст. Джон Дьюї. [2;3;4] Вивчивши його роботу «Педагогіка та психологія мислення», можемо констатувати схожість трактування рефлексивного мислення, описаного у його праці, з визначеннями критичного мислення, яке наводять сучасні науковці. Дж. Дьюї, описуючи категорію «рефлексивне мислення», зазначає: «воно відрізняється тим, що йому мало випадкової появи випадкових “того чи іншого”. Рефлексія має на увазі не просту низку ідей, але їх послідовний порядок, щоб кожна визначала наступну, як свій наслідок, і в той же час ґрунтувалася на попередній. Послідовні частини рефлексивного мислення виростають одна з

одної та підтримують одна одну; вони приходять та йдуть, не змішуючись. Кожна частина є шаблем від одного до іншого, висловлюючись технічно, це член думки. Кожен член робить внесок, який використовують в наступному члені. Потік чи течія перетворюється на зв'язок, у ланцюг, на нитку» [4]. Розглядаючи різні випадки використання рефлексивного мислення під час пошуку шляхів вирішення повсякденних проблем, науковець визначає такі його етапи: 1) почуття утруднення; 2) його визначення/формулювання та встановлення його меж; 3) уявлення про можливе рішення; 4) розвиток шляхом міркування про відносини уявлення; 4) подальші спостереження, що призводять до визнання чи відхилення, тобто, висновок впевненості чи невпевненості [4].

Отже, у працях Дж. Дьюї простежуємо характеристики критичного мислення, на які вказують і сучасні дослідники: самостійність, свідомість, рефлексивність тощо. Тож уважаємо, що ідеєю рефлексивного мислення

Дж. Дьюї заклав підґрунтя для розвитку концепції критичного мислення.

Список використаних джерел

1. Vasiutina T., Kondratiuk O., Lukianchenko O., Romanchuk A., Teslenko T. Implementação de uma abordagem baseada em competências na formação de futuros professores do ensino fundamental. *Laplage Em Revista*. 2021. Vol. 7, No. 3C. P. 463-470. <https://doi.org/10.24115/S2446-6220202173C1646p.463-470> (accessed date: 27.10.2021).
2. Д'юї Д. Досвід і освіта / [пер. з англ. Марії Васильченко]. Львів : Кальварія, 2003. 84 с.
3. Д'юї Дж. Демократія і освіта ; [пер. з англ.]. Львів : Літопис, 2003. 289 с.
4. Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления. (Как мы мыслим) / [пер. с англ. Н.М. Никольской]. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/mysl/index.php (дата звернення: 27.10.2021).

СЕКЦІЯ 2

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК У РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА ОСВІТИ (2020–2022)

Реєстраційний номер: 0120U002094

Роки виконання: 2020–2022

Назва пріоритетного напрямку: Якість освіти. Інформаційне освітнє середовище

Проблема дослідження: Інформаційно-аналітичний супровід освітньої діяльності, проектування інформаційно-освітнього середовища та електронних ресурсів

Науковий керівник: Л. О. Пономаренко, кандидат наук із соціальних комунікацій, в. о. завідувача відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК У РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА ОСВІТИ: НАЙІСТОТНІШІ РЕЗУЛЬТАТИ ДРУГОГО ЕТАПУ НД

*Л. О. Пономаренко, кандидат наук із соціальних комунікацій,
в. о. завідувача відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Найістотніші наукові результати досягнуто в ході проведення дослідження:

вивчено структуру і зміст інформаційних потреб учнів різного віку та педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти;

з'ясовано вплив інформаційних потреб користувачів на модель обслуговування в шкільній бібліотеці;

визначено зміст, функції, форми і методи науково-інформаційної діяльності бібліотек закладів ЗСО та запропоновано методіку дослідження інформаційних потреб (освітніх, навчальних, дозвіллевих) різних категорій користувачів;

узагальнено сучасні методи і форми роботи шкільних бібліотек щодо забезпечення інформаційних потреб користувачів;

зібрано термінологію поняттєвого апарату інформаційної, бібліотечно-інформаційної сфери України, зокрема того її напрямку, що стосується процесу каталогізування документів (понад 470 термінів із визначеннями);

виявлено дисертаційні дослідження, темою яких є інклюзивна освіта в Україні, проблеми обдарованості в галузі дошкільної, середньої та вищої освіти, проаналізовано зазначені дисертаційні дослідження за змістовими аспектами, а також в розрізі наукових ступенів, спеціальностей, організацій-виконавців;

розглянуто загальну динаміку досліджуваних дисертацій за тематичними та хронологічними характеристиками;

здійснено інформаційний огляд відображення проблеми формування інформаційно-освітнього середовища в публікаціях сучасних дослідників,

визначено основні напрями створення галузевих інформаційних ресурсів в контексті зміни підходів до продукування, збереження та ретрансляції інформаційних ресурсів, підготовлених фахівцями бібліотечних установ закладів освіти;

проведено контент-аналіз змістового наповнення репозитаріїв мережі освітянських бібліотек, розглянуто ключові показники діяльності бібліотечних установ закладів вищої педагогічної освіти; наведено наукові метрики принципів відкритої науки, що детермінують наукові пошуки щодо диференціації типо-видового складу цифрового контенту інституційних репозитаріїв;

вивчено вітчизняний досвід формування виокремлених спеціалізованих бібліотекознавчих фондів, здійснено всебічний аналіз діяльності підрозділу бібліотеки, де сконцентровано інформаційний ресурс з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, документознавства та інформаційної діяльності;

упорядковано бібліографічну інформацію про науковий доробок академіка І. Д. Бега;

проаналізовано та упорядковано інформацію 59 провідних освітянських бібліотек щодо створення протягом 2021 року наукових та науково-методичних матеріалів, вторинних інформаційних ресурсів, а також щодо науково-практичних заходів міжнародного, всеукраїнського та обласного рівнів, що їх організовують бібліотеки з метою сприяння інноваційному розвитку системи національної освіти й підвищенню кваліфікації бібліотечних працівників;

здійснюється наповнення фактографічної бази даних «Знаменні та пам'ятні дати у сфері освіти» у АІБС ІРБІС.

За результатами другого аналітико-синтетичного етапу підготовлено й опубліковано **76** наукових праць: 1 монографія, 5 довідкових видань, з яких енциклопедія – 1, довідник – 1, біобібліографічні покажчики – 2, словник – 1; **28** статей (у т. ч. у фахових наукових виданнях України – 9, в іноземних виданнях – 1, у т. ч. індексовано у наукометричних базах даних – 10, зокрема 1 – у WoS; у ЗМІ – 16); **42** тез та матеріалів конференцій.

Підготовлено частини рукописів планової наукової продукції до: практичного посібника *«Інформаційні ресурси бібліотек закладів освіти: формування та використання»*, методичних рекомендацій *«Сучасні форми і методи забезпечення інформаційних потреб користувачів освітянських бібліотек»*; довідкової продукції, зокрема науково-допоміжних бібліографічних покажчиків *«Бібліотека в інформаційно-освітньому середовищі»*, *«Дисертації з питань освіти (1991–2021)»*. Здійснено наповнення відповідною фактографічною та бібліографічною інформацією фактографічної бази даних «Знаменні та пам'ятні дати у сфері освіти» у АІБС ІРБІС.

Наукова продукція, яка є кінцевим результатом наукової діяльності, розміщена у ЕБ НАПН України та вебпорталі ДНПБ:

довідник «Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек – 2021» (<https://lib.iitta.gov.ua/725712/> https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/Directory_2020.pdf), словник «Каталогізування документів:

короткий термінологічний словник» (<https://lib.iitta.gov.ua/725709/>; http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/06/Slovyk_Cataloguing-2021.pdf) та біобібліографічний покажчик «Наукові праці академіка І. Д. Беха – науково-освітній ресурс з питань психолого-педагогічного розвитку особистості» (<https://lib.iitta.gov.ua/727586/>; http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/10/Bekh_I.D_Index-2021.pdf).

Упровадження проміжних результатів наукової діяльності втілено під час виступів на **58** науково-практичних заходах: міжнародних: конгресах (3), симпозіумах та форумах (4), конференціях (20), зокрема зарубіжних (6), всеукраїнських: конференціях (3), читаннях (2), семінарах (7), круглих столах (7), звітній науково-практичній конференції ДНПБ та інших заходах (5); проведення онлайн-заходів (2), включених до Плану роботи НАПН України (<https://dnpb.gov.ua/ua/?events=28415>; <https://dnpb.gov.ua/ua/?events=29441>); реалізації онлайн-проекту «Календар знаменних і пам'ятних дат у сфері освіти» (щомісячно) у Facebook (<https://www.facebook.com/dnpb.gov.ua/posts/4641737129211922>; <https://www.facebook.com/dnpb.gov.ua/posts/4641737129211922>; <https://www.facebook.com/dnpb.gov.ua/posts/4456756701043300> та ін.).

Відділ періодично наповнює власну сторінку у Facebook (<https://www.facebook.com/Відділ-науково-освітніх-інформаційних-ресурсів-105609951157039>) дописами на актуальні питання розвитку інформаційних ресурсів у галузі педагогіки, психології та освіти.

СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕКАМИ ЗВО УКРАЇНИ: БАЗОВІ ПРИНЦИПИ

*О. В. Воскобойнікова-Гузєва, доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Аналіз стратегічного розвитку бібліотек ЗВО України та Європи дає змогу визначити базові принципи, відповідно до яких здійснюється формування інформаційних ресурсів цих установ.

Стратегія бібліотеки Варшавського університету на 2019–2023 рр. включає окремий розділ, орієнтований на розвиток пошукових, інформаційних ресурсів та інструментів для ефективної підтримки галузей і дисциплін, розроблених в університеті у процесі дослідження та навчання. Концепція розвитку Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» на період 2021–2025 рр. акцентує на розвитку потужних бібліотечних колекцій і створенні нових механізмів забезпечення вільного доступу для всієї наукової спільноти університету; забезпеченні дослідників простором, інструментами й інформаційною підтримкою для успішного проведення досліджень та управління результатами своїх досліджень. Програма розвитку Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка на 2020–2025 рр. передбачає, окрім інших напрямів, виконання завдань щодо оптимізації кількісно-якісного складника бібліотечного фонду; запровадження нових технологічних рішень аналітико-синтетичного опрацювання інформації;

автоматизації бібліотечних процесів; проведення інформаційно-аналітичного моніторингу та бібліометричного аналізу.

Загально визнаними напрямками формування ІР ЗВО можна вважати: збирання колекцій вітчизняних та зарубіжних видань; інтегрування інформації про колекції бібліотек у світові каталоги; розвиток електронних колекцій, які стають значною частиною ресурсів і є дистанційно доступними цілодобово; розширення онлайн-ових і локальних ресурсів та інструментів; каталогізація ресурсів в рамках міжбібліотечного партнерства; проведення наукових досліджень історичних та художніх колекцій; доступність використання відкритих інформаційних ресурсів; оцифрування та інші методи презентації спеціальних колекцій; забезпечення дослідників методичною та інформаційною підтримкою для успішного проведення досліджень та управління результатами; управління інформацією на основі сучасних технологій і розвиток послуг обміну даними та знаннями.

Базовими принципами, на яких реалізуються вищезазначені напрями, є принципи доступності, оперативності, інформативності та комфортності.

БІБЛІОГРАФІЧНІ РЕСУРСИ ПРОВІДНИХ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК З ПИТАНЬ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917–1921)

Г. В. Добко, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів

Відзначення на державному рівні 100-річчя Української революції (1917–1921 рр.) і прийняття відповідних законодавчих та урядових документів, у яких акцентовано на необхідності глибшого пізнання української історії та вшанування пам'яті учасників буремних подій початку ХХ ст., активізувало діяльність бібліотек щодо організації книжкових виставок, проведення масових просвітницьких заходів, підготовки різноманітних бібліографічних посібників.

Активну участь в інформаційному забезпеченні зазначеної тематики беруть провідні освітянські бібліотеки Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України, які готують бібліографічні огляди, експонують на своїх сайтах електронні книжкові виставки, тематичні добірки, укладають бібліографічні посібники різних жанрів, присвячені Українській революції та вшануванню пам'яті її героїв.

Упродовж останніх років було видано різні за обсягом і формою тематичні бібліографічні посібники, що допоможуть знайти читачеві інформацію про події часів Української революції, Української Народної Республіки, Центральної Ради, питання соборності українських земель, національно-державного будівництва. Зокрема, фахівці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського уклали рекомендаційний бібліографічний список «Українська революція (1917–1921 рр.): головні події, постаті» (Київ, 2017). Бібліографічний покажчик «Україна в революційну добу» (Кривий Ріг, 2017) підготовлено за фондами бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету.

Рекомендаційний бібліографічний покажчик «Україна: незалежність, здобута і втрачена. 100-річчя подій Української революції 1917–1921 рр.» (Харків, 2017) уклали бібліографи Наукової бібліотеки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди.

Електронні бібліографічні списки «До 100-річчя від дня створення Української Центральної Ради (1917–1918 рр.)» та «Один із військової еліти Галичини : до 135-річчя від дня народження Григорія Коссака, команданта УСС, полковника УГА, нашого земляка» (Дрогобич, 2017) уклали бібліографи Бібліотеки Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка, «Героїчні сторінки Української революції 1917–1921 рр.: (100 років від початку подій)» (Тернопіль, 2017) – Наукової бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, «Українська революція 1917–1921 рр.: концепція та історіографія» – Бібліотеки ім. М. О. Лавровського Ніжинського державного педагогічного університету ім. М. Гоголя (Ніжин, 2017).

Фахівці Бібліотеки Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка також уклали ґрунтовний бібліографічний покажчик «Крути: крок у безсмертя» (Дрогобич, 2018), у якому представлено бібліографію досліджень про бій під Крутами та Героїв Крут.

Координації бібліографічної діяльності та інформуванню про заплановану бібліографічну продукцію сприяють інформаційно-аналітичні довідники «Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек» (до 2020 р. «Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі»), які щорічно готують наукові співробітники ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, узагальнюючи планову документацію провідних освітянських бібліотек.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ТЕХНІЧНОГО РЕДАГУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ТА НАУКОВИХ ВИДАНЬ

*С. М. Лобода, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри комп'ютерних мультимедійних технологій
Національного авіаційного університету*

До недавнього часу навчальні та наукові видання це діаметрально протилежні способи наукової комунікації, вони представляли різні види видань. Проте предмет, їхнє цільове призначення та адресність на сучасному етапі дедалі зближуються, оскільки обумовлені, з одного боку, специфікою сучасної наукової комунікації, з іншого – особливостями сучасного навчального процесу як соціального явища.

Інтеграція наукових знань та активне впровадження компетентнісного підходу та принципів навчання через дослідження у навчальному процесі закладів освіти різного рівня продукують нові типи та види наукових та навчальних видань. Для сучасного наукового книговидання характерне

розмаїття науково-навчальної продукції, яку вирізняє високий рівень редакційно-видавничої підготовки та поліграфічного оформлення.

Необхідною умовою редакторської підготовки наукового видання є знання та облік жанрової специфіки творів фахової літератури. У практиці наукового книговидання редактору доводиться мати справу з такими новими типами науково-навчальних видань, як монографія-начальний посібник, монографія-навчально-методичний посібник, підручник-хрестоматія і т.п.

Апарат наукової книги є основним ідентифікаційним елементом автоматизованого пошуку. Відповідно до стандарту довідковий апарат входить до складу авторського текстового оригіналу твору.

Аналізуючи розробку теми, редактор користується загальними критеріями, які застосовує в теорії та практиці технічного редагування з огляду на специфіку науково-навчального твору. Редактор оцінює науковість, достовірність, обґрунтованість фактичного матеріалу, його репрезентативність, повноту; структуру твору, логіку його побудови, мовно-стилістичні якості, реалізацію задуму (мети дослідження), щоб скласти досить повне уявлення про доцільність роботи над підготовкою видання.

На методикау технічного редагування конкретних видань впливають їхні жанрові особливості, спеціалізація та глибоке розчленування сучасної науки на окремі галузі, що є наслідком її диференціації та водночас інтеграції. Видання різних галузей науки (природничих, суспільних, технічних та ін.) відрізняються певною специфікою технічного редагування. На роботу редактора над науково-навчальним виданням та підготовкою його до друку накладає відбиток взаємодія наук, що набуває все актуальнішого характеру. Посилення взаємозв'язку суспільних, природничих та технічних наук, що розглядається як провідна тенденція сучасної науки, ставить завдання комплексного підходу до редакторського аналізу та оцінки змісту наукового чи навчального твору.

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ КОРИСТУВАЧІВ ШКІЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

*О. Є. Матвійчук, кандидат педагогічних наук, доцент, науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Місія шкільної бібліотеки полягає у задоволенні інформаційних та культурних потреб учасників освітнього процесу, сприянні розвитку знань учнів шляхом створення умов для навчання та особистого вираження. Аргументовано, що шкільна бібліотека формами та методами діяльності реалізує принцип рівного доступу до здобуття повної загальної середньої освіти своїм користувачам. Обумовлено, що інформаційна потреба – це потреба особистості в інформації, яка має індивідуальний (персональний) характер, хоча інформаційні потреби користувачів шкільної бібліотеки перебувають у постійному перетині. З'ясовано, що інформаційні потреби користувачів шкільних бібліотек (учнів, учителів, батьків та членів громади) постійно змінюються, оскільки на них впливає неперервне організаційне реформування освіти та переосмислення усталених психолого-педагогічних цінностей. Через

те що інформаційні потреби користувачів шкільної бібліотеки є важливим чинником формування інформаційних ресурсів та мають суттєвий вплив на модель обслуговування, проведення постійного моніторингу інформаційних потреб (спостереження, бесіди, анкетування, фокусовані інтерв'ю зі школярами, батьками, представниками педагогічної громадськості) є одним із ключових завдань діяльності бібліотек. З'ясовано, що користувачі шкільної бібліотеки потребують інформації про наявність у бібліотеці конкретного документа, консультування в пошуку і виборі джерел інформації, відкритих переглядів літератури та інтернет-ресурсів, тематичних виставок, надання у користування документів з фонду бібліотеки. Зафіксовано, що інформаційні потреби користувачів шкільної бібліотеки задовольняються в результаті пошуку повідомлень в інформаційному середовищі за певним інформаційним запитом, тому так важливо розвивати їх інформаційну компетентність, зокрема вміння структурувати отриману інформацію.

Успішному задоволенню інформаційних потреб і запитів користувачів сучасної шкільної бібліотеки сприяє створення гнучкої системи інформаційного забезпечення та розширення спектра послуг і сервісів, надання можливостей доступу до різних типів і видів інформації. Одним із шляхів забезпечення інформаційних потреб користувачів шкільної бібліотеки є партнерство з публічними бібліотеками, музеями, громадськими організаціями, використання відкритих ресурсів інтернету. Установлено, що вивчення інформаційних потреб має важливе значення не лише для організації діяльності бібліотеки, але й закладу загалом, оскільки є визначальним у підготовці ефективної стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти, прогнозуванні її результатів. Зроблено висновок, що поєднання усталеної практики забезпечення інформаційних потреб з можливостями нових інформаційних технологій, збагачення традиційного бібліотечного обслуговування користувачів електронними продуктами і послугами є одним із важливих шляхів реалізації місії шкільної бібліотеки.

ПЕРСОНАЛЬНІ ПОКАЖЧИКИ У НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОСВІТИ

*Л. О. Пономаренко, кандидат наук із соціальних комунікацій,
в. о. завідувача відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Здійснення бібліографічного дослідження творчого доробку видатних учених, окремих персоналій та розкриття сегмента інформаційного ресурсу з актуальних питань педагогіки, психології та освіти передбачено програмою наукового проєкту «Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти». На другому аналітико-синтетичному етапі наукового дослідження здійснено упорядкування біобібліографічного показника «Наукові праці академіка І. Д. Бега – науково-освітній ресурс з питань психолого-педагогічного розвитку особистості» [1]. У науковому доробку вченого за 47 років наукової діяльності (1974–2021) понад 1200 праць: монографії, навчально-методичні посібники, довідкові видання, статті,

опубліковані в наукових збірниках, матеріали наукових конференцій та публікації у фаховій періодичній пресі, видання за його науковою редакцією. Пошук та відображення праць здійснено зі значною глибиною ретроспекції, починаючи від перших джерел.

Хронологічне розміщення бібліографічних записів дає змогу прослідкувати основні етапи становлення та розгортання наукової діяльності академіка І. Бега у напрямі розробки концепції Я-центрованості у вихованні та духовному розвитку особистості, теорії свідомого привласнення особистістю суспільно значущих моральних цінностей, принципів та особистісно-перетворювальних технологій, центральними серед яких є технологія комплексного переконувального впливу, інтимно-особистісного спілкування, педагогічного умовляння, рефлексивно-експліцитного занурення.

Аналіз серії видань «Академіки НАПН України» засвідчив, що комплекс біографічних (фактографічних) відомостей становлять: вступна стаття біографічного характеру, яку готують провідні фахівці галузі, таблиця основних дат життя та діяльності вченого, перелік нагород та відзнак, список науково-практичних заходів, у яких брав участь академік тощо.

Джерелами відбору документів до покажчика насамперед були каталоги і фонди ДНПБ, зокрема електронний каталог, де релевантність пошуку забезпечено системою автоматизації ІРБІС 64+.

Приєднання до біобібліографії сучасних електронних ресурсів (повнотекстова, графічна інформація, мультимедійні матеріали (аудіо- та відеодані) утворює біобібліографічний ресурс [2]. Констатовано суттєве збільшення зазначеного контенту за останні п'ять років, що пов'язано з розвитком електронних бібліотек, репозитаріїв, електронних фахових видань тощо.

На основі проведеного дослідження зроблено висновок, що персональні покажчики становлять інформаційний ресурс галузі освіти, інформаційний потенціал яких забезпечує подальші наукові дослідження, упровадження досягнень педагогічної науки в практику, розвиток наукових шкіл.

Список використаних джерел

1. Наукові праці академіка І. Д. Бега – науково-освітній ресурс з питань психолого-педагогічного розвитку особистості : біобібліогр. покажч. / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Ніколаєнко Я. М., Павленко Т. С., Пономаренко Л. О., Добко Т. В. ; авт. вступ. ст. Малиношевський Р. В. ; наук. ред. Добко Т. В.]. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2021. 200 с. (Серія «Академіки НАПН України» ; вип. 33).

2. Яценко О. Персональна бібліографія, біобібліографія: термінологічний аналіз. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 5. С. 24–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2014_5_7 (дата звернення: 27.10.2021) .

УЧАСТЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕК У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРОЄКТІ «ДІЯ. ЦИФРОВА ОСВІТА»

Я. Є. Сошинська, кандидат історичних наук, доцент, науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом наша держава імплементує національну стратегію інформаційного суспільства, впроваджуючи, зокрема, електронний бізнес, електронне урядування та адміністративні послуги, електронну систему охорони здоров'я і нові інформаційно-комунікаційні технології у галузях освіти та науки. У цьому контексті важливим завданням є підвищення рівня цифрових компетентностей населення України в цілому і з акцентом на розвиток людського капіталу та ринку праці. Для досягнення визначених стратегічних орієнтирів, ми враховуємо Європейську рамку цифрових компетентностей для громадян DigComp 2.1 (2017) [1] та незабаром очікуємо редакцію DigComp 2.2 (2022).

Згідно із вказаним документом опанувати цифрові компетентності можна на 4-х рівнях: Базовому, Середньому, Розширеному та Високоспеціалізованому. Цілком очевидно, що система вищої освіти в Україні, органічно поєднуючи в освітньому процесі освітню, наукову та інноваційну діяльність, безперечно має сприяти формуванню цифрових компетентностей третього і четвертого рівнів.

Стратегічний напрям підвищення цифрової грамотності населення України отримав практичне втілення у національному проєкті «Дія. Цифрова освіта», який з 2020 р. впроваджує Міністерство цифрової трансформації України. Важливими складниками проєкту є відкрита освітня онлайн-платформа та Мережа хабів цифрової освіти, де кожен охочий може отримати доступ до різних інструментів встановлення і підвищення свого рівня цифрових навичок.

Основними закладами, що пропонують вільні та відкриті для всіх можливості в царині цифрової освіти, Міністерство цифрової трансформації України вважає бібліотеки і цей підхід офіційно закріплено у Меморандумі між Міністерством цифрової трансформації України та Всеукраїнською громадською організацією Українська бібліотечна асоціація у січні 2020 р. Сьогодні в Мережі хабів цифрової освіти налічується близько 2 тисяч бібліотек різної форми власності та різного відомчого підпорядкування, у т. ч. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, але університетських бібліотек з-поміж них лише близько 20-ти.

На нашу думку, працівники бібліотек у закладах вищої освіти ще не повною мірою усвідомили важливу роль, покладену на них у контексті розвитку цифрових компетентностей університетської спільноти, і перебувають під впливом певних стереотипів, що цифрова освіта передусім орієнтована на людей з низьким або базовим рівнем цифрової грамотності. Однак, звертаючись до Європейської рамки цифрових компетентностей для громадян DigComp 2.1, хочемо наголосити, що розширений і високоспеціалізований рівні цифрових компетентностей, зокрема, передбачають:

- оцінювання власних інформаційних потреб;

- розроблення власних пошукових стратегій для роботи з цифровими даними, інформацією і контентом, налаштування цифрового середовища відповідно до власних потреб;
- критичне оцінювання достовірності й надійності джерел і безпосередньо цифрових даних, інформації та контенту;
- створення та конструювання даних, ресурсів і знань за допомогою цифрових інструментів і технологій, у т. ч. в кооперації з іншими;
- вироблення рішень для складних проблем із багатьма взаємовпливовими факторами, пов'язаних із керуванням цифровими даними, інформацією та контентом, а також із взаємодією за допомогою цифрових технологій і засобів цифрового зв'язку, цифровим громадянством, цифровою ідентифікацією, захистом репутації, правами інтелектуальної власності в цифровому середовищі;
- знання і безумовне застосування правил цифрового етикету, повага до різних аудиторій та культурного розмаїття й розмаїття поколінь;
- управління ризиками і загрозами, застосування заходів безпеки, надійності та конфіденційності у цифровому середовищі;
- інтегрування своїх цифрових знань для допомоги іншим у роботі в цифровому середовищі, пошук можливостей для саморозвитку, розуміння і застосування нових тенденцій і розробок;
- пропонування нових ідей та процесів для розвитку цифрових компетентностей [1, с. 22-43].

У такий спосіб університетські бібліотеки, здійснюючи свою функцію підтримки професійної освіти на різних рівнях та наукових досліджень, безперечно є одними з ключових суб'єктів розвитку вказаних цифрових компетентностей професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів та інших категорій працівників. Це, своєю чергою, потребує нового погляду і почасти трансформації системи основних і спеціалізованих бібліотечно-інформаційних послуг та сервісів бібліотек закладів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Carretero Gomez, S., Vuorikari, R., Punie, Y. *DigComp. 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use*. Publications Office of the European Union. Luxembourg, 2017. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC106281> (accessed date: 27.10.2021).

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ФАКТОГРАФІЧНОЇ БАЗИ ДАНИХ «КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ ДАТ» САБ ІРБІС64

*Н. В. Вараксіна, науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Створення та надання електронних інформаційних ресурсів – один із актуальних напрямів інформаційно-бібліотечної діяльності.

Охарактеризовано один із технологічних напрямів будь-якої автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи, зокрема формування фактографічних баз даних.

Визначено, що календарі знаменних і пам'ятних дат у бібліотекознавстві відносять до групи універсальних показників, основним завданням яких є інформування користувачів про значущі події. Об'єктами створення записів є: персоналії (особи); предмети (книги, події: свята, культурні та історичні віхи); заходи (виставки, конференції тощо). Кожен з об'єктів описується власним набором полів з відповідного робочого листа. Усі дати, що вводяться, супроводжуються короткими відомостями історичного та офіційного характеру, які знайдені у друкованих виданнях та інших джерелах. До записів можуть додаватися посилання на файли (поле 951 «Зовнішній об'єкт»). У кожному записі є посилання на джерела інформації – як друковані, так і електронні (поле 320 «Бібліографія»). Записи можуть містити посилання на пов'язані документи – як у поточній базі даних «Календар знаменних дат», так і в електронному каталозі (база даних «Книги») через поле 488 «Пов'язані документи». Для адаптації бази даних змінено зміст файлів меню та списків, визначено теми для представлення інформації в ній.

Констатовано, що фактографічна інформація про знаменні дати у галузі освіти затребувана користувачами та необхідна бібліотекарам в інформаційній, довідковій і методичній роботі. Фактографічні довідки є основою для організації виставок, підготовки заходів та інформують про них користувачів.

Список використаних джерел

1. Карауш А. С., Павлюченко Г. В. Опыт использования фактографической базы данных «Календарь знаменательных дат» САБ ИРБИС64 в Муниципальной информационной библиотечной системе Томска. *Научные и технические библиотеки*. 2016. №. 11. С. 136–145. URL: <https://ntb.gpntb.ru/jour/article/view/120> (дата звернення: 01.10.2021)
2. Павленко Т. С. «Календар знаменних і пам'ятних дат у галузі освіти і педагогічної науки» як науково-освітній ресурс. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації*: матеріали Міжнар. наук. конф. (6–8 жовт. 2020 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. С. 85–87. URL: http://nbuviap.gov.ua/images/konferenciya/2020/tezu_nbuv_2020.pdf#page=85 (дата звернення: 01.10.2021).
3. Попик В. Здобутки й завдання українських бібліотек в інтеграції та поширенні ресурсів біографічної інформації. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. №. 37. С. 547–567. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2013_37_51 (дата звернення: 01.10.2021).

МЕРЕЖА ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ В МЕДІАПРОСТОРИ

*О. Л. Гончаренко, науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

У 2021 р. в рамках виконання наукового дослідження «Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти» здійснено науково-методичний моніторинг основних напрямів діяльності провідних освітянських бібліотек упродовж 2019–2020 рр.

У процесі дослідження проаналізовано стан впровадження ІКТ у 65 провідних освітянських бібліотеках (як в окремих провідних освітянських книгозбірнях, так і в мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН

України загалом). За результатами проведеного аналізу встановлено, що ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського забезпечувала інформаційні потреби віддалених користувачів через свій вебпортал, 30 бібліотек – через власні сайти (ЛОНПБ, МНПБ, 25 бібліотеки ЗВО, 4 бібліотеки ОППО, 1 бібліотека установ НАПН України), і ще 34 бібліотеки – через сторінки на сайтах установ, яким вони підпорядковані (5 бібліотек установ НАПН України, 19 бібліотек обласних ІППО, 9 бібліотек ЗВО педагогічного та інженерно-педагогічного профілів). З'ясовано, що більшість провідних освітянських бібліотек працювали над створенням власних електронних ресурсів і розміщенням їх в інтернеті, удосконаленням власних вебсайтів, наповненням їх актуальним і корисним контентом. Для популяризації освітніх ресурсів бібліотеки використовували також соціальні мережі. Так, власні сторінки у мережі «Фейсбук» мають ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, ЛОНПБ, МНПБ, 28 бібліотек ЗВО, 3 бібліотеки ОППО, інші бібліотеки висвітлюють свої нароби на сторінках установ, яким вони підпорядковані. Аналогічна ситуація і з відеохостингом «YouTube». Соціальну мережу «Інстаграм» використовують лише 15 бібліотек ЗВО. Менш популярними серед бібліотекарів є мережа «Твіттер» (4 бібліотеки) та багатоплатформовий клауд-месенджер «Telegram» (6 бібліотек). Власні блоги мають Запорізький ОППО, КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників ЧОР», Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського та Полтавський НПУ ім. В. Г. Короленка. Загалом через інтернет-представництва освітянських бібліотек віддалені користувачі мали змогу скористатися електронними каталогами, електронними бібліотеками й репозитаріями, бібліографічними й фактографічними БД, віртуальними книжковими виставками, довідково-інформаційними матеріалами, тематичними і рекомендаційними біографічними списками літератури, повнотекстовими версіями видань бібліотек, інтернет-навігаторами, матеріалами семінарів, конкурсів, фото- та відеоматеріалами до заходів та ін. Електронний каталог розміщено на сайтах (сторінках) 45-ти бібліотек. Можливість скористатись електронною бібліотекою на своїх сайтах надавали 35 бібліотек: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, ЛОНПБ, 3 бібліотеки НАПН України, 7 бібліотек обласних ІППО, 23 бібліотеки ЗВО. Окрім того, на сайтах надавався доступ до інституційних репозитаріїв 20-ти бібліотек ЗВО, Житомирського та Тернопільського ІППО, ДВНЗ «УМО» НАПН України, що дає можливість широкому загалу користувачів ознайомитися з науковими працями викладачів і студентів, авторефератами дисертацій тощо. Варто зазначити, що більшість бібліотек забезпечують на власних сайтах можливість онлайн-запису користувачів, оформлення онлайн-замовлення на літературу з їхніх фондів, електронну доставку документів; продовження абонементів; електронну розсилку та інші послуги з бібліотечно-інформаційного обслуговування. Отже, дослідження процесу формування інтернет-представництв провідних освітянських бібліотек показало, що не зважаючи на складні умови, у яких функціонують ці бібліотеки, вони планомірно перетворюються в потужні інформаційні центри, що забезпечують підтримку

розвитку педагогічної науки, освіти і практики в різних регіонах України. Це досягається насамперед переорієнтацією діяльності освітянських бібліотек на більш активне формування власних електронних ресурсів і надання онлайн-доступу до них віддаленим користувачам через власні вебсайти, сторінки, блоги, соціальні мережі.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ ФАХІВЦІВ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ

*Н. Є. Зоріна, науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Знання сучасної галузевої термінології і володіння нею на високому професійному рівні є важливим чинником професіоналізму фахівців бібліотечно-інформаційної галузі. У наукових дослідженнях ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського питання сучасної фахової термінології, розвитку поняттєвого апарату бібліотекознавства та бібліографознавства визначено як одне з пріоритетних. Науковий інтерес до галузевих термінологічних словників та їх використання у процесі формування термінологічної грамотності фахівців бібліотечно-інформаційної сфери пов'язаний із завданням створення довідкового видання «Каталогізування документів: короткий термінологічний словник», роботу над яким було завершено у цьому році. У ході дослідження розглянуто використання термінологічних фахових словників як один із ефективних засобів оволодіння фаховою термінологією і формування термінологічної грамотності бібліотечних працівників. З'ясовано, що спеціальні галузеві терміни становлять понад 60% професійної лексики фахівця, решту посідає загальнонаукова термінологія та загальнонавчальні лексеми. Зазначено, що термінологічний словник як найважливіший засіб опису окремої терміносистеми не лише фіксує сукупність термінів певної науково-виробничої сфери, але й показує системний характер термінології як логічно організованої системи, сприяє вивченню і розумінню системних зв'язків у термінології.

Обґрунтовано потребу використання термінологічних фахових словників у навчальній, професійній та науково-дослідницькій діяльності, а також у процесі професійного саморозвитку [1; 2]. Розглянуто функції термінологічних словників, їх класифікацію щодо цільового й читацького призначення. Відзначено, що систематичне користування термінологічним словником сприяє виробленню навичок коректного вживання як спеціальних, так і загальнонаукових термінів, розширенню й збагаченню словникового запасу, засвоєнню нових знань.

За результатами дослідження зроблено висновок, що використання термінологічних словників має широкий спектр можливостей для оволодіння науковою та фаховою термінологією на всіх етапах навчання і професійної діяльності працівників бібліотечно-інформаційної сфери – від засвоєння

фахової термінології загалом до поглибленого вивчення термінів і розуміння термінології як упорядкованої системи.

Список використаних джерел

1. Ракшанова Г. Ф., Назаренко І. Л. Формування фахової термінологічної компетентності у студентів. *Філологічні студії*. 2018. Вип. 17. С. 249–260.
2. Семенов О. М. Словник у професійній діяльності: ціннісні орієнтири. URL: http://virt.ldubgd.edu.ua/konferenc/kon_ikt/Section6/Semenog.pdf (дата звернення 22.06.2021).

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В ДИСЕРТАЦІЯХ УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ-ПЕДАГОГІВ

*С. Г. Коваленко, науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Упродовж останнього десятиліття в різних країнах світу спостерігається докорінна зміна підходів до освіти й соціально-культурної політики загалом, що обумовлено орієнтуванням суспільства на формування особистісних якостей людини. Ці зміни в суспільній свідомості спричинили появу нової парадигми освіти, яка характеризується такими визначеннями, як «людиноцентризм» і «дитиноцентризм», що, зокрема, має забезпечувати підвищену увагу до дітей, які потребують особливих освітніх потреб. З'явилося поняття «інклюзивна освіта», що являє собою систему освітніх послуг, які ґрунтуються на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її в умовах загальноосвітнього закладу.

Питання інклюзивної освіти почали ширше висвітлюються також українськими вченими, що зумовлено модернізацією й реформуванням освітнього процесу в країні, а також трансформацією системи освіти в умовах здійснення проєкту «Нова українська школа». Дисертаційні дослідження таких науковців, як А. Колупаєва, К. Косова, О. Ферт, Г. Скиба, Ю. Бондаренко, І. Луценко, Н. Софій та інші, розкривають сутність цього питання, аналізують термін «інклюзивна освіта» та визначають кроки щодо вдосконалення дій у розвитку інклюзивної освіти.

2020-й та 2021 рр. створили нові серйозні виклики в освіті всього світу. Мається на увазі запровадження всеохопного дистанційного навчання у зв'язку з карантинними заходами через пандемію COVID-19. Не обходять ці проблеми і дітей з особливими освітніми потребами. В умовах дистанційного навчання такі діти опинаються сам-на-сам зі своїми вже наявними труднощами. До того ж вони повинні на достатньому рівні володіти інформаційно-комунікаційними технологіями з освітньої комунікації. З огляду на важливість цього питання та з метою більш глибокого ознайомлення з цією проблемою в Україні, проведено ретроспективний аналіз захищених дисертацій спеціальності 13.00.00 «Педагогіка» за темою «Інклюзивна освіта».

У ході проведених досліджень з'ясовано, що загальна кількість захищених дисертацій зазначеної проблематики за аналізований період 2013–2020 рр. складає 29. Найбільша кількість дисертацій – 11 – захищена за спеціальністю 13.00.03 «Корекційна педагогіка». Аналіз дисертацій в розрізі

наукових ступенів свідчить, що їх кількість на звання кандидата педагогічних наук складає 19, на звання доктора педагогічних наук – 10. Що стосується географії педагогічних закладів України, які приділяли увагу темі «Інклюзивна освіта», то вона доволі широка. Цій проблемі приділили увагу 19 вишів країни.

За результатами проведеного аналізу дисертацій, захищених українськими науковцями за темою «Інклюзивна освіта», можна зробити висновок, що вітчизняна педагогічна наука не залишає поза увагою питання навчання дітей з особливими потребами, проте інтенсивність наукового забезпечення такої освіти в Україні не повинна знижуватись.

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗМІСТУ РЕПОЗИТАРІЇВ МЕРЕЖІ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СКЛАДУ ТА СТРУКТУРИ НАУКОВО-ДОПОМІЖНИХ ПОКАЖЧИКІВ

*Н. М. Крпочева, науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Розглянуто контент-аналіз як основний метод проведення бібліографічних досліджень в руслі постійного вдосконалення технологій продукування та генерації цифрового контенту, впровадження нових методів структуризації процесу накопичення наукової інформації. Звичайно, цей метод досить активно застосовували бібліотекознавці й раніше, в умовах традиційного функціонування та формування фондів бібліотек. Які зміни ми спостерігаємо в процесі його застосування в умовах надшвидкісної експансії інформаційних технологій, що скорочують процес опрацювання даних до статистично незначущих величин?

Намагання знайти відповідь спонукає дослідників певним чином відшукувати і узагальнювати зміст різноманітних наукових підходів щодо застосування методів інформаційного аналізу, насамперед контент-аналізу, тобто методу кількісного вивчення змісту наукової інформації.

Зазначимо, що особливості застосування контент-аналізу як найбільш функціонального способу виявлення, зародження нових та встановлення наявних тенденцій, використання кількісних показників та виявлення причинно-наслідкових зв'язків найбільш цілісно репрезентовано в процесі укладання науково-допоміжних бібліографічних показників.

У практичній площині сформульовані вище особливості розглянуто на прикладі змістового наповнення науково-допоміжного показника «Дисертації з питань освіти (1991–2021 рр.)». По-перше, часові рамки науково-допоміжного показника синхронізовано зі становленням української державності й незалежності, що, власне, розглянуто як найбільш значущий фундаментальний принцип наукового оновлення методичних, інформаційно-бібліографічних основ відображення структурованої інформації в галузевому, тематичному, біографічному напрямках. По-друге, проведення зазначеного дослідження здійснено в жорстких рамках непередбачуваних обставин, що пов'язані з поширенням у світі пандемії COVID-19 та введенням карантинних обмежень.

Це вплинуло на хід його проведення і опрацювання матеріалів, не всі з яких вдалося дослідити *de visu*. Встановлено такі інформаційно-бібліографічні джерела дисертаційних досліджень, здійснених в Україні: відомості зі зведеної бази авторефератів та дисертацій ДНПБ України, бази даних інституційного репозитарію НПУ ім. М. П. Драгоманова, бібліотек-учасниць мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, Національного репозитарію академічних текстів (використано електронні версії друкованих видань). У цій ситуації принцип *de visu* сприймається як електронний образ смислової одиниці (бібліографічних відомостей дисертації).

Зберігаючи усталені традиції підготовки бібліографічних видань, підкреслимо: розширення критеріїв відбору джерел бібліографічної інформації в сенсі максимального охоплення вітчизняних біографічних джерел обумовило внесення до бібліографічного опису дисертаційної роботи уніфікованого локатора ресурсів (URL). Зрозуміло, що це є відхиленням від канонічних вимог до бібліографічних описів, але інтерпретовано цей крок як один із вагомих чинників долучення до вимог концепції відкритої науки.

Отже, контент-аналіз, як найбільш ефективний інструмент наповнення науково-допоміжного покажчика, уможливиловатиме швидке ознайомлення та опрацювання електронних версій і традиційних бібліографічних джерел, доповнюючи виявлені в ході його підготовки джерела (1991–1995 рр.), розпорошені в інформаційному просторі. Застосування контент-аналізу для опрацювання великих інформаційних масивів передбачає розширення зон бібліографічного пошуку джерел наукової інформації за рахунок суттєвого збільшення частки повнотекстових електронних версій дисертаційних робіт, систематичне використання кількісних показників та індикаторів дисертаційних робіт.

ВИСВІТЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ ШКІЛ В БІОБІБЛІОГРАФІЧНИХ ВИДАННЯХ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НАПН УКРАЇНИ

*Я. М. Николаєнко, науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Пріоритетним напрямом діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського є проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень із питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, інформаційної діяльності; педагогічного джерелознавства й біографістики, історії освіти. Вагому роль у поширенні біографічного знання відіграють видання біобібліографічних серій «Академіки АПН України» та «Ювіляри АПН України» (з 2010-го відповідно «Академіки НАПН України» та «Ювіляри НАПН України»), які підготовлено науковцями бібліотеки.

Біобібліографічні покажчики складаються з поданих за хронологією праць певного вченого, літератури про його наукову та науково-педагогічну діяльність, наукову школу вченого.

Фахівцями книгозбірні здійснено інформаційний пошук опублікованих праць науковця, матеріалів про його життя та діяльність, дисертаційних досліджень, проведених під його науковим керівництвом; проведено науковий аналіз зазначених публікацій за змістовою, хронологічною, типологічною та видовою ознаками, здійснено аналітико-синтетичне опрацювання документів.

У покажчику подано бібліографічні описи основного доробку наукової школи вченого: наукові публікації (монографії, підручники, навчальні посібники тощо); громадське визнання наукових досягнень представників школи; опубліковано статі у виданнях, рекомендованих МОН України, в українських та закордонних рецензованих журналах; виставки, на яких наукова школа презентувала свої розробки; наукові конференції, ініційовані науковою школою (оргкомітет, програма тощо). Зокрема в розділі «Наукова школа вченого» висвітлюються бібліографічні описи авторефератів та дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук.

Покажчики акумулюють творчий доробок сучасних наукових шкіл, представники яких зазвичай є фахівцями певного дослідницького напрямку, а це допомагає науковцям, докторантам, аспірантам, викладачам закладів вищої освіти, студентам й усім, хто цікавиться питаннями педагогічної науки та освіти.

ДОВІДКОВІ ВИДАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО РЕСУРСУ «ЗНАМЕННІ І ПАМ'ЯТНІ ДАТИ У СФЕРІ ОСВІТИ»

*Т. С. Павленко, науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Довідкові видання допомагають орієнтуватися у потоці наукової та політичної, соціальної інформації. Як відомо, довідковою літературою називають вид видань, призначення яких – систематизувати матеріал у формі, зручній для отримання довідок. *Визначено*, що саме довідкові видання допомагають знайти лаконічно викладену найрізноманітнішу інформацію, яка розміщена в зручному для швидкого пошуку порядку, для формування електронного ресурсу «Знаменні і пам'ятні дати у сфері освіти», мета якого – інформування науково-педагогічних кадрів, студентів про визначні події культурного та громадсько-політичного життя суспільства, ювілеї видатних діячів освіти, культури, громадсько-політичних діячів, закладів культури та освіти шляхом подання хронологічного переліку визначних дат з історії як світової, так і вітчизняної освіти, педагогіки, психології, філософії та інших суміжних галузей знань. До основних видів довідкових видань належать енциклопедії, словники, довідники широкого тематичного спектра.

Розглянуто деякі джерела інформації, необхідної для створення електронного ресурсу «Знаменні і пам'ятні дати у сфері освіти».

Доведено, що одним з основних джерел формування ресурсу є «Енциклопедія Сучасної України», яка висвітлює всі сфери буття країни. Її матеріали охоплюють період від початку ХХ століття до наших днів.

«Енциклопедія освіти», «Енциклопедія педагогічної освіти України» висвітлюють стан і тенденції розвитку вітчизняної педагогічної освіти. У цих виданнях гідно представлено досягнення педагогічних вищих навчальних закладів України, а також педагогів та громадських діячів, які досягли вагомих успіхів у реформуванні системи освіти та сприяли розвитку освіти в Україні. «Енциклопедія історії України» надає відомості про видатних громадських діячів, учених, діячів культури та мистецтва, освіти, основні історичні події України. «Українська бібліотечна енциклопедія» Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого містить низку статей про науковців, організаторів бібліотечної справи, діяльність яких вплинула на становлення та розвиток бібліотечної справи України.

Встановлено, що не менш важливим довідковим джерелом для складання електронного ресурсу «Знаменні і пам'ятні дати у сфері освіти» є енциклопедичні словники, які за характером матеріалу поділяють на галузеві та тематичні. Найчастіше використовуємо «Український радянський енциклопедичний словник» – скорочену версію енциклопедії, «Філософський енциклопедичний словник», «Педагогічний словник», «Український педагогічний словник» С. У. Гончаренка, які містять узагальнену та систематизовану інформацію з теорії й практики навчання та виховання, «Філософський енциклопедичний словник», у якому представлено відомості про творчість визначних філософів минулого і сучасності.

Отже, довідкові видання є надійними джерелами інформації для формування електронного ресурсу «Знаменні і пам'ятні дати у сфері освіти».

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ

*С. Т. Бойко, молодший науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

В останні роки Україна перебуває у вирі соціально-політичних подій, що тримають у напруженні і все суспільство загалом, і кожного громадянина зокрема. Насичене інформаційне поле містить не тільки безсторонню інформацію та неупереджені новини, а й численні маніпуляції, пропаганду і неправдиву інформацію (фейки). Щоб медіакористувач знав, яким чином перевіряти сумнівну інформацію (і розумів, що це необхідно робити), свідомо підходив до питань медіаспоживання, розвивав навички критичного мислення та аналізу інформації, а в результаті формував попит на відповідальну і правдиву журналістику, потрібна базова медіаграмотність.

Медіаграмотність – це сукупність «мотивів, знань, умінь і можливостей, що сприяють добиранню, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створенню та передаванню медіатекстів різних форм, жанрів, а також аналізу складних процесів функціонування медіа в суспільстві» [2, с. 10].

З огляду на стрімкий розвиток науково-інформаційних технологій, бібліотеки набувають нової форми і сенсу. Зокрема, оцифрувати всі 26 мільйонів томів літератури найбільшої бібліотеки світу, Бібліотеки Конгресу

США, коштуватиме всього 60 тисяч доларів. Нові реалії цифрової культури назавжди змінили не лише сутність процесу читання, а й отримання базових навичок, необхідних для поінформованого громадянина, дали можливість сучасній бібліотеці створити середовище, де кожен відвідувач зміг би розвивати свої навички мислення вищого рівня, критично оцінювати та синтезувати інформацію, до якої відкрився безмежний доступ. Бібліотека не лише має убезпечити своїх відвідувачів від розгубленого борсання в океані інформації, а й допомагати їм шукати і знаходити те, що для них потрібне.

Через помилкову, неправдиву, перекручену інформацію ми можемо заподіяти шкоду і собі, й іншим. Щоб не потрапити в біду, дуже важливо вміти перевіряти отримані відомості на *достовірність*. Достовірною може вважатися тільки та інформація, яка відповідає дійсності. Сучасна бібліотека може запропонувати для перевірки інформації на достовірність: доступ до безкоштовного інтернету та друкованих джерел; професійно підготовлений персонал, який уміє працювати з бібліотечними каталогами та пошуковими службами інтернету; затишні, по-сучасному обладнані читальні зали та ресурсні центри [1].

Список використаних джерел

1. Власюк О. В., Потапова В. І., Срібна І. С. Практична медіаграмотність для бібліотек / за ред. Волошенюк О. В., Іванова В. Ф. Київ : АУП, ЦВП, 2019. 61 с.
2. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк ; за наук. ред. В. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.

ФОРМУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНОГО ФОНДУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

*І. Г. Лобановська, молодший науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Сьогодні відбувається переосмислення ролі бібліотек у суспільстві, пошук шляхів найбільш ефективної реалізації їхніх завдань, розширення спектра послуг, удосконалення способів надання вільного та багатоаспектного доступу до інформаційних ресурсів.

Бібліотечний фонд (БФ) – це впорядковане зібрання документів на різних носіях інформації, дібране відповідно до завдань, типу й профілю бібліотеки, призначене для використання читачами і для зберігання протягом часу, поки він становить реальний та потенційний інтерес. Від того, як сформовано фонд, безпосередньо залежить можливість бібліотеки задовольняти інформаційні, культурні та освітні потреби користувачів.

Завдяки фонду бібліотека реалізує свої соціальні функції, впливає на громадське середовище, визначає існування й розвиток усіх своїх компонентів як системи. Через фонд бібліотека виконує інтегральну функцію – документно-комунікаційну (зв'язок користувач – документ). Для зовнішнього середовища БФ виконує кумулятивно-меморіальну функцію (збирання та збереження), для внутрішнього – базову, оскільки слугує основою діяльності бібліотеки. У той же час сам БФ зазнає впливу інших підсистем бібліотеки: довідкового апарату, читацького контингенту, бібліотечного персоналу, матеріально-технічної бази.

Проблеми формування й збереження бібліотечних фондів – найважливіші та найскладніші в бібліотечній справі. Теоретичною передумовою функціонування фондів є закон адекватності (конгруентності) – складом і обсягом фонд має відповідати умовам свого зовнішнього та внутрішнього середовища (місії своєї бібліотеки, політиці її розвитку, її кадровому та фінансовому потенціалу, інформаційним потребам користувачів). Іншою теоретичною основою є закон метаморфізму, що вимагає від бібліотеки періодичного трансформування комплектування, опрацювання, зберігання, надання в користування паралельно з появою нових форм і видів документів, розвитку технологій і засобів комунікацій.

Функціонування БФ розвивається з урахуванням протиріч між ним і зовнішнім середовищем, підсистемами самої бібліотеки, усередині самого БФ. Перетворення непорядкованих документів у БФ базується на постійному моніторингу зовнішнього та внутрішнього документного ресурсу, на підставі чого відбувається відбір у фонд потрібних документів або видалення непотрібних.

Під час формування БФ дотримуються певних принципів. Початковим є принцип селективності, що полягає у відбиранні й зберіганні у фонді лише тих документів, які відповідають інформаційним потребам її користувачів. Критеріями відбору є наукова, історична, художня цінність документів, їх практична значущість, ступінь відповідності профілю фонду, завданням бібліотеки.

Принцип профілювання-координування передбачає спеціалізацію фонду в потрібному напрямі та врахування профілів інших бібліотек, взаємодію з ними.

Принцип системності пов'язаний з цілісністю фонду та регулярністю його поповнення й оновлення.

Принцип атрактивності означає забезпечення комфорту для читачів.

Основні характеристики БФ визначені низкою ознак: цільове призначення, власник фонду, рівень організації, провідні функції, види задоволених потреб, ступінь доступності, види документів, що зберігаються, екземплярність, коло користувачів.

Якість фонду забезпечується сукупністю всіх його властивостей, пов'язаних з виконанням ним своїх функцій, зокрема: цілісністю, відкритістю, інформативністю, стохастичністю, стійкістю, керованістю та надійністю. Зокрема, у Манифесті ІФЛА/ЮНЕСКО про публічні бібліотеки (1994) зазначено: „У фондах мають зберігатися матеріали, що відповідають інтересам усіх вікових груп. Бібліотечні фонди і послуги мають включати всі види носіїв інформації. Матеріали мусять відображати сучасні тенденції та еволюцію суспільства, а також основні віхи людської діяльності” [1].

Список використаних джерел

1. Манифест о публичной библиотеке / ЮНЕСКО/ИФЛА. Гаага, 1994. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/PL-manifesto/pl-manifesto-ru.pdf> (дата обращения: 27.10.2021).

ПІДРОЗДІЛ ПРОФЕСІЙНОЇ САМООСВІТИ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО: ПІДСУМКИ 20-РІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*А. І. Рубан, молодший науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Видання бібліотекознавчої тематики мають велике значення для становлення бібліотекарів як фахівців, для підвищення їхньої професійної майстерності. Найчастіше таку літературу у великих бібліотеках зберігають в окремо виділених підрозділах – відділах, секторах, кабінетах. *Аналіз* вітчизняного досвіду дав змогу *з'ясувати*, що виокремлені спеціалізовані бібліотекознавчі фонди в бібліотеках України на початку свого існування мали різні форми: відділи бібліотекознавства (ХДНБ ім. В. Г. Короленка, 1903 р., НБУВ, 1922 р.); кабінети бібліотекознавства, що самостійно функціонують (ЛНБ України ім. В. Стефаника, 1940 р.); кабінети бібліотекознавства як структурні підрозділи науково-методичних відділів (НБУ ім. Ярослава Мудрого, 1964 р., Луганська ОУНБ, 1974 р., ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2000 р.).

Констатовано, що кабінет бібліотекознавства (КБ) ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського було створено з метою організації системи безперервної освіти бібліотечних фахівців освітянських книгозбірень, а також для інформаційного забезпечення наукових досліджень Бібліотеки. Фонд КБ як підфонд діючого фонду Бібліотеки почав формуватися з листопада 2000 р. На 01.01.2001 у ньому було 72 прим. документів. На сьогодні він містить приблизно 10,5 тис. прим. видань різних типів і видів. Частину фонду, більше 400 видань, виданих до 1917 р. (серед них – 8 назв журналів), унесено до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання. Щодо періодичних видань, то всього в КБ представлено 71 назву фахових періодичних видань за різні роки. У 2019 р. фонд кабінету було поповнено колекцією П. І. Рогової – першого директора бібліотеки – в кількості 186 прим.

Протягом 2001–2019 рр. фахівці КБ брали участь у здійсненні п'яти тем наукових досліджень. За цей час вони *підготували* бібліографічні й практичні посібники; науково-методичні рекомендації; розділ монографії; збірник поезій; 44 статті; більше 40 бібліографічних списків. Також виголошено приблизно 70 доповідей під час наукових заходів, проведено анкетування, розроблено регламентуючі документи. Окрім того, *основними напрямками діяльності* фахівців КБ протягом аналізованого періоду були довідково-бібліографічне та інформаційне забезпечення наукових досліджень за темами НД бібліотеки; сумарний облік, розстановка, зберігання та використання видань фонду КБ; організація довідково-пошукового апарату; бібліотечно-інформаційне та довідково-бібліографічне обслуговування користувачів; інформаційне забезпечення заходів із актуальних питань розвитку бібліотечної справи, які проводить бібліотека; моніторинг інформаційних потреб; підготовка інформаційно-бібліографічних матеріалів із актуальних питань розвитку вітчизняного й зарубіжного бібліотекознавства; моніторинг бібліотекознавчих інформаційних ресурсів в інтернеті; участь у науково-практичних заходах для

фахівців освітянських бібліотек; підготовка інформації про персоналії до віртуального інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні бібліотекознавці, бібліографознавці, книгознавці та документознавці України та світу»; співпраця з фахівцями провідних бібліотек держави; розвиток корпоративних зв'язків із фахівцями освітянських бібліотек України щодо обміну електронними бібліографічними записами; популяризація послуг та інформаційного ресурсу КБ у періодичних виданнях, на вебпорталі бібліотеки, на міжнародних, всеукраїнських, обласних, міських науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, вебінарах тощо.

Зроблено висновок, що сьогодні КБ продовжує зберігати своє місце й відігравати важливу роль у структурі бібліотеки, адже завдяки формуванню тут спеціалізованого фонду він є методичним підрозділом, який сприяє підвищенню кваліфікації співробітників, що здійснюють організацію бібліотечного фонду, бібліотечне та інформаційно-бібліографічне обслуговування користувачів, методичну роботу й проводять наукові дослідження в галузі бібліотечної діяльності. Кабінет бібліотекознавства – необхідна складова частина наукової бібліотеки, він виконує важливі функції і завдання, тому має і в перспективі зберігатися й розвиватися.

ПЕРСОНАЛІЇ У ФАКТОГРАФІЧНІЙ БАЗІ ДАНИХ «ЗНАМЕННІ І ПАМ'ЯТНІ ДАТИ У СФЕРІ ОСВІТИ»

*Л. М. Смола, молодший науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Для бібліотек традиційною практикою є створення фактографічної інформації. Науковці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з 2020 року створюють фактографічну базу даних (далі ФБД) «Знаменні і пам'ятні дати у сфері освіти» за допомогою САБ ІРБІС64+. Встановлено основні завдання для створенні ФБД: знайти та обробити первинну інформацію, переробити й адаптувати її під кінцеві потреби користувачів; знизити трудовитрати за допомогою одноразового введення інформації та її подальшого багаторазового використання. Під час відбору матеріалу для введення в ФБД «Знаменні і пам'ятні дати у сфері освіти» враховують такі аспекти: змістовний; хронологічний (черговість внесення інформації про дати). Одним із об'єктів створення записів у фактографічній базі даних «Знаменні і пам'ятні дати у сфері освіти» є персоналії.

З'ясовано, що за змістовним аспектом інформація вводиться вибірково: відомості про відомих українських педагогів, просвітителів, громадсько-політичних і культурних діячів, письменників, літераторів, бібліотекознавців; зарубіжних ювілярів-педагогів, освітян із Австрії, Греції, Канади, Німеччини, Польщі, США й інших країн світу, а також про дійсних членів та членів-кореспондентів НАПН України. Хронологічний аспект введення інформації полягає у визначенні черговості: у поточному році вводиться інформація про персоналії, чії ювілеї відзначатимуть наступного року. Зокрема, у 2022 році педагогічна громадськість буде визначати ювілеї персоналій: Івана Івановича

Огієнка (митрополит Іларіон), українського ученого, державного, освітнього і релігійного діяча, мовознавця, історика, педагога; Івана Олексійовича Сікорського (1842–1919), українського психіатра, психолога, педагога, доктора медицини, одного з основоположників дитячої психології та психопатології, професора і завідувача кафедри Київського університету; Сави Христофоровича Чавдарова (1892–1962), українського вченого, педагога, дидакта, методиста початкової та середньої освіти, заслуженого діяча науки; Степана Онисимовича Сірополка (1872–1959), українського педагога, публіциста, історика педагогіки, бібліографа, громадського діяча, одного із організаторів українського шкільництва; Григорія Савича Сковороди (1722–1794), видатного українського філософа XVIII ст., народного просвітителя-гуманіста, письменника, поета, педагога, музиканта і співака, перекладача, мандрівного філософа та інших.

Джерелами для введення інформації служать раніше створені в ДНПБ України календарі, довідкові видання з фондів ДНПБ України, авторитетні БД та ресурси інтернету. Кожна персоналія описується певним набором полів із відповідного робочого листа. До записів можуть додаватись посилання на файли повнотекстових документів, зображень, перехресні посилання, бібліографічні відомості, мультимедійний контент тощо.

Для коректного формування точок доступу до персоналій розроблено методичні рекомендації, де викладено алгоритми відбору інформації, інструкції щодо введення різних об'єктів та ін.), визначено єдиний підхід до відбору та введення інформації в ФБД «Знаменні і пам'ятні дати у сфері освіти». Отже, унікальність цього в ресурсу полягає в тому, що в ньому зібрано різноманітні факти про персоналії, водночас матеріали систематизовано відповідно до хронології та тематики майбутніх ювілеїв.

СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

*І. І. Хемчян, молодший науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Концепція Нової української школи, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р, визначає принципи та ключові компоненти оновлення середньої освіти. Одним із таких компонентів є сучасне освітнє середовище закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО). Доведено: важливе місце в освітньому середовищі належить шкільній бібліотеці, яка покликана виконувати функції інформаційного, ресурсного, культурного, освітнього, соціокультурного центру. Серед головних завдань шкільної бібліотеки – надання якісних бібліотечних інформаційних послуг учасникам освітнього процесу та створення умов для всебічного розвитку особистості з глибоко усвідомленою громадянською та соціальною позицією, системними науковими знаннями.

З'ясовано, що інформаційно-освітній простір (ІОП) шкільної бібліотеки є динамічним організованим середовищем, створеним у результаті спільної

діяльності всіх структурних підрозділів ЗЗСО із застосуванням широкого спектра новітніх інформаційних технологій.

У пункті 1.3.5. Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти (затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 09.01.2019 р. № 17 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 12.03.2019 р. за № 250/33221) зазначено, що «у закладі освіти створено простір інформаційної взаємодії та соціально-культурної комунікації учасників освітнього процесу (бібліотека, інформаційно-ресурсний центр тощо)».

Рекомендовано під час створення сучасного інформаційно-освітнього простору шкільної бібліотеки враховувати наступне: повноцінне технічне та комунікаційне оснащення шкільної бібліотеки; автоматизацію бібліотечних процесів; наповнення інформаційного простору бібліотеки (інформаційно-ресурсна база бібліотеки); створення віртуального інформаційного простору бібліотеки (вебсайт, вебсторінка, блог бібліотеки); розширення спектра бібліотечних послуг на основі ІКТ; створення сучасного фізичного простору (комфортні умови для користувачів, бібліотечний інтер'єр, зонування бібліотечного простору). Підтверджено, що підвищення ролі шкільної бібліотеки як центру підтримки освітнього процесу потребує вироблення нових підходів до організації ІОП, що реалізується на базі інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ). Зазначено: упровадження в практику роботи шкільної бібліотеки ІКТ забезпечує оптимізацію її роботи, а також сприяє інтеграції бібліотечно-інформаційної діяльності в основне русло ІОП ЗЗСО. Спектр використання ІКТ найрізноманітніший, але головне завдання шкільної бібліотеки полягає в тому, щоб застосування комп'ютера та мультимедійних технологій набувало світоглядного, загальнокультурного характеру, було спрямоване на всебічний розвиток особистості дитини та її творчих здібностей.

У сучасній шкільній бібліотеці кожен користувач повинен мати можливість працювати з інформаційними ресурсами внутрішньої мережі та інтернету, електронними колекціями, енциклопедіями, словниками, довідниками, електронними версіями підручників, цифровими копіями зображень, книжок і журналів, переглядати компакт-диски, відеофільми, прослуховувати аудіокасети, друкувати будь-яку інформацію, необхідну для навчання та інших потреб, самостійно удосконалювати знання іноземних мов за допомогою інтерактивних технологій та створювати власні ресурси.

Упровадження ІКТ сприятиме трансформації шкільної бібліотеки в інтегровану частину шкільного освітнього середовища, залученню учнів до нових форм навчання, у тому числі інформаційно-пошукової діяльності, онлайн-освіти, та стимулюватиме у них прагнення до оволодіння інформаційною грамотністю.

СЕКЦІЯ 3
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ТА АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД
ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАУК УКРАЇНИ ЩОДО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА
РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ
(2020–2022)

Реєстраційний номер: РК № 0120U002095

Роки виконання: 2020–2022 рр.

Назва пріоритетного напрямку: Якість освіти. Інформаційне освітнє середовище

Проблема дослідження: Інформаційно-аналітичний супровід освітньої діяльності, проектування інформаційно-освітнього середовища та електронних ресурсів

Науковий керівник: С. В. Лапаєнко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ТА АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ ЩОДО
НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ
ТА РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ:
НАЙІСТОТНІШІ РЕЗУЛЬТАТИ ДРУГОГО ЕТАПУ НД

С. В. Лапаєнко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

Протягом 2021 року проведено другий етап наукового дослідження (аналітико-синтетичний), науково-теоретичними і науково-практичними результатами якого є:

- *визначено* пріоритетні напрями модернізації та реформування освіти: реформування системи освіти на основі принципу пріоритетності людини (людиноцентризму); оновлення нормативної бази системи освіти; модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу; створення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, заснування навчальних закладів різних типів і форм власності; побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді; забезпечення доступності та безперервності освіти протягом усього життя; формування безпечного освітнього середовища, екологізації освіти; розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі; інформатизація освіти, вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки; проведення національного моніторингу системи освіти; підвищення соціального статусу

педагогічних і науково-педагогічних працівників; створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти;

- *вивчено* специфіку та особливості діяльності НАПН України щодо науково-методичного супроводу трансформаційних освітніх змін, які мають бути зосереджені на реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти, подоланні наявних проблем, виконанні перспективних завдань, серед яких: оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку; створення теоретичних основ освітнього процесу на засадах розвивальної педагогіки, спрямованої на раннє виявлення та найбільш повне розкриття потенціалу (здібностей) у дітей, з урахуванням їхніх вікових та психологічних особливостей; участь у побудові ефективної системи національного виховання на основі загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей, розроблення науково-методичного підґрунтя фізичного, морально-духовного, культурного розвитку дитини, формування соціально зрілої творчої особистості, громадянина України і світу, підготовка молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності; участь у забезпеченні системного підвищення якості освіти на інноваційній основі, сучасного психолого-педагогічного та науково-методичного супроводження навчально-виховного процесу; створення ефективної науково-методичної бази задля посилення мовної, інформаційної, екологічної, економічної, правової підготовки учнів та студентів; розроблення теоретичних і методичних основ безпечного освітнього середовища, функціонування ефективної системи інклюзивної освіти, удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти, підвищення їхньої управлінської культури, підвищення відповідальності сім'ї за освіту та виховання дітей;

- *узагальнено* питання джерельного та історіографічного забезпечення запровадження трансдисциплінарного підходу до освіти в науково-документному масиві НАПН України дослідженням репозиторію ЕБ НАПН України, бази даних «Google Scholar»; встановлено, що ефективним інструментом практичного використання суспільних функцій бібліометричної інформації для потреб науки й освіти є 73 бібліометричні профілі дослідників, створені та акумульовані в міжнародних наукометричних платформах Google Scholar, Scopus і Web of Science; здійснено бібліометричний моніторинг вітчизняної педагогічної науки як джерельної бази для експертного оцінювання та прогнозування наукових досліджень з метою актуалізації метрик і показників для підготовки оглядово-аналітичних матеріалів щодо представлення української педагогічної науки в наукометричних системах;

- *виявлено, проаналізовано, частково впорядковано, систематизовано* за змістовою, хронологічною, типологічною та видовою ознаками бібліографічну інформацію про науковий доробок академіка В. Г. Кременя (2020–2021 рр.) та науковців Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України (1993–2020 рр.);

- *досліджено* питання використання онтології в бібліотечній галузі як засобу інтеграції електронних ресурсів. Проаналізовано джерельну базу наукових досліджень і публікацій EBSCO, бібліографічний контент Scopus, ЕБ НАПН України з питань цифровізації бібліотечної та педагогічної діяльності;

- *здійснено* забезпечення систематичного обслуговування програми «ІРБІС» задля уникнення перебоїв у її роботі; підготовку інформаційної довідки про програмне забезпечення бібліотечних процесів (вітчизняний та зарубіжний досвід); внесення поточних змін до контенту вебпорталу бібліотеки; підбір та оцифрування матеріалів до БД «Національна академія педагогічних наук України»; розробку концепції розділу вебпорталу бібліотеки «Віртуальний читальний зал освітянина»; наповнення розділу вебпорталу бібліотеки «Віртуальний читальний зал освітянина»;

- *удосконалено* організаційно-технологічні засади функціонування бази даних електронного каталогу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського «Національна академія педагогічних наук України», що виявилось у оновленні та поповненні електронного ресурсу «Вчені Національної академії педагогічних наук України»;

- *класифіковано* особливості інформаційно-аналітичного та інформаційно-бібліографічного супроводу ДНПБ діяльності НАПН України за видами і формами аналітичних та бібліографічних документів і відповідного розміщення на електронних носіях, а також здійснено систематичне поповнення інформаційних джерел;

- *проведено моніторинг* використання сайту ЕБ НАПН України за низкою показників (огляд відвідувань сайту; демографія відвідувачів; географія відвідувань; інтереси користувачів; інформаційно-комунікаційні технології, які використовують при відвідуванні сайту та ін.), що дало можливість виявити найзатребуваніші публікації наукових працівників установ НАПН України, пріоритетні для споживачів наукової продукції напрями її наукової діяльності тощо;

- *набули подальшого розвитку* інформаційно-аналітичні ресурси ДНПБ, зокрема щодо законодавчого та нормативно-правового забезпечення сфери освіти України для протидії поширенню коронавірусу Covid-19, психологічного забезпечення реалізації концепції Нової української школи; проєкт «Бібліометрика педагогічної науки»; наповнення бази знань «Національна академія педагогічних наук України»; уточнено основні суспільні функції бібліографічної інформації (пошукова, комунікативна та оцінювальна); перевірено функціональність обраної наукометричної системи математичних і статистичних методів досліджень структури та динаміки масивів і потоків наукової педагогічної інформації, співвідношень формалізованих (кількісних) та експертних критеріїв оцінювання результативності дослідницької діяльності тощо.

За результатами другого етапу наукового дослідження опубліковано 76 наукових праць, з яких: довідкові бюлетені – 2, статті – 18 (у т. ч. у фахових наукових виданнях України, які індексовано в наукометричних базах даних –

12, в іноземних виданнях – 6, з них індексовано в наукометричній базі даних Web of Science Core Collection – 5, в тому числі 5 англійською мовою); тези та матеріали конференцій – 46 (3 у зарубіжних виданнях), публікацій в електронному ресурсі – 10; підготовлено частину рукописів планової наукової продукції – 3.

Оголошення проміжних результатів наукового дослідження здійснено під час 46 доповідей і виступів наукових співробітників відділу у межах 33 науково-практичних масових заходів різного рівня (всеукраїнських: форум – 1, конференцій – 6, семінарів – 5, круглих столів – 3; міжнародних: форум – 1, конференцій – 15, у тому числі зарубіжних – 7), а також у межах звітної науково-практичної конференції ДНПБ та інших науково-практичних заходів.

ПРО ПИТАННЯ БІБЛІОТЕЧНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО СУПРОВОДУ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВЦІВ НАПН УКРАЇНИ

І. О. Агалець, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

Упродовж поточного 2021 року здійснено виконання завдань другого (аналітико-синтетичного) етапу наукового дослідження «Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти».

Так, тривало визначення пріоритетних напрямів модернізації та реформування освіти, вивчення специфіки та особливостей діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного супроводу трансформаційних освітніх змін, здійснення аналізу масиву публікацій науковців Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, систематизування їх за змістовою, хронологічною, типологічною та видовою ознаками тощо.

Серед іншого в процесі дослідження розглянуто особливості використання науково-інформаційних ресурсів вебпорталу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського у дослідницькій діяльності студентської молоді в умовах викликів світової пандемії Covid-19. Акцентовано увагу на питанні орієнтації студентів у фаховому інформаційному контенті для досягнення науково-освітньої мети. Спрогнозовано переваги оптимізації наукового супроводу дослідницької діяльності студентів за допомогою вторинних науково-інформаційних документів, створених у бібліотеці на основі вивчення, систематизації та узагальнення науково-методичних праць науковців академії. Зокрема, у цих працях обґрунтовано ідею, що важливою ланкою, яка мотивує студентську молодь до освітнього процесу, є пізнавальний інтерес, котрий спонукає до активізації й забезпечує високу продуктивність пізнавальної діяльності, сприяє набуттю професійних компетентностей. На основі вивчення зазначеного доробку доведено, що одним із пріоритетних напрямів діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

як наукової установи є науково-інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України.

Схарактеризовано формування системи вторинних документів, які постійно поповнюються і оприлюднюються на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та в Електронній бібліотеці Національної академії педагогічних наук України. Наведено відомості щодо розуміння співвідношення первинних і вторинних документів, приклади провідних ознак та види вторинних документів. На порталі бібліотеки представлено й низку документів науково-інформаційного супроводу освітянської галузі. Звернуто увагу на сферу застосування вторинної інформації. Запропоновано алгоритм покрокового пошуку та визначення ефективних шляхів оптимізації науково-інформаційного супроводу дослідницької діяльності студентської молоді засобами наукової бібліотеки педагогічного профілю.

ВІРТУАЛЬНИЙ ЧИТАЛЬНИЙ ЗАЛ ОСВІТЯНИНА ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

А. Г. Гуралюк, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач сектору інформаційно-комунікаційних технологій і наукометрії відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

О. П. Пінчук, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник сектору ІКТ і наукометрії відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

Термін «читальний зал» традиційно означає приміщення в книгозбірні, де відвідувачі читають книжки, які з певних причин не можна виносити з бібліотеки. Сучасний читальний зал зазвичай обладнано комп'ютеризованими робочими місцями з доступом до мережі інтернет і/або локальної мережі, що дає можливість працювати із віддаленими ресурсами, наприклад, із платними банками даних, безоплатно доступними для читачів лише в приміщенні бібліотеки.

Термін «віртуальний читальний зал» – (далі ВЧЗ) сьогодні вживають у двох значеннях. У першому – це електронна бібліотека (віртуальна колекція електронних книжок), у якій необхідні матеріали можна переглядати лише в режимі онлайн, а умов для завантаження документів на комп'ютер користувача не передбачено та заборонено створення твердих копій. Під іншим значенням терміна «ВЧЗ» мають на увазі сторіну на віддаленому ресурсі, де дібрано і певним чином згруповано посилання на деякі ресурси спільної тематики. Таке гуртування, по суті, є звичайним каталогом (можливо із дизайнерським оформленням), за допомогою якого достатньо повно описано набір ресурсів, що з різних сторін розкривають певну тематику.

Так, у Державній науково-педагогічній бібліотеці України ім. В. О. Сухомлинського (<https://dnrb.gov.ua/>) працює чотири віртуальні читальні зали, зокрема Фонду В. О. Сухомлинського, кабінету бібліотекознавства, освітянина і Віртуальна кімната-музей рідкісної книги.

Мета віртуального читального залу освітянина (<https://dnpb.gov.ua/ua/virtualni-chyitalni-zaly/virtualnyu-chyitalnyu-zal-osvityanyna/>) полягає у здійсненні інформаційно-бібліотечного супроводу освітнього процесу в умовах дистанційного навчання та цифровізації освіти. Структуру читального залу розроблено відповідно до ланок системи освіти в Україні: дошкільна, повна загальна середня, позашкільна, спеціалізована, професійна (професійно-технічна), фахова передвища, вища, освіта дорослих, зокрема післядипломна.

У кожному розділі представлено матеріали, які допоможуть педагогам у їхній роботі, зокрема: нормативно-правова база, навчально-методичні та довідкові матеріали, періодичні видання, корисні посилання тощо (див. рис. 1). Безперечно, зазначений віртуальний читальний зал сприятиме оперативному пошуку освітянами необхідної інформації [1].

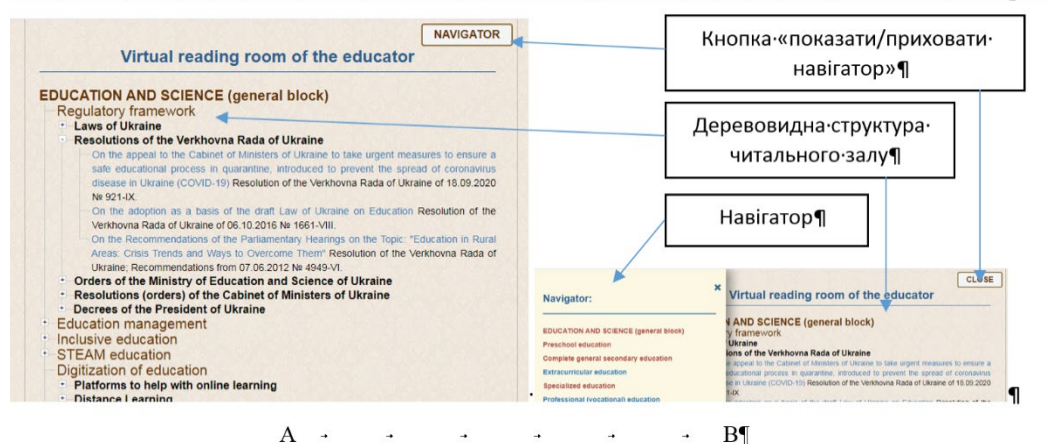


Рис. 1. Віртуальний читальний зал освітянина
(А – з прихованим навігатором, В – із відкритим навігатором)

ВЧЗ освітянина ДНПБ ім. Сухомлинського є новим ресурсом, який у процесі наповнення і доопрацювання та нині містить понад 700 посилань на різноманітні освітянські проекти. Як повноцінний доробок його запущено

1 жовтня 2021 р. і протягом місяця за статистикою сервісу Google Analytics на 01.11.2021 його використали 203 фахівці. Гіпертекстові посилання, розміщені у ВЧЗ освітянина, структуровано за українським законодавством та освітніми складниками. Педагог тут може знайти посилання на нормативно-правові акти, методичну і навчальну літературу, електронні бібліотеки і на велику кількість інших матеріалів. Таким чином, ВЧЗ освітянина ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського став одним із ресурсів бібліотеки, які є корисними й затребуваними.

Список використаних джерел

1. Berezivska L., Guraliuk A., Ponomarenko L., Rostoka M., Tarnavska S. Information and Library Support for Education in the Context of its Digitalization. *International Conference on Technics, Technologies and Education ICTTE 2021*. 2021. URL: <https://ictte.eu/technologies-in-engineering-education/> (last access: 10.11.2021).

СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА ЯК СКЛАДНИК ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

*А. Г. Гуралюк, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач сектору інформаційно-комунікаційних технологій і наукометрії
відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

*О. А. Шило, науковий співробітник сектору ІКТ і наукометрії відділу наукового
інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

У сучасній інфокомунікації всі об'єкти інформаційної взаємодії, не залежно від їхнього походження, прямо чи опосередковано пов'язані між собою. Сукупність таких об'єктів, взаємозв'язків між ними разом із умовами їхнього функціонування — це певна матеріально-енергетична динамічна просторово-часова структура, що забезпечує синергетичний ефект їхнього впливу на навчально-науковий (педагогічний) процес [1]. Перед бібліотечною спільнотою вчергове постали нові виклики, які вимагають осмислення місця і їхньої ролі у інформаційному середовищі, що стрімко змінюється.

Серед суттєвих особливостей сучасного інформаційного середовища, до якого належать і бібліотеки, – формування віртуального простору (віртуальне співробітництво, віртуальні колективи та спільноти і т. д.), створення та розвиток цифрової інфраструктури (електронні бібліотеки, видавництва, журнали, архіви, інституційні репозиторії), розвиток хмарних технологій, широке використання мобільних пристроїв, додатків тощо. Сучасні тенденції пов'язані, насамперед, із змінами у способах публікації, системі поширення та оцінки інформації [2]. Бібліотечна діяльність як комплекс різних видів робіт, які забезпечують виконання бібліотекою своїх основних функцій і місії перед суспільством (визначення М. Я. Дворкіної [3, с. 13]), сьогодні інтенсивно трансформовано під активним впливом інформаційно-комунікаційних інновацій, які впроваджують усі сфери життя і створюють зовсім іншу, ніж колись, соціальну реальність, ім'я якої – інформаційне суспільство [4].

Сутнісна культурологічна функція бібліотеки відіграє стабілізуючу роль суспільства в цілому, – на противагу руйнівним процесам модернізації. Бібліотека і в кризовій ситуації є одним із найстійкіших і водночас порівняно доступних соціокультурних інститутів, змушена сьогодні часом одна замінювати той інформаційний та духовний вакуум, який виник у суспільстві через причини деприваційного характеру.

Одним із психологічних чинників, котрий ускладнює становлення бібліотеки як частини інформаційного простору, є необхідність усвідомлення, що бібліотека – уже не просто певна книгозбірня, розташована у чітко визначених фізичних межах. Інфокомунікаційні можливості розширюють фізичні межі бібліотеки і надають їй можливості, обмежені лише компетентностями її працівників. Сучасні засоби отримання, передачі, оброблення, зберігання, інтерпретації, поширення і створення нової інформації фактично безмежні. Усе це призводить до неминучої зміни ролі бібліотеки в інформаційному середовищі.

Бібліотека перетворюється на певний інформаційний фільтр, що може забезпечити валідацію інформації, надати віртуальні послуги з пошуку інформації та необхідних знань. Умовно кажучи, сучасна бібліотека стає вузловим центром, котрий концентрує та розподіляє інформаційні потоки [5].

Сучасна бібліотека має не тільки виконувати культурологічну функцію та надавати доступ до інформації, а й бути активним учасником інформаційних процесів, зумовлених науково-технічним прогресом та становленням інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Гуралюк А. Г. Феномен відкритого освітнього середовища в закладах вищої освіти. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка* / Нац. ун-т «Черн. колегіум» ім. Т. Г. Шевченка ; голов. ред. М. О. Носко. Чернігів : НУЧК, 2020. Вип. 11 (167). С. 23-27. (Серія: Педагогічні науки). DOI: 10.5281/zenodo.4515152. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/08/Guraliuk-A.pdf> (дата звернення: 10.11.2021).
2. Арентова Т. Н. Цифровое пространство библиотеки как среда интеллектуального развития личности. *Материалы межрегиональной науч.-практ. конф. 22–23 мая 2019 года* / М-во культуры и архивного дела Сахалин. обл., Сахалин. обл. универс. науч. б-ка. Южно-Сахалинск, 2019. 97с. ил. URL: https://prof.libsakh.ru/fileadmin/books/NPK/Sbornik_NPK_2019_g.pdf (дата звернення: 10.11.2021).
3. Дворкина М. Я. *Библиотечно-информационная деятельность: теоретические основы и особенности развития в традиционной и электронной среде*. Москва, 2009. 256 с.
4. Вихрева Г.М. Некоторые аспекты библиотечной деятельности в глобальной информационной среде. *Культура в евразийском пространстве: традиции и новации*. 2018. №1 (2). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-aspekty-bibliotechnoy-deyatelnosti-v-globalnoy-informatsionnoy-srede> (дата обращения: 10.11.2021).
5. Гарагуля С. С. Бібліотеки в інформаційному суспільстві: орієнтація на користувача. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 17-23. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0000000079> (дата звернення: 10.11.2021).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ДИСЕРТАЦІЙ ВЧЕНИХ УСТАНОВ НАПН УКРАЇНИ З ПРОБЛЕМ КАР'ЄРНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

*Д. О. Закатнов, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу наукового інформаційно-аналітичного
супроводу освіти*

Проблеми підготовки молодшої людини до вибору професії та подальшої професійної діяльності стали предметом наукових розвідок вітчизняних дослідників у 20-х роках минулого століття. Соціально-економічні зміни в країні обумовили зміну цілей цієї підготовки у такій послідовності: підготовка до вибору професії → підготовка до професійного самовизначення → підготовка до вибору та реалізації професійної кар'єри. Сьогодні зазначені проблеми розглядають переважно у контексті проблеми кар'єрного розвитку особистості, а засобом її психолого-педагогічного забезпечення є професійна орієнтація та кар'єрне консультування.

Пошук дисертаційних досліджень з проблем кар'єрного розвитку особистості здійснювали в ЕБ ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського за

ключовими словами «вибір професії», «професійне самовизначення», «професійна орієнтація», «кар'єра», «кар'єрна компетентність» тощо. За результатами пошуку виявлено 137 дисертаційних досліджень, які відповідали заданим параметрам і були захищені після 1990 р., із них 69,3%, тобто 95 дисертаційних досліджень захищено за спеціальностями освітньої галузі Педагогіка», решта – за спеціальностями освітньої галузі «Психологія» (30,7%). Із загальної кількості дисертацій 14 захищено на здобуття наукового ступеня доктора наук (10,2%), зокрема 6 – на здобуття наукового ступеня «доктор педагогічних наук», 8 – на здобуття наукового ступеня «доктор психологічних наук».

У наукових установах НАПН України у зазначений період було захищено 76 дисертацій, що складає 55,5% від їхньої загальної кількості. Із них

52 дисертаційних дослідження (68,4%) захищено за спеціальностями освітньої галузі «Педагогіка», 24 – за спеціальностями освітньої галузі «Психологія» (31,6 %). У наукових установах НАПН України захищено 10 дисертацій на здобуття наукового ступеня доктор наук, серед них 5 – на здобуття наукового ступеня «доктор педагогічних наук». Найбільшу кількість дисертацій захищено в Інституті психології імені Г.С. Костюка НАПН України (24, з яких 18 за спеціальностями освітньої галузі «Психологія», у тому числі 5 – на здобуття наукового ступеня «доктор психологічних наук» і 1 – на здобуття наукового ступеня «доктор педагогічних наук»), Інституті проблем виховання НАПН України (20 дисертацій на здобуття наукового ступеня «кандидат педагогічних наук»), Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (13, з яких 6 – за спеціальностями освітньої галузі «Психологія», а 2 – на здобуття наукового ступеня «доктор педагогічних наук»).

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК НАУКОВЦІВ ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ВИХОВАННЯ ДУХОВНОСТІ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

*С. В. Лапаєнко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

*Л. А. Рапіна, науковий співробітник відділу наукового інформаційно-
аналітичного супроводу освіти*

Протягом 2020–2022 рр. у відділі наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського триває наукове дослідження «Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти», одним із результатів якого є створення науково-допоміжного бібліографічного покажчика праць науковців – членів Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, присвяченого 30річчю його наукової діяльності.

Цікавий, на нашу думку, зокрема творчий доробок науковців про духовно-моральне виховання дітей і молоді в Україні. Основними науковими підходами вчених до означеної проблеми є: *нова філософія духовно-морального виховання дітей та молоді* (філософія людиноцентризму; гуманізація освіти, культурологічний та аксіологічний підходи до процесу виховання духовності; формування ціннісного світогляду як провідного чинника становлення і розвитку особистості, для якого характерне усвідомлення єдності Буття та яке зумовлює прагнення особистості до вдосконалення внутрішнього і зовнішнього світу, спрямовує її до реалізації у власному житті ідеалів Краси, Добра та Істини (І. Бех, А. Бойко, В. Кремень, О. Сухомлинська та ін.); *формування ціннісних орієнтацій у духовно-моральному вихованні дітей та молоді*: заклад освіти, його виховна система мають стати осередком життєтворчості, де розвивається соціально й духовно творча особистість, котра здатна до збагачення власного інтелектуального, культурного, емоційного потенціалу та творити цілісний гуманний світ (І. Бех, К. Журба, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, В. Хайруліна, К. Чорна та ін.).

Аналіз творчого доробку вчених засвідчує, що вирішення проблеми виховання духовності є надактуальним і базується на таких положеннях:

- ознакою духовної особистості є сформовані у свідомості та проявлені у поведінці і діях загальнолюдські і національні цінності, високий рівень культури, що визначають смисл людського буття – Істина, Добро, Краса;
- процес духовно-морального виховання особистості – це долучення її до цінностей, до культури задля її розвитку, вдосконалення, а також інтелектуального збагачення середовища, суспільства, яке вона перетворює відповідно до сприйнятих нею культурних зразків;
- зміст виховання, складниками якого є духовне, моральне, етичне, естетичне, патріотичне, громадянське, національне, інтернаціональне, політичне виховання, сприятиме духовному становленню і розвитку дітей та молоді, їхній духовній безпеці;
- розроблення сучасних технологій виховання має відбуватися з урахуванням нових реалій, в яких живе дитина, передусім, соціокультурного контексту, в якому і формується її духовність;
- ефективність виховної роботи забезпечує комплекс взаємопов'язаних форм, методів і засобів виховання: виховні години, інтерактивні, масові, ігрові методики, тестові завдання, методи самооцінки, суспільно корисна праця, масові і добродійні морально орієнтовані заходи, аудіовізуальні засоби тощо.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ: ІНФОРМАЦІЙНО- БІБЛІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Л. О. Пономаренко, кандидат наук із соціальних комунікацій, науковий співробітник сектору інформаційно-бібліографічної діяльності відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

Стрімкий розвиток сучасного інформаційного суспільства супроводжують глобальні зміни в усіх сферах життя: широке використання цифрових технологій в освіті, формування хмароорієнтованого навчального середовища і сучасних інформаційних ресурсів, створення та функціонування віртуальних освітніх спільнот, цифровізація бібліотек, упровадження нових форм і методів бібліотечної роботи з орієнтацією на віддаленого користувача тощо. Зазначене актуалізує проблему цифрової компетентності педагогічних працівників та її інформаційно-бібліографічне забезпечення освітянськими книгозбірнями.

Цифровою компетентністю є динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій [1]. Інформаційно-цифрові компетентності передбачають: впевнене і водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, оброблення, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні; інформаційну й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботу з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеки; розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [2].

Відповідаючи на виклики сьогодення, пов'язані з поширенням коронавірусної інфекції Covid-19, формуванням інформаційного освітнього середовища та використанням дистанційних технологій навчання, освітянські бібліотеки як активні учасники освітнього процесу здійснюють інформаційно-бібліографічний забезпечення процесів розвитку цифрової компетентності вчителів. Можна виділити декілька векторів у їхній діяльності. По-перше, бібліотеки генерують власні електронні ресурси для дистанційного компоненту освітнього процесу (повнотекстові, бібліографічні бази даних) і надають до них доступ через вебпортали та сайти. По-друге, забезпечують доступ до міжнародних інформаційних ресурсів. По-третє, цілеспрямовано створюють бібліографічну та інформаційну продукцію для інформаційного супроводу процесів формування цифрової компетентності.

Аналіз бібліотечної діяльності за довідником «Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек – 2021» [3] виявив багатоаспектну палітру практичних напрацювань: *каталог* «Інформаційна компетентність вчителя НУШ: виклики сьогодення» (до Всесвітнього дня розвитку інформації) бібліотеки Рівненського ОІППО, *інформаційний*

бібліографічний список «Інформаційно-цифрова компетентність педагога» бібліотеки Полтавського ОІППО ім. М. В. Остроградського, тематичний бібліографічний огляд «Компетентність майбутнього педагога в галузі цифрових технологій» наукової бібліотеки Сумського ДПУ ім. А. С. Макаренка, віртуальна виставка «Цифрова компетентність вчителя Нової української школи» (до Дня знань) ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Питання інформаційно-цифрової компетентності відображено також у біобібліографічному покажчику «Валерій Юхимович Биков: до 75-річчя від дня народження» (2021), підготовленому науковцями ДНПБ спільно з Інститутом інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Наукові інтереси академіка В. Бикова пов'язані із дослідженням широкого кола теоретичних і практичних проблем інформатизації і цифрової трансформації суспільства, освіти і науки. Під його керівництвом розроблено методичні рекомендації до основ стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України, підготовлено практичні посібники щодо їх оцінювання та розвитку.

Отже, зважаючи на постійний розвиток інформаційних технологій, появу нових інструментів для навчання, поглиблення процесу нормативного врегулювання опису цифрової компетентності педагогічного працівника, проблема інформаційно-бібліографічного забезпечення розвитку цифрової компетентності цієї групи фахівців вкрай актуальна та потребує від освітянських бібліотек подальших практичних напрацювань.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 берез. 2021 р. № 167-р. *Офіц. вісн. України.* 2021. № 21. Ст. 955. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p#Text> (дата звернення: 06.11.2021).
2. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / [упоряд. Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С., Коберник І., Ковтунець В., Макаренко О., Малахова О., Нанаєва Т., Усатенко Г., Хобзей П., Шиян Р. ; за заг. ред. Грищенка М.]. Б. м., 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 06.11.2021).
3. Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек – 2021 : довідник / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: О. Л. Гончаренко, І. І. Хемчян ; наук. ред. Л. О. Пономаренко]. Вінниця : ТВОРИ, 2021. 143 с. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/Directory_2021.pdf (дата звернення: 06.11.2021).

ІНФОРМАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОРОБКУ ІНСТИТУЦІЙ НАПН УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МЕТОДОЛОГІЇ ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНОЇ ОСВІТИ

*М. Л. Ростока, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

У контексті вивчення основних аспектів розвитку трансдисциплінарної методології освіти дослідниками відділу наукового інформаційно-аналітичного

супроводу освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського задля ефективного забезпечення отримання прикладних результатів наукового дослідження «Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти» здійснено певний інформаційний аналіз наукового доробку інституцій НАПН України. У цьому сенсі вивчено перелік відповідних наукових досліджень та виявлено у цих документах інформаційні дані з наступною їх фіксацією як таких, що підтверджують наявність суттєвих ознак трансдисциплінарності. Нашу увагу привернуло до більш, на нашу думку, цікавих із них.

Вважаємо за доцільне констатувати, що у довідковому бюлетені «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки» (випуск 13)¹, що є прикладним результатом зазначеного вище наукового дослідження, у розділі «Трансдисциплінарний підхід у системі освіти України (частина 2)» представлено стислий аналітичний огляд наукового доробку дослідників інституцій НАПН України. Тобто, у цьому контексті здійснено інформаційний аналіз репозиторію Електронної бібліотеки НАПН України та визначено перелік проміжних і кінцевих результатів, значущість яких сфокусовано у публікаціях науковців академічних інституцій НАПН України. Виказано прогностичне бачення вектору розвитку трансдисциплінарних досліджень в академічному середовищі.

Важливим аспектом у науковому доробку інституцій НАПН України є наявність ознак розвитку трансдисциплінарної парадигми освіти у цілому, в Україні – зокрема. Наукові праці спрямовано на забезпечення ефективності протікання процесів модернізації і реформування вітчизняної освіти. У цьому сенсі виокремлено такі напрями, що характеризують трансформаційні зміни в освітній галузі, засновані на методології трансдисциплінарності:

1. Синергетичний ефект трансдисциплінарного бачення освітнього простору в дослідженнях НАПН України (Л. Войнаровська В. Кремінська; Н. Нічкало, О. Огієнко, І. В. Олійник та ін.);

2. Університет як трансдисциплінарне науково-освітнє середовище та його інтернаціоналізація в наукових дослідженнях (Інститут вищої освіти НАПН України; праці А. Андрющенка, Л. Горбунової та ін.);

3. Психологічні ознаки трансдисциплінарності в дослідженнях академічних інституцій НАПН України (Інститут психології ім. Г. Костюка, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України; праці Г. Бевз, О. Губенко, О. Завгородньої, С. Копилова, С. Максименка та ін.);

4. Трансдисциплінарні пошуки в науковій діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, НАПН України (А. Гуралюк, Д. Закатнов, М. Росток і Т. Симоненко та ін.);

5. Трансдисциплінарні стратегії навчання дорослих в дослідженнях учених НАПН України (Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені

¹ Аналітичний вісник у сфері освіти й науки : довідковий бюлетень. Вип. XIII / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : ТВОРИ, 2021. 78 с. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=28817>; <https://lib.iitta.gov.ua/725240/>.

Івана Зязюна НАПН України; О. Баніт, Л. Лук'янова, Л. Горбунова та ін.);

6. Трансдисциплінарний підхід в організації публікаційної активності щодо проблематики формування й розвитку трудового потенціалу держави (Інститут професійно-технічної освіти НАПН України).

7. Трансдисциплінарна методологія науково-методичного забезпечення підручникотворення в науковому доробку учених НАПН України (К. Гуз, А. Гуралюк, А. Гуржій, Л. Гуменна, О. Гуменний, В. Ільченко, О. Ільченко, В. Лапинський, П. Лузан, І. Олійник, М. Ростока, В. Шевченко та ін.).

БІБЛІОТЕКА ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА: НАУКОМЕТРИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Т. В. Симоненко, кандидат наук із соціальних комунікацій, науковий співробітник сектору інформаційно-комунікаційних технологій і наукометрії відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

Сучасне наукове е-середовище надзвичайно мобільне, інформація в ньому має циркулювати без затримок. Невідворотною об'єктивною необхідністю для бібліотек є завдання вписатися в це середовище [2]. Отож відбуваються фундаментальні зміни, оскільки бібліотеки від традиційних функцій обслуговування і інформаційного забезпечення вчених переходять до швидкого обслуговування і інформаційного забезпечення, а також контролю і оцінки, здійснюючи дослідження статистики продуктивності та впливу наукових праць і вивчення цитування. З огляду на це бібліотеки активно залучаються в усі фази наукового виробництва, починаючи від надання інформації до її оцінки та використання у процесі прийняття рішень. Тобто бібліотеки стають частиною процесу політики управління науковими дослідженнями, а саме: освоюють новий напрям діяльності – наукометричний.

Науковці постійно стежать за публікаціями у рецензованих журналах. Для цього вони використовують різноманітні онлайн-інструменти, насамперед реферативні бази даних та спеціальні пошукові системи. Також вчених цікавлять цитування між науковими документами, адже за допомогою цих зв'язків можна швидко дізнатись, де було використано результати конкретної роботи, або де вони були спростовані [1]. Тому функціонал багатьох популярних серед дослідників пошукових систем та баз даних наукової літератури містить інструмент для відстеження наукових цитувань – бібліометричний профіль автора. Профіль також дозволяє забезпечити оперативне інформування про нові публікації – достатньо тільки бути підписаним на авторів, дослідження яких вивчають. Консолідація таких профілів дає можливість використати синергетичний підхід для отримання достовірної інформації про діяльність учених і наукових колективів, що передбачає безпосередню участь самих авторів публікацій у формуванні бібліометричної бази моніторингу й оцінювання ефективності дослідницької діяльності. [3].

У процесі дослідження здійснюється бібліометричний моніторинг вітчизняної педагогічної науки як джерельної бази для експертного оцінювання

та прогнозування наукових досліджень; актуалізація метрик і показників для підготовки оглядово-аналітичних матеріалів щодо представлення української педагогічної науки в наукометричних системах.

Щоквартально готується звіт «Педагогічна наука України: бібліометричний аудит». Надається методична допомога з питань бібліометричного моніторингу вітчизняної системи наукових комунікацій.

Список використаних джерел

1. Назаровець С., Борисова Т. *Відкритий доступ до наукових цитувань*: практичний посібник. Київ : ДНТБ України, 2019. 34 с.
2. Онищенко О. Бібліотеки в цифровому середовищі: курс на індивідуальний інтегрований сервіс. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 53. С. 9-18.
3. Симоненко Т. Бібліометрика української науки (за матеріалами наукового повідомлення на засіданні Президії НАН України 10 грудня 2014 р.). *Вісн. НАН України*. 2015. № 3. С. 91-94.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ БІБЛІОГРАФІЇ

О. Б. Бондарчук, науковий співробітник сектору інформаційно-бібліографічної діяльності відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

Під час проведення наукового дослідження *встановлено*, що ретроспективний огляд наукового доробку Відділення загальної педагогіки та філософії НАПН України за 30 років діяльності можна розглядати як своєрідний індикатор наукових досліджень, що дає можливість продемонструвати здобутки установ щодо інноваційного розвитку вітчизняної освіти, педагогіки і психології.

У процесі аналізу публікаційних напрацювань структурних підрозділів Відділення, а це – Інститут проблем виховання, 4 відділи Інституту педагогіки (відділ історії та філософії освіти, порівняльної педагогіки, інновацій та стратегії розвитку освіти, управління освітою), Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського та 4 науково-дослідні центри, *виявлено*, що впродовж усіх років діяльність установ спрямовано на теоретичні, практико-орієнтовані, виробничо-практичні дослідження, які є вкрай необхідними для реалізації інноваційних підходів у розвитку освітньої галузі, що перебуває в стані реформування. Відповідно *констатовано*, що роль інформаційних видань (науково-допоміжних бібліографічних покажчиків) є важливою у процесі пошукової та дослідницької діяльності науковців.

Бібліографія – вагомий складник сучасної науки і соціальних комунікацій, від рівня розвитку якої багато в чому залежить ефективність когнітивно-комунікаційних процесів, а також є важливим чинником у проведенні наукових досліджень, оскільки цей інформаційний ресурс великою мірою відображає розвиток педагогічної думки, її особливості, проблематику тощо. Створення бібліографічної продукції є, зокрема, одним з актуальних

напрямів діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського.

У науково-допоміжному бібліографічному покажчику «Відділення загальної педагогіки та філософії НАПН України: 30 років наукової діяльності» крізь призму бібліографії праць провідних науковців *відображено* здобутки наукових установ у забезпеченні розвитку та реформування національної освіти з часу проголошення незалежності України і до сучасних викликів у педагогічній галузі.

ІКТ В ОСВІТІ: ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЛАБОРАТОРІЙ

Н. В. Вараксіна, науковий співробітник відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

Інформатизація освіти вплинула на традиційні підходи у навчанні, тому значну увагу дослідники почали приділяти інноваційним питанням впровадження інформаційно-комунікаційних та інтерактивних, мультимедійних технологій. Через поширення пандемії Covid-19 особливою актуальним стає використання у закладах освіти спеціалізованих програмних засобів для проведення лабораторних і практичних робіт.

Схарактеризовано один із перспективних напрямів застосування інформаційних технологій в освіті, зокрема розроблення віртуальних лабораторій. Зазначено, що їхнє використання передбачає безпосередню участь у певному експерименті, що сприяє засвоєнню знань на більш свідомому та глибокому рівні, забезпечує якісніший рівень навчального матеріалу. Віртуальна лабораторія як віртуальне навчальне середовище уможливорює моделювання поведінки об'єктів реального світу в комп'ютерному середовищі і допомагає оволодіти новими знаннями та вміннями.

Визначено, що завдяки віртуальному програмному середовищу вдається моделювати процеси, протікання яких принципово неможливе в лабораторних умовах, та створювати безпечні умови роботи з небезпечними речовинами чи приладами; економити час і ресурси та використовувати віртуальні лабораторії у дистанційному навчанні.

Проаналізовано підходи до тлумачення терміна «віртуальна лабораторія» та зроблено висновок про можливість її ефективного використання у закладах освіти та навчальних центрах різних організацій як засобу формування практичних навичок учнів і студентів під час викладання технічних, природничо-математичних дисциплін та для моделювання процесів в інформаційній і кібернетичній безпеці.

Констатовано, що питання віртуальних лабораторій досить широко висвітлюється й у зарубіжній пресі. Насамперед йдеться про проблеми впровадження віртуальної лабораторії для студентів медичних професій та для роботи освітньо-дослідницької лабораторії у ядерній сфері тощо.

Список використаних джерел

1. Лемешко О., Єременко О., Євдокименко М., Кузьмініх Є. Особливості створення віртуальної лабораторії кібербезпеки для дистанційного навчання. *Новий Колегіум*. 2020. № 3 (101). С. 41–45. URL: <https://doi.org/10.30837/nc.2020.3.41> (дата звернення: 01.08.2021).
2. Семеніхіна О. В., Шамоля В. Г. Віртуальні лабораторії як інструмент навчальної та наукової діяльності. *Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології*. 2011. № 1 (11). С. 341–346. URL: <http://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/5198> (дата звернення: 01.08.2021).
3. Rizwan-uddin Virtual Reality for Education, Training and Dose Reduction. *Nuclear Plant Journal*. 2018. Sep/Oct, Vol. 36, Iss. 5. P. 30-33. URL: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=f5h&AN=132901459&lang=ru&site=ehost-live> (last access: 02.09.2021).

НАУКОВІ РОЗРОБКИ ВЧЕНИХ НАПН УКРАЇНИ З ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

*Т. І. Годецька, науковий співробітник відділу наукового
інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

У контексті виконання основного етапу наукового дослідження «Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти» ми здійснили добір та аналіз наукового доробку провідних науковців НАПН України з проблеми психолого-педагогічної підтримки життєдіяльності особистості, котра потерпає внаслідок багаторічної воєнної агресії. Можна констатувати, що науковцями розроблено та представлено різні моделі, зокрема оригінальну концептуальну модель соціально-психологічного супроводу постраждалих від воєнних дій; теоретичну модель побудови системи надання психологічних послуг із їх реабілітації тощо. Розроблено й апробовано різноманітні критерії, програми, технології, техніки, методики, алгоритми, заходи для соціально-психологічної реабілітації ветеранів АТО, їхніх дружин та сімей у цілому, волонтерів, внутрішньо переміщених осіб (ВПО), цивільних, а також учасників бойових дій у зоні АТО.

Проаналізовано стан девіантності взаємовідносин у сім'ях учасників АТО та шляхи його подолання; з'ясовано та виявлено науково і експериментально обґрунтовані перспективні напрями, які допоможуть позбутися девіантних розладів у родинях; запропоновано ефективні форми та методи виходу із зазначеної гострої ситуації. Акцентовано увагу на тому, що умовою збереження психологічного здоров'я є готовність особистості до творчого конструювання власного життя. Наголошено, що більшість постраждалих, використовуючи копінг-стратегії та за підтримки оточення, відновлюються і навіть, переходять у режим особистісного зростання. Під час аналізу матеріалів ми дійшли висновку, що:

– необхідно посилити практичну соціально-психологічну допомогу учасникам АТО та їхнім близьким, волонтерам, ВПО, цивільним, а також учасникам бойових дій у зоні АТО з огляду на те, що кількість травмованих весь час збільшується;

– варто враховувати, що процес інтеграції військових двосторонній, бо відбувається не тільки реабілітація бійця до громади, а й реадптація громади до оновлених суб'єктів із новим воєнним досвідом;

– потрібно зазначити, що для більш ефективного відновлення здоров'я постраждалих, необхідно долучити одночасно з агентами соціально-психологічного супроводу саме референтних для них осіб: як професіоналів-психологів, так і членів їхніх сімей.

Підтримуємо думку науковців щодо необхідності побудови Національного центру з психологічної реабілітації, головною функцією якого має стати міжвідомча взаємодія, швидке інформаційне забезпечення та інтеграція зусиль усіх зацікавлених суб'єктів. Варто користуватися на практиці універсальним реабілітаційним ресурсом – довірою в поєднанні з вірою, які є основою всього розмаїття життєконструювання особистості.

Отже, наше дослідження акумулює найкращі практики доробку науковців НАПН України, зокрема для відновлення психологічного здоров'я громадянського суспільства. Проблема психолого-педагогічної підтримки життєдіяльності особистості в умовах війни є актуальною, має практичне втілення і потребує подальшого інформаційно-аналітичного аналізу.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ У ВИМІРАХ СТАТИСТИКИ «ЕЛЕКТРОННОЇ БІБЛІОТЕКИ НАПН УКРАЇНИ»

*Х. В. Серєда, науковий співробітник сектору ІКТ і наукометрії відділу
наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

На основі аналізу завдань «Стратегії розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки» [1] встановлено, що пріоритетними для бібліотеки є такі: науково-інформаційний супровід досліджень наукових установ НАПН України та її Президії; інформаційна підтримка наукової діяльності установ НАПН України; участь у формуванні єдиного якісного інформаційного освітнього середовища. Із завдань найбільшої ваги передусім постає потреба «розробити та реалізувати програму популяризації розробок доробку НАПН України, формування її високих іміджу, репутації та авторитету як національного центру наукових досліджень та експериментальних розробок напрацювань із проблем освіти, педагогіки та психології...» [1].

У процесі дослідження протягом 2021 року *продовжено вивчення* ефективних підходів до структуризації та класифікації науково-документного масиву НАПН України з актуальних питань модернізації та реформування освіти в Україні та зарубіжних країнах, представленого у сховищі Електронної бібліотеки НАПН України.

Виявлено, що у сховищі Електронної бібліотеки міститься більшість публікацій, які є результатом досліджень науковців установ НАПН України, і презентованих у вигляді науково-документного масиву. Ми можемо стверджувати, що аналіз статистичних даних Електронної бібліотеки про

загальні обсяги завантажень, топових завантажень електронних ресурсів, рейтингу авторів публікацій тощо є інформативним із точки зору актуальності та затребуваності тематики наукових досліджень, їх впливовості та загального оцінювання результатів [2].

За підсумками проведеного аналізу з'ясовано, що статистичні дані Електронної бібліотеки НАПН є репрезентативним джерелом щодо вимірювання академічного впливу публікацій вчених НАПН, представлених у вигляді науково-документного масиву публікацій. Такий аналіз дає змогу реалізувати програму популяризації розробок НАПН України, спрямувавши тематику наукових дослідження у найпріоритетнішому напрямі, що відповідає нагальним потребам та запиту сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016-2022 роки. URL: <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/942/> (дата звернення: 27.10.2021).
2. Електронна бібліотека НАПН України. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/> (дата звернення: 27.10.2021).

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СУПРОВІД ОСВІТИ: НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ

*І. П. Білоцерківець, молодший науковий співробітник
сектору інформаційно-бібліографічної діяльності відділу наукового
інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

Доба новітніх інформаційних технологій вимагає інноваційних підходів до роботи бібліотечних установ, покликаних забезпечувати рівний та якісний доступ до знань та інформації. Бібліотеки стають не лише книгосховищами для зберігання та опрацювання книг, а й платформами для полікультурних та кроскультурних контактів, цифрової та медіапросвіти, розвитку творчих талантів і нових відкриттів, у сфері освіти – надають методичне і наукове забезпечення освітньому процесу за нових реалій.

Реагуючи на зміни в інформаційному полі, сучасні книгозбірні, які можна назвати інформаційними центрами, почали поєднувати традиційні форми і види діяльності з новими інформаційними технологіями, розширювати міжбібліотечні контакти в Україні і на міжнародному рівні, застосовувати нові інноваційні форми роботи [1, с. 1].

У документах щодо бібліотечної справи, розроблених міжнародними організаціями, зокрема, наприклад, у Ліонській декларації про доступ до інформації та розвиток, ухваленої 19 лютого 2015 р. на Всесвітньому бібліотечному та інформаційному конгресі ІФЛА [2, с. 1-3], йдеться про нові стратегії розвитку інформаційної галузі. Також варто процитувати Донну Шидер, колишнього президент ІФЛА – Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ, котра у промові про перспективи до 2030 р. сказала:

«...Розширення доступу до інформації – це міжсекторальне питання, яке буде сприяти досягненню всіх цілей, що стосуються здоров'я, освіти, гласності

та ін. ...Необхідно, щоб люди мали більше інформації про способи вирішення своїх завдань. І бібліотеки можуть у цьому допомогти.

...Бібліотекарі – це професіонали у сфері інформації, які можуть стати надійними партнерами у галузі інформації. ...

Ми можемо допомогти людям опанувати певні інформаційні навички, необхідні для поліпшення якості життя.

...Ми сподіваємося на партнерство у революції даних, щоб 2030 року ми домоглися найкращих результатів».

Отже, можна зробити висновок про перспективність розвитку бібліотечної галузі як осередку знань, надання даних та інформації у контексті стабільного суспільного розвитку задля поліпшення якості життя.

Список використаних джерел

1. Сучасні тенденції розвитку публічних бібліотек і бібліотечної справи у зарубіжних країнах. http://profy.nlu.org.ua/file/Suchasni_tendenciyi.pdf (дата звернення: 27.10.2021).
2. Lyon Declaration on Access to Information and Development. 2014. <https://www.lyondeclaration.org/> (accessed date: 27.10.2021).

Наукове видання

**МАТЕРІАЛИ ЗВІТНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ОСВІТИ ТА
НАУКИ УКРАЇНИ»**

ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В 2021 Р.

Електронне видання

Редакційна колегія:

Л. Д. Березівська, д-р пед. наук, професор,
член-кореспондент НАПН України (*головний редактор*)

Д. О. Закатнов, канд. пед. наук, с.н.с.

С. В. Тарнавська, канд. іст. наук (*відповідальна за випуск*)

С. В. Лапаєнко, канд. пед. наук, с.н.с.

Л. О. Пономаренко, канд. наук із соц. комунікацій

Літературні редактори – О. А. Бойко, С. Т. Бойко

Верстка – Н. В. Варахсіна

**Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського**

Тел./факс: 380 (44) 583-06-31

e-mail: dnpb@i.ua

Підписано 30.12.2021. Зам. № 8482/1.

Видавець ТОВ «ТВОРИ».

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 6188 від 18.05.2018 р.

21034, м. Вінниця, вул. Немирівське шосе, 62а.

Тел.: 0 (800) 33-00-90, (096) 97-30-934, (093) 89-13-852, (098) 46-98-043.

e-mail: info@tvoru.com.ua

<http://www.tvoru.com.ua>